

Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς Σπουδές

Ειδίκευση: Ευρωπαϊκές Σπουδές και Διπλωματία

Διπλωματική Εργασία

**«Προγραμματική Περίοδος 2021-2027: Η Πολιτική
Συνοχής της ΕΕ και το ελληνικό ΕΣΠΑ»**

της

Ευθυμίας Βούζιου

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Δημήτριος Σκιαδάς

Θεσσαλονίκη 2022

«Η Ευθυμία Βούζιου του Γρηγορίου, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπευθύνως ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Προγραμματική περίοδος 2021-2027: Πολιτική Συνοχής της ΕΕ και ελληνικό ΕΣΠΑ» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας. Τα στοιχεία που έχω αποκτήσει, επεξεργασθεί και παρουσιάσει είναι σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας καθώς και με τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές, και παράλληλα στα σημεία που έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή / και πηγές άλλων συγγραφέων, που δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου, το αναφέρω ευδιάκριτα με την κατάλληλη παραπομπή.»

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

Ευθυμία Βούζιου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	1
Abstract	2

Κεφάλαιο 1: Ευρώπη

1.1. Εισαγωγή	3
1.2. Βιώσιμη Ανάπτυξη	7
1.2.1. Προϋποθέσεις και παράγοντες βιώσιμης ανάπτυξης.....	9
1.3. Πολιτική Συνοχής – Περιφερειακή Πολιτική της ΕΕ.....	13
1.3.1. Άνιση ανάπτυξη των ευρωπαϊκών εδαφών.....	17
1.3.2. Το πολυεπίπεδο περιφερειακό ευρωπαϊκό σχήμα	20
1.3.3. Η Πολιτική Συνοχής για την περίοδο 2021-2027	23
1.4. Το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο για την περίοδο 2021-2027	28
1.5. Τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία	35
1.5.1. Τρόπος υλοποίησης των χρηματοδοτούμενων από τα Ταμεία Προγραμμάτων	37
1.5.2. Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.....	43
1.5.3. Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.....	45
1.5.4. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης	46
1.5.5. Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας.....	47
1.5.6. Ταμείο Συνοχής.....	48
1.5.7. Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης.....	49
1.6. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ)	52
1.7. Επιτροπή των Περιφερειών (ΕπΠ).....	53
1.8. Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης	56

Κεφάλαιο 2: Ελλάδα

2.1. Εισαγωγή	57
---------------------	----

2.2. Η Περιφερειακή Δομή της Ελλάδας	58
2.2.1. Η ανομοιογένεια των ελληνικών περιφερειών	62
2.3. Η Πολιτική Συνοχής της ΕΕ και η Ελλάδα.....	64
2.3.1. Η προγραμματική περίοδος 2021-2027	66
2.4. Ελληνικό ΕΣΠΑ 2021-2027	69
2.4.1. Οι κυριότερες διαφορές με το ΕΣΠΑ 2014-2020	71
2.4.2. Στόχοι Πολιτικής	73
ΣΠ1 – Μια εξυπνότερη Ευρώπη.....	73
ΣΠ2 – Μια πιο πράσινη Ευρώπη	75
ΣΠ3 – Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη	76
ΣΠ4 – Μια πιο κοινωνική Ευρώπη.....	77
ΣΠ5 – Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της	78
2.4.3. Τα Επιχειρησιακά Προγράμματα της Εθνικής Στρατηγικής	79
Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία»	83
Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»	84
Πρόγραμμα «Ψηφιακός Μετασχηματισμός».....	85
Πρόγραμμα «Περιβάλλον, Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή».....	87
Πρόγραμμα «Μεταφορές».....	89
Πρόγραμμα «Πολιτική Προστασία».....	91
Πρόγραμμα «Τεχνική Βοήθεια και Υποστήριξη Δικαιούχων»	92
Πρόγραμμα «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση».....	93
Επίλογος	96
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	99

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία συστάθηκε στα πλαίσια της ειδίκευσης «Ευρωπαϊκές Σπουδές και Διπλωματία» του μεταπτυχιακού προγράμματος στις Διεθνείς Σπουδές από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Θέμα της εργασίας είναι «Προγραμματική Περίοδος 2021-2027: Η Πολιτική Συνοχής της ΕΕ και το ελληνικό ΕΣΠΑ».

Αρχικά, το πρώτο μέρος της εργασίας πραγματεύεται συνοπτικά την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον χρόνο, με τις ιδιαιτερότητες που τη διακατέχουν, καθώς και τις ενέργειες στις οποίες προβαίνει για την υλοποίηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αναπτύσσεται, επίσης, η βιώσιμη ανάπτυξη – ως ένας από τους κύριους στόχους της Ένωσης – και οι προϋποθέσεις για την επίτευξή της στο σύνολο των ευρωπαϊκών περιφερειών και, με αυτό το έναυσμα, παρουσιάζεται η περιφερειακή πολιτική της ΕΕ, το πολυεπίπεδο περιφερειακό σχήμα της και η ανομοιογένεια που το χαρακτηρίζει.

Ακολούθως, αναλύεται η Πολιτική Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία αποτελεί τη βασική θεματική της παρούσας εργασίας, καθώς και ο τρόπος που έχει διαμορφωθεί αυτή για την περίοδο 2021-2027. Στο πλαίσιο αυτό, δίνεται η αφορμή να καταγραφεί και η διαδικασία διαμόρφωσης και ψήφισης του νέου πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου της Ένωσης, το οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την Πολιτική Συνοχής, καθώς ορίζει τον μακροπρόθεσμο προϋπολογισμό της Ένωσης και κατ' επέκταση, καθορίζει το ύψος των πόρων που θα διατεθούν για την Πολιτική Συνοχής. Εν συνεχεία, γίνεται λόγος για τα Ευρωπαϊκά και Διαρθρωτικά Ταμεία, καθώς και μια σύντομη αναφορά στην Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, στην Επιτροπή των Περιφερειών και στην Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας εμβαθύνει στη σύνδεση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως στα πλαίσια άσκησης της περιφερειακής πολιτικής. Για τον λόγο αυτό, παρουσιάζεται η περιφερειακή δομή της χώρας και η ανομοιογένεια που τη χαρακτηρίζει, προκειμένου να σημειωθεί η καθοριστική επίδραση που αυτή ασκεί στην εσωτερική ανάπτυξη της χώρας.

Ακολούθως, και σε σύνδεση με τα παραπάνω, εξετάζονται οι ρυθμίσεις της πολιτικής συνοχής που αφορούν την Ελλάδα και αναλύεται το ΕΣΠΑ 2021-2027, το οποίο αποτελεί και επίκεντρο της διπλωματικής εργασίας. Αναφέρονται σχετικά οι κυριότερες διαφορές του με την προηγούμενη προγραμματική περίοδο του 2014-2020, οι στόχοι πολιτικής του και τα επιχειρησιακά προγράμματα που θα υλοποιηθούν στα πλαίσιά του.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η εργασία αυτή επιδιώκει να κάνει μια σύντομη καταγραφή των στοιχείων και των δεδομένων που έχουν ήδη αποφασιστεί και αναρτηθεί για το ΕΣΠΑ 2021-2027, χωρίς να προβαίνει σε αξιολόγηση και εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς την αποτελεσματικότητά του, καθώς το πρόγραμμα είναι εν ενεργεία και θα υλοποιείται όλη την επόμενη πενταετία μέχρι το 2027.

Abstract

This Master's thesis was prepared as part of the specialization "European Studies and Diplomacy" of the Master's Degree in International Studies from the University of Macedonia.

The topic of the thesis is "Programming Period 2021-2027: The Cohesion Policy of the EU and the Greek NSRF".

To begin with, the first part of the thesis deals briefly with the course of the European Union over time and with its peculiarities, as well with the actions the Union takes for the implementation of the European integration. This thesis, also, presents the sustainable development – as one of the main objectives of the Union – and the conditions for its achievement in all European regions and refers further to the EU's regional policy, its multi-level regional scheme and the variety that characterizes it.

Next, the Cohesion Policy of the European Union, which is the main subject of this paper, is analyzed, as well as the way it has been shaped for the period 2021-2027. In this context, the occasion is given to record the process of formulating and passing the new multi-year budgetary framework of the Union, which is indissolubly linked to the Cohesion Policy, as it defines the long-term budget of the Union and, by extension, determines the amount of resources which will be allocated for the Cohesion Policy. Afterwards, there is a description of the European and Structural Funds, as well as a brief reference to the European Investment Bank, the Committee of the Regions and the Committee for Regional Development.

The second part of the thesis delves into the connection between Greece and the European Union, mainly as regards the regional policy. The regional structure of the country and the variety that characterizes it are, therefore, presented, in order to underline the decisive effect it exerts on the internal development of the country.

Next, and in connection with the above, the thesis examines the cohesion policy regulations concerning Greece and especially the NSRF 2021-2027, as well as its main differences with the previous programming period of 2014-2020, its policy objectives and the operational programs that will be implemented within its framework.

Finally, it should be noted that this work seeks to make a brief record of the elements and data that have already been decided and posted for the NSRF 2021-2027, without evaluating and drawing conclusions as regards its effectiveness, as the program is still active and will be implemented throughout the next five years until 2027.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΥΡΩΠΗ

1.1. Εισαγωγή

Η απόφαση ορισμένων κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου να συνεργαστούν μεταξύ τους σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο συνιστά μια πρωτότυπη και πρωτοπόρα κίνηση στο διεθνές γίγνεσθαι. Έπειτα από τις σοβαρές και καταστροφικές επιπτώσεις του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου αναζητήθηκαν ιδέες και λύσεις για την εξασφάλιση μιας ειρηνικής, παραγωγικής και επιτυχημένης πορείας για το μέλλον της ευρωπαϊκής ηπείρου. Το όραμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης αποτέλεσε για πολλούς τη μοναδική ιδέα, ικανή να επιτύχει τους ανωτέρω σκοπούς.

Στο πλαίσιο αυτό συστάθηκαν, αρχικά, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (18 Απριλίου 1951), και κατόπιν η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (25 Μαρτίου 1957). Με την οικονομική συνεργασία και σύμπραξη των κρατών, κατέστη σαφές ότι ως Κοινότητα θα μπορούσαν να αποκομίσουν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα μόνο μέσα από την οικονομική ανάπτυξη όλων των περιφερειών, γι' αυτό συναντάται ήδη από τη Συνθήκη της Ρώμης (Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας) ένα πρώιμο στάδιο περιφερειακής πολιτικής. Στα τέλη του 1970, προκειμένου να στηριχτεί η πολιτική αυτή, αποφασίστηκε ότι η λειτουργία και η δράση των Ευρωπαϊκών και Διαρθρωτικών Ταμείων θα πρέπει να εντάσσεται και να ενσωματώνεται σε πολυετή προγράμματα με συγκεκριμένους στόχους, ενώ αργότερα, το 1986, εισάγεται με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη ο όρος «οικονομική και κοινωνική συνοχή»¹. Στις 24 Ιουνίου του 1988 εγκρίνεται από το Συμβούλιο ο Κανονισμός², ο οποίος ορίζει ότι η λειτουργία και δράση των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων θα καθορίζεται από τους στόχους της «οικονομικής και κοινωνικής συνοχής». Το γεγονός αυτό σηματοδότησε τη θέσπιση της Πολιτικής Συνοχής και συνέβαλε στην εξυπηρέτηση του βασικού προσανατολισμού της Ένωσης, δηλαδή στον στόχο της για βιώσιμη ανάπτυξη όλων των ευρωπαϊκών περιφερειών.

Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη μορφή που τη γνωρίζουμε σήμερα, επετεύχθη με την υπογραφή της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση στο Μάαστριχτ, στις 7 Φεβρουαρίου του 1992, η οποία ήρθε να αντικαταστήσει και να συνενώσει, κατά κάποιον τρόπο, τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες που είχαν δημιουργηθεί μέχρι τότε.

---

¹ Άρθρο 23, Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Αριθ. L 169/9, 29 Ιουνίου 1987, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11986U/TXT&from=EL>.

² Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2052/88 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24ης Ιουνίου 1988 για την αποστολή των διαρθρωτικών ταμείων, την αποτελεσματικότητά τους και το συντονισμό των παρεμβάσεών τους μεταξύ τους καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των άλλων υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αριθ. L185/9, 15 Ιουλίου 1988, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31988R2052&qid=1668505008273&from=EL>.

Μπορεί ο αρχικός στόχος να ήταν η δημιουργία μιας αγοράς στην οποία τα κράτη και οι επιχειρήσεις τους θα συνεργάζονταν και θα συναλλάσσονταν ευκολότερα και με μεγαλύτερο κέρδος³, σήμερα, όμως, η συνεργασία μεταξύ των κρατών είναι στενότερη από ποτέ και περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα τομέων. Οι χώρες εργάζονται παραγωγικά και αποτελεσματικά σε τομείς όπως η γεωργία, η βιομηχανία, το εμπόριο και οι επιστήμες, και ζητήματα όπως το περιβάλλον, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το δίκαιο και οι ευρωπαϊκές αξίες και αρχές τίθενται πλέον ως προτεραιότητα στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή πολιτικών της Ένωσης. Η συνεργασία αυτή των κρατών μελών μεταξύ τους, όπως και οι διπλωματικές σχέσεις της Ένωσης με 162 κράτη και οι συμφωνίες σύνδεσης και συνεργασίας με περισσότερα από 120, μετατρέπουν την Ευρωπαϊκή Ένωση σε μία από τις πιο ισχυρές συμπράξεις στον τομέα της οικονομίας και την ωθούν να αναλάβει πιο «βαρύνοντα διεθνή πολιτικό ρόλο και ευθύνες»⁴.

Με βάση τα πρότυπα διεθνών οργανισμών και με συνεχείς διευρύνσεις η Ένωση έχει καταστεί μία ενιαία νομική προσωπικότητα και ένας θεσμός *sui generis*⁵, ο οποίος αποτελεί μία ιδιαίτερη και πρωτότυπη γεωπολιτική οντότητα και δεν προσομοιάζει σε κανένα υπάρχον καθεστώς διακυβέρνησης. Ασκεί, επίσης, επίδραση και επιρροή με ποικίλους τρόπους τόσο στο διεθνές γίνεσθαι όσο και στο εσωτερικό των κρατών μελών της. Μπορεί να μην έχει σαφώς καθορισμένη νομική και πολιτική ταυτότητα, παρ' όλα αυτά διαθέτει νομοθεσίες που επιβάλλουν, σε ένα βαθμό, στα κράτη μέλη να δημιουργήσουν συγκεκριμένες εθνικές πολιτικές, οι οποίες να συμπλέουν με τις ευρωπαϊκές αξίες, τη στοχοθεσία και το όραμα της Ένωσης.

Τόσο η Συνθήκη του Μάαστριχτ, όσο και του Άμστερνταμ⁶ (υπογράφηκε στις 2 Οκτωβρίου 1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαΐου 1999) και της Νίκαιας⁷ (υπογράφηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2001 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Φεβρουαρίου 2003), που ακολούθησαν και τροποποίησαν τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, προχώρησαν σε μεταρρυθμίσεις για να στηρίξουν τα κράτη μέλη – κυρίως τα κράτη που προσχώρησαν τα τελευταία χρόνια στην Ένωση, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας που προσχώρησε το 1981 – στα πλαίσια της πολιτικής συνοχής και της συλλογικής ανάπτυξης που επέτασσε η νέα μορφή της Ένωσης. Παρατηρείται, έτσι, η ίδρυση του Ταμείου Συνοχής και της Επιτροπής των Περιφερειών και παράλληλα,

---

³ Εμμανουέλα Δ. Δούση, «Η κοινοτική πολιτική περιβάλλοντος και η επίδρασή της στην περίπτωση της Ελλάδας», Πανεπιστήμιο Αθηνών, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα: Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Σπουδές, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 17.

⁴ Τάσος Γιαννίσης, «Επίλογος: Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, κρίση και οι προοπτικές της Ελλάδας» στο: Ναπολέον Μαραβέγιας και Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση: Η ιστορία μιας πολυκύμαντης σχέσης 1962-2018*, Διόνικος, Αθήνα 2018, σελ. 361.

⁵ Εμμανουέλα Δ. Δούση, «Η κοινοτική πολιτική περιβάλλοντος και η επίδρασή της στην περίπτωση της Ελλάδας», Πανεπιστήμιο Αθηνών, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα: Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Σπουδές, Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 12.

⁶ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Το Κοινοβούλιο, Το ΕΚ και οι Συνθήκες της ΕΕ, «Συνθήκη του Άμστερνταμ», <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-amsterdam>.

⁷ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Το Κοινοβούλιο, Το ΕΚ και οι Συνθήκες της ΕΕ, «Συνθήκη της Νίκαιας», <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-nice>.

ενισχύονται οι πόροι των Ταμείων και εισάγεται η αρχή της επικουρικότητας, η οποία διαμορφώνει έκτοτε τον τρόπο λήψης αποφάσεων.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας («Συνθήκη της Λισαβόνας για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας»), η οποία υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου του 2007 στη Λισαβόνα, τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου του 2009 και επέφερε ριζικές αλλαγές στα δεδομένα της Ένωσης, αναδείχθηκε η ανάγκη να λειτουργούν εύρυθμα όλες οι οικονομίες στο εσωτερικό των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου η Ένωση να καταστεί ένας από τους πιο ανταγωνιστικούς εταίρους στην παγκόσμια οικονομία. Γι' αυτό και θεσπίστηκαν τόσο η «Στρατηγική της Λισαβόνας», η οποία έθετε τρεις πυλώνες προτεραιότητας, τον οικονομικό, τον κοινωνικό και τον περιβαλλοντικό και μετατόπισε τις προτεραιότητες της ΕΕ προς την ανάπτυξη, την απασχόληση και την καινοτομία⁸, όσο και ορισμένες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες καθόριζαν ως βασική επιδίωξη της Ένωσης την οικονομική, την κοινωνική και την εδαφική συνοχή.

Στη Συνθήκη αυτή ορίστηκαν, επίσης, τόσο οι αποκλειστικές αρμοδιότητες της Ένωσης όσο και οι συντρέχουσες αρμοδιότητες μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών. Επιπρόσθετα, αναγνωρίστηκε η τοπική και περιφερειακή αυτονομία των κρατών μελών και ορίστηκαν οι τομείς εκείνοι στους οποίους τα κράτη μέλη θα λαμβάνουν αποκλειστικά μόνα τους αποφάσεις και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα είναι απλά υποστηρικτικός και συμβουλευτικός.

Σαφώς τα κράτη δεν χάνουν την κυριαρχία τους ούτε τον έλεγχο επί των εδαφών τους. Από τη στιγμή, όμως, που αποφασίζουν να γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποδέχονται να εφαρμόζουν αποκλειστικά κοινοτικές πολιτικές σε ορισμένους τομείς όπως η αγροτική και η αλιευτική πολιτική, ενώ παράλληλα, σε άλλους τομείς αποδέχονται να σχεδιάζουν εθνικές πολιτικές, οι οποίες θα συμπληρώνονται και θα κατευθύνονται από ευρωπαϊκές οδηγίες και κανονισμούς. Παρ' όλο που είναι αυτονόητος ο βαθμός δεσμευτικότητας των ενωσιακών πολιτικών, καθώς και των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτές, είναι παράλληλα δεδομένο πως η υπέρβαση του έθνους-κράτους συντελείται μόνο σε ορισμένους τομείς και με μέτρο και σεβασμό στις επιμέρους εθνικές ταυτότητες.

Η τεχνολογική επανάσταση, η οικονομική αλληλεξάρτηση, η δικτύωση και η ανάπτυξη δραστηριοτήτων σε παγκόσμια κλίμακα υπαγόρευσαν, μάλιστα, τον αναπροσδιορισμό του ρόλου των κρατών και μετέβαλαν τη δυναμική των διεθνών σχέσεων. Σήμερα τα 27 κράτη μέλη που απαρτίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση συμμετέχουν από κοινού στη διαμόρφωση ενός πολιτικού και θεσμικού πλαισίου και παράλληλα δεσμεύονται τα ίδια να προσαρμοστούν και να εξελιχθούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να συμβαδίζουν με τις επιταγές ενός τέτοιου πλαισίου.

---

⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Περιφερειακή Πολιτική, «Ιστορία της πολιτικής», https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/history/.

Επιπλέον, για την εξέλιξη και εν τέλει την πραγμάτωση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθοριστικό παράγοντα αποτελούν και οι χρηματοδοτικές σχέσεις που έχει αναπτύξει η Ευρωπαϊκή Ένωση με τα κράτη μέλη. Από την αρχή, στην ευρωπαϊκή σύμπραξη τα κράτη συνειδητοποίησαν πόσο σημαντική και απαραίτητη ήταν η οικονομική ανάπτυξη, γι' αυτό συναίνεσαν, πολλές φορές δεχόμενα πιέσεις, σε ορισμένες δράσεις και πολιτικές για να προωθήσουν το σκοπό αυτό. Από την άλλη, η Ευρωπαϊκή Ένωση, στα πλαίσια της πολιτικής συνοχής της, αύξησε τα χορηγούμενα από τα Ταμεία στα κράτη ποσά και πολλαπλασίασε τα προγράμματα ενίσχυσης και τις δράσεις της προκειμένου να στηρίζει τα κράτη στην προσπάθειά τους να διαμορφώσουν βιώσιμες οικονομίες.

Αυτό που κατάφεραν, επομένως, τα κράτη με την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η συσσωμάτωση, δηλαδή «η στενή οργανική αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών της»⁹. Τα κράτη μέλη, δηλαδή, σε ένα πλαίσιο πολιτικών και οικονομικών ανακατατάξεων και ανάπτυξης των διεθνών οργανώσεων, παραχωρούν μέρος της κρατικής τους κυριαρχίας στην Ένωση προκειμένου αυτή να προωθήσει τη συνένωση των μελών της.

Φυσικά, μια τέτοια δομή διαφοροποιείται από ορισμένες ομοσπονδίες και κάποιους γνωστούς διεθνείς οργανισμούς, όπως ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών ή ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου, και διαδραματίζει από μόνη της μια ισχυρή παρουσία, τόσο ως εμπορικός εταίρος σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και ως οικονομική οντότητα, η οποία συναλλάσσεται με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Αξιοσημείωτος είναι και ο ρόλος της ΕΕ στο πολιτικό σύστημα, στο οποίο κατέχει κυρίαρχο ρόλο διαπραγματευτή και διαμεσολαβητή¹⁰.

Επιπλέον, η διάρθρωση στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι πολυσύνθετη, καθώς αποτελείται και συναπαρτίζεται από πολλά και διαφορετικά μέλη. Παράλληλα συγκεντρώνει εξίσου υπερεθνικά και διακυβερνητικά στοιχεία συνεργασίας. Αυτό γίνεται ξεκάθαρο, καθώς, όπως ορίζει η νομική υπόσταση ενός διακυβερνητικού σχήματος, τα κράτη, τα οποία συμμετέχουν, είναι όλα νομικά ίσα χωρίς να περιορίζεται σε σημαντικό βαθμό η κυριαρχία τους, εκφέρουν τη βούλησή τους σε θέματα που απαιτείται η δέσμευσή τους και ασκούν εξωτερική πολιτική παράλληλα με αυτή του σχήματος, του οποίου είναι μέλη, και ενίοτε μέσω αυτού¹¹.

Η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μετράει ήδη πολλές δεκάδες χρόνια στοχεύοντας στη διαμόρφωση συλλογικής δράσης στο υποσυνείδητο των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Αυτό που ομολογουμένως έχει επιτευχθεί, μετά από πολλές προσπάθειες, είναι η αποδοχή και η υιοθέτηση ευρωπαϊκών αξιών και ιδεών στην αντιμετώπιση και επίλυση οικονομικών, νομικών και κοινωνικών ζητημάτων.

⁹ Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, *Εισαγωγή στη διεθνή οργάνωση*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1984, σελ. 32.

¹⁰ Εμμανουέλα Δούση, «Εισαγωγή: Οργάνωση και λειτουργία της Ε.Ε.», στο: Ναπολέον Μαραβέγιας και Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση: Η ιστορία μιας πολυκύμαντης σχέσης 1962-2018*, Διόνικος, Αθήνα 2018, σελ. 12.

¹¹ Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, *Εισαγωγή στη διεθνή οργάνωση*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1984, σελ. 76.

Αν και τα προηγούμενα χρόνια, κατά τα οποία εκδηλώθηκε η οικονομική κρίση¹², η αξία και η αποτελεσματικότητα των θεσμών και των οργάνων της Ε.Ε. κλονίστηκαν και αμφισβητήθηκαν, παρ' όλα αυτά στο εσωτερικό της Ένωσης οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στους θεσμούς και σε ορισμένες πολιτικές κατόρθωσαν να διατηρήσουν το λειτουργικό πλαίσιο δράσης και να ανακτήσουν την εμπιστοσύνη των κατοίκων της ευρωπαϊκής ηπείρου. Αυτό που ακόμα, όμως, δεν έχει εξαλειφθεί είναι οι πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης των προηγούμενων ετών, οι οποίες άφησαν μία Ευρώπη αποπροσανατολισμένη σε ό,τι αφορά τα σαφώς ορισμένα δημοκρατικά πρότυπα και βοήθησαν στην ανάδυση αντιευρωπαϊκών και αυταρχικών ιδεολογιών και πολιτικών οργανώσεων, καθώς και ενός αισθήματος ξеноφοβίας και ρατσισμού.

Σήμερα αναδεικνύεται η ανάγκη να γίνει μια σωστή και εποικοδομητική διαχείριση όλων των επιμέρους κρίσεων που έχουν ξεσπάσει και σε πολιτικό και σε κοινωνικό επίπεδο, να εξασφαλιστεί η κοινωνική ευημερία και να σταθεροποιηθεί και προστατευθεί η δημοκρατία. Οι πιέσεις, βέβαια, και τα εσωτερικά προβλήματα, όπως η μετανάστευση και η ανεργία, δεν εκλείπουν, γι' αυτό και οι ενέργειες για την επίτευξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ευημερίας των ευρωπαϊκών περιφερειών καθορίζουν, ως επί το πλείστον, τις πολιτικές της Ένωσης, η οποία, συνειδητοποιώντας την επιτακτική ανάγκη για ανθεκτικά μακροοικονομικά αναπτυξιακά plána και πολιτικές, που αφορούν το σύνολο των ευρωπαϊκών εδαφών, προχωράει στη θέσπιση βασικών προτεραιοτήτων και μακροχρόνιων στόχων για μια πιο έξυπνη, πράσινη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς Ευρωπαϊκή Ένωση.

1.2. Βιώσιμη Ανάπτυξη

Ένας από τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαχρονικά, είναι να επιτευχθεί και να διατηρηθεί μια βιώσιμη ανάπτυξη στα ευρωπαϊκά εδάφη. Να υπάρχει, δηλαδή, πρόοδος σε όλα τα επίπεδα και σε όλους τους τομείς, ώστε η ζωή των ευρωπαίων πολιτών να διακατέχεται από υψηλά πρότυπα διαβίωσης, ιδανικά και ηθικές αξίες. Συγκεκριμένα, η έννοια αναφέρεται «σε μορφή αναπτυξιακής πολιτικής η οποία επιδιώκει να ικανοποιήσει τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανάγκες της κοινωνίας κατά τρόπο που να εξασφαλίζει τη βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη και, κυρίως, τη μακροπρόθεσμη ευημερία»¹³. Για το λόγο αυτό, οι πολιτικές και τα αναπτυξιακά προγράμματα της Ένωσης διαμορφώνονται κατά τέτοιο τρόπο που να συμβαδίζουν με τη νοοτροπία της βιώσιμης ανάπτυξης και να θέτουν σε προτεραιότητα την ευημερία και την ανάπτυξη της κοινωνίας, της οικονομίας και του περιβάλλοντος.

¹² Όπως αναφέρει και το Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων του Ινστιτούτου Εργασίας ΓΣΕΕ σε μελέτη του με τίτλο «Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011», η οικονομική κρίση ξεκίνησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες το 2008 και πολύ σύντομα μεταδόθηκε στην ευρωζώνη επηρεάζοντας το τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα της Ευρώπης, με ολέθριες συνέπειες για τα χρόνια που ακολούθησαν.

¹³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γλωσσάριο «Βιώσιμη Ανάπτυξη»,

https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/glossary/s/sustainable-development.

Ήδη από την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ (Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση - ΣΕΕ) το 1992, η Κοινότητα της Ευρώπης συνειδητοποίησε πόσο σημαντική είναι μία σταθερή και διαρκής ανάπτυξη σε όλους τους τομείς, τόσο για τις ανεπτυγμένες όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες, γι' αυτό και τα κράτη μέλη προχώρησαν στη διαμόρφωση μιας κοινοτικής αναπτυξιακής πολιτικής, η οποία, θέτοντας ως στόχο την ανάπτυξη, με τον σεβασμό, παράλληλα, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών και την εδραίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, θα συμπληρώνει τις εθνικές αναπτυξιακές πολιτικές των κρατών μελών, καθιστώντας απαραίτητη τη συνεργασία μεταξύ τους¹⁴.

Μετέπειτα, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η οποία τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τίθεται ως στόχος της Ένωσης «να επιτύχει ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη»¹⁵ μέσω μιας οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Ορίζεται, ακόμα, πως όλες οι πολιτικές της ΕΕ θα πρέπει να διακατέχονται και να ενσωματώνουν την αρχή της αειφορίας και παράλληλα, τίθενται οι βάσεις για το σχεδιασμό μακροπρόθεσμων στρατηγικών με στόχο την ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα, την κοινωνική ευημερία και ισότητα και κυρίως, την προστασία του περιβάλλοντος.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τον Μάρτιο του 2000 στη Λισαβόνα, αποφάσισε ότι ο νέος κατευθυντήριο στόχος της Ένωσης θα ήταν «να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης, ανά την υφήλιο ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή»¹⁶. Τον επόμενο χρόνο, τον Απρίλιο του 2001, η Σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Γκέτεμποργκ υιοθέτησε την Α΄ Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη, θέτοντας στο προσκήνιο τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, την προστασία της βιοποικιλότητας και τον περιορισμό των περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων.

Το πλαίσιο δράσης, λοιπόν, της Ένωσης σε αυτόν τον τομέα ανανεώνεται περαιτέρω και διαμορφώνεται στο εξής με βάση πρωτοβουλίες, οι οποίες επιφέρουν απτά αποτελέσματα¹⁷. Για το σκοπό αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση αξιολογεί πρώτα όλες τις προτάσεις πολιτικής και τις επιπτώσεις τους πριν προχωρήσει στην έγκρισή τους, ώστε οι μεταρρυθμίσεις, οι στρατηγικές και τα σχέδια δράσης, που θα θέσει σε εφαρμογή, να εκσυγχρονίσουν την πολιτική συνοχής της και να πραγματοποιήσουν τις φιλοδοξίες της σε πολυάριθμους τομείς.

Στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως αυτή ισχύει σήμερα, στον τίτλο XIV «Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή», στο άρθρο 130 Α ορίζεται επίσης πως η Κοινότητα – και μετέπειτα η Ένωση – θέτει ως βασικό στόχο, μεταξύ των άλλων, την

¹⁴ Αναφορά στο κείμενο της Συνθήκης του Μάαστριχτ, τίτλος XVII «Συνεργασία για την ανάπτυξη».

¹⁵ Άρθρο Β της Συνθήκης του Άμστερνταμ.

¹⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας 23 και 24 Μαρτίου 2000», 28 Μαρτίου 2000, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/PRES_00_900.

¹⁷ Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την επανεξέταση της στρατηγικής για την αειφόρο ανάπτυξη - Πλαίσιο δράσης, COM(2005) 658 Τελικό, Βρυξέλλες, 13 Δεκεμβρίου 2005, σελ. 4-5.

κοινωνική και οικονομική συνοχή και την ισόρροπη ανάπτυξη χωρίς χάσματα και ανισότητες. Ειδικότερα διευκρινίζεται πως οφείλει να διαμορφώσει και να υλοποιήσει τις πολιτικές και τις δράσεις της σύμφωνα με αυτό το στόχο, βοηθώντας, παράλληλα, τα κράτη μέλη στο συντονισμό των αναπτυξιακών πολιτικών τους μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων και άλλων χρηματοδοτικών εργαλείων. Η Επιτροπή, επιπλέον, έχει επιφορτιστεί με την ευθύνη να υποβάλλει κάθε τρία χρόνια έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Συμβούλιο, στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών, αναφέροντας την πρόοδο που έχει συντελεστεί σε αυτό το κομμάτι, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο έχουν βοηθήσει τα διάφορα μέσα που έχουν χρησιμοποιηθεί. Τέλος, η Επιτροπή καταθέτει και κατάλληλες προτάσεις σχετικώς (Άρθρο 130 Β της ΣΕΕ).

Τέλος, και τα περισσότερα σύγχρονα κράτη του διεθνούς σκηνικού, όπως και τα κράτη μέλη της ΕΕ, έχουν συνειδητοποιήσει πόσο σημαντική είναι η βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτό συνεπάγεται πως έχουν συνειδητοποιήσει πόσο σημαντική είναι, παράλληλα, η προστασία του περιβάλλοντος, η εξοικονόμηση ενέργειας, η κοινωνική συνοχή και η διαφύλαξη του πολιτισμού κάθε τόπου. Στο πλαίσιο αυτό, οι κυβερνήσεις των κρατών, επιβαρυνόμενες με πολλές ευθύνες, αναλαμβάνουν τόσο πρωτοβουλίες και δραστηριότητες για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης όσο και τον έλεγχο αυτών.

1.2.1. Προϋποθέσεις και παράγοντες βιώσιμης ανάπτυξης

Με τον όρο «ανάπτυξη» θα προσδιορίζαμε όλες εκείνες τις επιδιωκόμενες θετικές μεταβολές που υφίστανται οι βασικοί συντελεστές της δραστηριότητας των ανθρώπων στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα. Φυσικά, καθοριστικό ρόλο παίζει η ποσότητα, η ποιότητα και η σκοπιμότητα των μεταβολών αυτών, οι οποίες επηρεάζουν καθοριστικά την ανάπτυξη¹⁸.

Συνοπτικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως οι συντελεστές, οι οποίοι καθορίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη ενός τόπου, είναι:

- η μακροπρόθεσμη σταθερότητα
- η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της τοπικής οικονομίας
- η αύξηση της παραγωγικότητας
- η ενίσχυση της απασχόλησης
- η καταπολέμηση της ανεργίας
- η ενδυνάμωση των δημιουργικών και ασθενέστερων κοινωνικών μονάδων
- η αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων
- η ορθολογική χρήση της γης και των φυσικών πόρων
- η παροχή και εξασφάλιση των βασικών δικαιωμάτων παιδείας, υγείας, ποιότητα ζωής.

---

¹⁸ Δεληθέου Βασιλική, Παππά Αλεξάνδρα, «Επιχειρησιακός Προγραμματισμός της Αυτοδιοίκησης», Παρουσίαση, σελ. 3.

Γενικότερα, η βιώσιμη ανάπτυξη στηρίζεται σε τρεις πυλώνες: στην κοινωνική, στην οικονομική και στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Η κοινωνική βιωσιμότητα πηγάζει και ταυτόχρονα εξασφαλίζει την κοινωνική ευημερία και αρμονία στο κοινωνικό σύστημα, μέσω της εξάλειψης του πολέμου, των διαμαχών, της φτώχειας, των χαμηλών επιπέδων εκπαίδευσης και των κοινωνικών ανισοτήτων, υποστηρίζοντας παράλληλα τη δικαιοσύνη, την κοινωνική συνεκτικότητα, την ποιότητα ζωής και τη δημοκρατία. Η οικονομική βιωσιμότητα αναφέρεται στην υποστήριξη μίας διαρκούς και συνεχούς οικονομικής παραγωγής και ισορροπίας, ενώ η περιβαλλοντική βιωσιμότητα στην διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος και της ορθής και συνετής κατανάλωσης φυσικών πόρων για τη διαφύλαξη της μακροχρόνιας λειτουργικότητας και χρηστικότητάς του. Οι τρεις αυτοί πυλώνες αλληλοεξαρτώνται και απαιτείται η παράλληλη ανάπτυξή τους για τη διαμόρφωση μίας στερεής βάσης για έναν βιώσιμο κόσμο¹⁹.

Με άλλα λόγια, λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε πως ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη» θέτει στο επίκεντρο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων με μια ευρύτερη σκοπιά²⁰. Η ανάπτυξη, επίσης, αναφέρεται στην οικονομική πρόοδο των αναπτυσσόμενων περιφερειών και χωρών, μέσα σε ένα πλαίσιο, όμως, δημοκρατίας και κράτους δικαίου, όπου γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των ανθρώπων. Όλες οι ενέργειες και πολιτικές, στις οποίες προβαίνει η Ε.Ε., αποσκοπούν στην παράλληλη ανάπτυξη όλων των ευρωπαϊκών εδαφών, τόσο του τοπικού όσο και του περιφερειακού επιπέδου. Προστατεύοντας και ενισχύοντας αναπτυσσόμενες περιφέρειες, αυξάνεται συνολικά η παραγωγή, ενώ παράλληλα ενδυναμώνονται τόσο οι αναπτυσσόμενες όσο και οι αναπτυγμένες περιφέρειες με τη διακίνηση προϊόντων, την αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού και τις ευρύτερες οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές. Για το λόγο αυτό προωθούνται εκείνες οι οικονομικές δραστηριότητες, οι οποίες αντικατοπτρίζουν και ενισχύουν τις δυνατότητες και τα πλεονεκτήματα ενός τόπου, προκειμένου να μην παρατηρείται μία συγκέντρωση πόρων και ανθρώπινου δυναμικού μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά η ανάπτυξη να «απλώνεται» ομοιόμορφα σε όλες τις περιφέρειες συμπλέοντας με τους στόχους της επιδιωκόμενης ευρωπαϊκής συνοχής και της περιφερειακής πολιτικής της Ένωσης.

Προϋποθέσεις και κριτήρια για να υλοποιηθεί βιώσιμη ανάπτυξη σε ένα τόπο είναι, ανάμεσα σε άλλα, η σταθερότητα των κοινωνικοπολιτικών παραγόντων, η βελτίωση της οικονομίας με τον σωστό προσδιορισμό των όρων της ανταγωνιστικότητας και την αύξηση της παραγωγικότητας, η δημιουργία θέσεων εργασίας μέσω παραγωγικών επενδύσεων και η σωστή αξιοποίηση των περιβαλλοντικών πόρων. Αυτοί είναι και οι στόχοι των ευρωπαϊκών πολιτικών, σε μία Ευρώπη που διασφαλίζει την ίση συμμετοχή όλων στην κοινωνία, ανεξαρτήτως θρησκείας, εθνικότητας και φύλου, σε μία Ευρώπη που προσπαθεί να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για μια ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη, με κοινωνίες που θα

---

¹⁹ Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Ένα συνοπτικό εγχειρίδιο από φοιτητές για φοιτητές, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος, 2015, σελ. 24-26.

²⁰ Ρόιδω Μητούλα, Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος, Σταμούλης, Αθήνα 2006, σελ. 25.

παρέχουν προστασία και ασφάλεια στους πολίτες, θα εξασφαλίζουν θέσεις εργασίας, δυνατότητες ανέλιξης και ανάπτυξης παραγωγικών και οικονομικών δραστηριοτήτων, και θα σέβονται και προστατεύουν το περιβάλλον.

Για να καταστεί βιώσιμη η ανάπτυξη, πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και βάσεις ώστε να εξασφαλιστεί η λήψη και η εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων μακροπρόθεσμα που θα διασφαλίσουν μία διαχρονική και αιεφόρο ανάπτυξη. Είναι σημαντικό οι ενέργειες και οι δράσεις που υλοποιούνται να γίνονται με ορίζοντα τις μελλοντικές γενιές και τη διαφύλαξη της δυνατότητας και προσβασιμότητας που θα έχουν αυτές σε φυσικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς πόρους. Γι' αυτό και τα μακροπρόθεσμα και μακρόπνοα σχέδια, τα οποία πραγματεύεται και εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι μεγάλης σημασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη, προκειμένου με τα μέτρα που θα ληφθούν, να μπορούν τόσο τα σημερινά όσο και τα μελλοντικά μέλη της κοινωνίας να επιβιώσουν και να ανταπεξέλθουν στις σχεδιασμένες αναπτυξιακές μεταβολές μέσα στο περιβάλλον στο οποίο διαμένουν, χωρίς να διαβρωθεί η ποιότητα και οι συνθήκες διαβίωσής τους²¹. Επιβάλλεται, δηλαδή, να διασφαλιστεί η αυτάρκεια, η ανεξαρτησία και η αυτονομία των περιφερειών ώστε αυτές να καταστούν βιώσιμες τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον και οι άνθρωποι και η φύση να συνυπάρχουν αρμονικά.

Στο πνεύμα αυτό, έχει καταστεί σαφές πόσο σημαντικό ρόλο έχουν η διασφάλιση παραγωγής και εφοδιασμού ενέργειας από ποικίλες πηγές, η εξοικονόμηση ενέργειας εν γένει, καθώς και η προφύλαξη και προστασία του περιβάλλοντος στην επίτευξη των παραπάνω στόχων και στη διαμόρφωση ενός βιώσιμου πλανήτη για όλους. Γι' αυτόν τον λόγο, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει καταστήσει την προστασία του περιβάλλοντος προτεραιότητα ανάμεσα στις πολιτικές της και έχει λάβει μέτρα εναρμόνισης των περιβαλλοντικών πολιτικών των κρατών μελών με τις ευρωπαϊκές πολιτικές ώστε να υπάρχει μία σύμπνοια στις περιβαλλοντικές δράσεις. Οι δράσεις αυτές θα επιφέρουν, εκτός των άλλων, ανάπτυξη σε όλες τις περιφέρειες όπου θα εφαρμοστούν, καθώς προσαρμόζονται στις ανάγκες των εκάστοτε περιφερειών και τόπων. Το γεγονός, επίσης, ότι η Ένωση έχει αναλάβει να υλοποιήσει για το περιβάλλον μια σειρά Προγραμμάτων Δράσης, ήδη από το 1982, αποδεικνύει τη βούλησή της για μια μακρόπνοη πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος, η οποία συμβάλλει στην αιεφόρο ανάπτυξη.

Η βιώσιμη ανάπτυξη, όμως, έχει συνδεθεί και με την αρχιτεκτονική και τον πολιτισμό κάθε τόπου. Οι δύο αυτοί παράγοντες επηρεάζουν και επηρεάζονται από την παράδοση, την αισθητική, αλλά και την οικονομία κάθε περιοχής. Η σωστή αρχιτεκτονική δομή μιας περιοχής συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξή της, και μάλιστα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι αυτής. Από την αρχιτεκτονική ενός τόπου μπορεί κανείς να συμπεράνει αρκετά για το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων και το στάδιο ανάπτυξης της περιοχής. Άλλωστε, η αρχιτεκτονική ανήκει στην κληρονομιά κάθε τόπου και αποτελεί κομμάτι της ιστορίας του. Ο πολιτισμός δε

---

²¹ Ρόιδω Μητούλα, *Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος*, Σταμούλης, Αθήνα 2006, σελ. 27.

γενικότερα, επειδή εμπεριέχει χαρακτηριστικά του ίδιου του λαού και ταυτόχρονα διαμορφώνεται από αυτόν, μπορεί να καθοδηγεί και να ωθεί τους ανθρώπους στην ανάπτυξη και την πρόοδο. Έχει, επίσης, μία διάρκεια στην ιστορία, υπενθυμίζοντας στα άτομα την εξέλιξή τους στο πέρασμα των χρόνων, και ικανοποιεί την ανάγκη του ανθρώπου για δημιουργία.

Η βιώσιμη ανάπτυξη σέβεται τον πολιτισμό κάθε λαού και επιδιώκει την προστασία, διατήρηση και αξιοποίησή του. Γι' αυτό, στο πλαίσιο δράσεων της Ένωσης προωθείται, μεταξύ άλλων, η διατήρηση ιστορικών κτιρίων και μνημείων, αλλά και η δημιουργία νέων πολιτιστικών κατασκευών, καθώς τα έργα αυτά αποτελούν μέρος της παράδοσης ενός τόπου, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας και της πολιτισμικής του κουλτούρας. Άλλωστε, αξίζει να σημειωθεί ότι οι δράσεις αυτές ενδυναμώνουν και την απασχόληση και τον τουρισμό του τόπου.

Για την ανάπτυξη των περιφερειών καθοριστική είναι, ακόμα, η διαμόρφωση ενός ενιαίου δικτύου επικοινωνίας, μετακινήσεων και μεταφορών. Έτσι, όλες οι πόλεις έχουν πρόσβαση σε αγαθά, υπηρεσίες και ενέργεια, χωρίς κάποια να περιθωριοποιείται και να παραμένει σε μειονεκτική θέση λόγω της απομακρυσμένης γεωγραφικής της τοποθεσίας. Η διασφάλιση, ειδικότερα, της ενεργειακής αυτόρκειας και της παροχής ενέργειας μέσω δικτύων ενέργειας παίζει καθοριστικό ρόλο στην κάλυψη των ενεργειακών αναγκών μίας πόλης και κατ' επέκταση στην οικονομία της. Γενικότερα, όλες οι μορφές ενέργειας καθώς και η σωστή και φιλική προς το περιβάλλον εκμετάλλευσή τους αποτελούν αποφασιστικό παράγοντα για τη βιώσιμη ανάπτυξη ενός τόπου.

Μέχρι σήμερα, τα μέτρα που έχουν εφαρμοστεί έχουν προωθήσει σε σημαντικό βαθμό την ανάπτυξη πολλών περιοχών. Παρατηρείται μία άνοδος του βιοτικού επιπέδου όλων των ευρωπαϊκών περιφερειών με την αύξηση του υλικού πλούτου, του μέσου όρου ζωής και των σύγχρονων τεχνολογιών. Έχουν δημιουργηθεί νέες θέσεις απασχόλησης, υπάρχει ελευθερία στη μετακίνηση εργαζομένων και προϊόντων, και γίνονται ενέργειες ώστε οι νέες τεχνολογίες να είναι πιο φιλικές προς το περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Τα άτομα νιώθουν, πλέον, μεγαλύτερη ασφάλεια, καθώς έχουν πρόσβαση σε περισσότερα μέσα και μπορούν να προστρέξουν σε κοινωνικές δομές τόσο για θέματα εργασίας όσο και για θέματα υγείας. Οι επιχειρήσεις, με τη σειρά τους, γίνονται πιο παραγωγικές στα πλαίσια του ισχυρού παγκόσμιου οικονομικού ανταγωνισμού και της ενιαίας αγοράς και τείνουν να προσαρμοστούν στα νέα περιβαλλοντικά μέτρα, κάνοντας προσπάθειες ώστε οι ενέργειες και οι δράσεις τους να είναι πιο φιλικές προς το περιβάλλον. Επιδιωκόμενος στόχος, μακροπρόθεσμα, είναι, φυσικά, να περιοριστεί στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό η φτώχεια και η ανεργία, προκειμένου να μειωθούν, με τη σειρά τους, οι παροχές ενίσχυσης γι' αυτά τα ζητήματα. Με τον τρόπο αυτό, τα κράτη μέλη και η Ένωση στο σύνολό της θα μπορέσουν να εστιάσουν σε άλλα κοινωνικά και πολιτισμικά προβλήματα, επενδύοντας σημαντικά ποσά στην αντιμετώπισή τους.

Δυστυχώς, όμως, παρά τις ενέργειες που έχουν δρομολογηθεί, η Ένωση και τα κράτη μέλη της εξακολουθούν να βρίσκονται αντιμέτωπα με τα σοβαρά ζητήματα της

φτώχειας, της ανεργίας, του πληθωρισμού, της κλιματικής αλλαγής και της καταστροφής του περιβάλλοντος, τα οποία χρήζουν επιτακτικής επίλυσης με τη λήψη κατάλληλων μέτρων. Η επιδείνωση, γενικότερα, των περιβαλλοντικών συνθηκών, με την παράλληλη αυθαίρετη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και την υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, επηρεάζει άμεσα και καθοριστικά την ποιότητα ζωής των ανθρώπων, ενώ και με την άνοδο της στάθμης της θάλασσας κινδυνεύουν πολλές νησιωτικές και παράκτιες περιοχές, στις οποίες κατοικεί μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Ευρώπης. Σημαντικό παράγοντα διαδραματίζει, επίσης, η οικονομία, η οποία καθορίζει και καθορίζεται στο πολυπαραγοντικό σύστημα από ποικίλες μεταβλητές, καθώς και η έλλειψη εξισορροπητικού φορολογικού συστήματος σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Προβλήματα, τέλος, εντοπίζονται και στις επενδύσεις και στο διεθνές εμπόριο, με τη γενικότερη κρίση των διεθνών σχέσεων και την έκρυθμη κατάσταση παγκοσμίως.

Η σύγχρονη διαμόρφωση του διεθνούς γίνεσθαι καταδεικνύει πόσο αλληλένδετα και αλληλεξαρτώμενα είναι τα κράτη μεταξύ τους και πώς τα ζητήματα που προκύπτουν επηρεάζουν αλυσιδωτά όλες τις περιφέρειες και όλους τους πληθυσμούς. Η μόνη λύση είναι η αλληλεγγύη και η στενή συνεργασία των κρατών και η παράλληλη και συντονισμένη δράση όλων των διοικητικών και θεσμικών επιπέδων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έχοντας συνειδητοποιήσει την αναγκαιότητα της βιώσιμης ανάπτυξης, η Ένωση έχει προσαρμόσει, και συνεχίζει να αναδιαμορφώνει και να ενδυναμώνει, τις πολιτικές της προς αυτήν την κατεύθυνση ώστε αυτές να επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

1.3. Πολιτική Συνοχής – Περιφερειακή Πολιτική της ΕΕ

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο χρησιμοποιούνται συχνά οι όροι «περιφερειακή πολιτική», «πολιτική συνοχής» και «διαρθρωτική πολιτική» στην προσπάθεια να δηλωθεί μια οργανωμένη ευρωπαϊκή πολιτική. Ειδικότερα, ο όρος «συνοχή» χρησιμοποιείται στην Ένωση με μία γενική και ευρεία χροιά, χωρίς να δηλώνεται ξεκάθαρα σε κάποιο επίσημο ευρωπαϊκό έγγραφο ο ορισμός του. Ο όρος επιδιώκει να εκφράσει ένα ενιαίο σύνολο ποικίλων στόχων της Ένωσης, ο οποίοι βασίζονται στις αρχές της και θέτουν ενίοτε διαφορετικές προτεραιότητες. Ο ιδιαίτερα περίπλοκος όρος της συνοχής ενσωματώνει τη συμμετοχή πολλών και ποικίλων πολιτικών, οι οποίες άλλοτε αλληλοσυμπληρώνονται και άλλοτε αλληλοεξουδετερώνονται²².

Η πολιτική συνοχής, πάντως, βασίζεται σε μια ξεκάθαρη γεωγραφική πολιτική. Λειτουργεί πάνω στη βάση ότι μια διαπεριφερειακή ισότητα και ανάπτυξη θα οδηγήσει σε μια συνολική ανάπτυξη και πρόοδο σε όλα τα επίπεδα. Η «χωρική σκοπιά» της καθορίζει και τα μέσα άσκησης της με τις αναδιανεμητικές συνέπειές

---

²² Αχιλλέας Μητσός, «Πολιτική Συνοχής: Σκεπτικό, κίνητρα, αρχές και στόχοι», ΕΛΙΑΜΕΠ, Policy Paper #32/2020, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/06/Policy-paper-32-%CE%91%CF%87%CE%B9%CE%BB%CE%BB%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%9C%CE%B7%CF%84%CF%83%CF%8C%CF%82.pdf>, σελ. 3.

τους. Τα κριτήρια λήψης αποφάσεων είναι πολιτικά, βασίζονται όμως και στο αίσθημα δικαιοσύνης και αλληλεγγύης και στη λογική της αποδοτικότητας και της ανάπτυξης²³.

Στην έννοια της συνοχής έχουν προστεθεί οι προσδιορισμοί «οικονομική», «κοινωνική» και «εδαφική», καθώς η συνοχή αφορά και τους τρεις αυτούς τομείς, οι οποίοι φέρουν πλέον την ίδια βαρύτητα στη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου της Ένωσης και στη διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων από τα θεσμικά όργανα και τους θεσμούς. Έχει καταστεί, δηλαδή, σαφές πως η συνοχή, εν γένει, θα υλοποιηθεί μόνο μέσα από την παράλληλη πραγμάτωση συνοχής στους επιμέρους αυτούς τομείς, οι οποίοι συνδέονται αλληλένδετα.

Αντιλαμβανόμενη την αναγκαιότητα της περιφερειακής συνοχής, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως ένα σύνθετο πολιτικό σχήμα, εφαρμόζει σταθερά τα τελευταία χρόνια σχετικές πολιτικές προκειμένου να αναπτυχθούν ισόρροπα οι περιφέρειές της και να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο των Ευρωπαίων πολιτών. Οι μεγάλες ανισότητες, οι οποίες υπάρχουν στις ευρωπαϊκές περιφέρειες, και ο έντονος ανταγωνισμός, τόσο στο εσωτερικό της Ένωσης όσο και στο διεθνές περιβάλλον, ανάγκασαν και αναγκάζουν, μέχρι σήμερα, την Ένωση να διαμορφώσει μηχανισμούς για να αποκατασταθεί η ισορροπία, να αξιοποιηθούν οι αναπτυξιακές δυνατότητες σε όλη την επικράτειά της και να επέλθει η συνοχή. Στην επιδείνωση της κατάστασης και στην επίταση των αναπτυξιακών ανισορροπιών συνέβαλε, επίσης, η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2009, η τεχνολογική εξέλιξη, η μετανάστευση, η ανεργία και η μετατόπιση μεγάλου μέρους του ανθρώπινου δυναμικού στα μεγάλα αστικά κέντρα. Αντιλαμβάνεται, λοιπόν, κανείς πως οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες επηρεάζονται τόσο από οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους όσο και από ιστορικούς και εδαφικούς.

Παρατηρείται, επομένως, ότι η φιλοσοφία της πολιτικής συνοχής βασίζεται στην οικονομική σύγκλιση των λιγότερο αναπτυγμένων με τις περισσότερες αναπτυγμένες περιφέρειες και στην ομαλή ανάπτυξή τους στον ευρωπαϊκό χώρο²⁴. Αποτελώντας ένα ευρωπαϊκό αγαθό και μία ουσιαστική ένδειξη αλληλεγγύης, η πολιτική αυτή θέτει ως κατευθυντήρια γραμμή το όφελος όλων των μερών για να εξασφαλιστούν οι διακρατικές ισορροπίες, χωρίς να αποσκοπεί στη μείωση της οικονομικής ανάπτυξης των πλούσιων περιοχών, προκειμένου οι τελευταίες να συγκλίνουν με τις λιγότερο αναπτυγμένες, ή το αντίστροφο.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την πολιτική σύγκλισης, οι λιγότερο αναπτυγμένες²⁵ χώρες είναι αυτές που έχουν το συγκριτικά χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα ή αυτές που έχουν κατά κεφαλήν εισόδημα κάτω από το 75% του κοινοτικού μέσου όρου.

²³ Αχιλλέας Μητσός, «Πολιτική Συνοχής: Σκεπτικό, κίνητρα, αρχές και στόχοι», ΕΛΙΑΜΕΠ, Policy Paper #32/2020, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/06/Policy-paper-32-%CE%91%CF%87%CE%B9%CE%BB%CE%BB%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%9C%CE%B7%CF%84%CF%83%CF%8C%CF%82.pdf>, σελ. 4.

²⁴ Αθανάσιος Δ. Παπαδασκαλόπουλος & Μανώλης Σ. Χριστοφάκης, *Περιφερειακός Προγραμματισμός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2016, σελ. 79.

²⁵ Η διάκριση σε «λιγότερο αναπτυγμένες» χώρες είναι σχετική και ανταποκρίνεται στα δεδομένα που λαμβάνονται τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Βέβαια, με βάση το κριτήριο αυτό προέκυψαν κάποιες δυσκολίες στα πλαίσια της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς τα υπάρχοντα κράτη ζητούσαν να μην υπάρξει κάποια μείωση των οικονομικών ενισχύσεων που λάμβαναν²⁶. Αυτό, συγκεκριμένα, θα γινόταν επειδή τα διαρθρωτικά ταμεία θα επέλεγαν να στηρίξουν με τη χορήγηση κονδυλίων τις περιφέρειες με χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, λαμβάνοντας υπόψη τα επίπεδα τιμών και τη σύγκλιση τους²⁷.

Η πολιτική συνοχής καλείται, επίσης, να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που δημιουργεί στην Ένωση η παγκοσμιοποίηση, προκειμένου να υπάρξει μία ισόρροπη ανάπτυξη στις οικονομικές δραστηριότητες και στην κοινωνία συνολικά και παράλληλα, να διασφαλιστεί ένα βιώσιμο περιβάλλον. Οι πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται και οι προσπάθειες που γίνονται έχουν, δηλαδή, ως πρωταρχικό στόχο να «διασφαλιστεί η ικανότητα όλων για αλλαγή»²⁸. Γι' αυτό και επιδιώκονται τόσες ανακατατάξεις και αλλαγές στο κοινωνικό σύστημα ώστε να επιλυθούν κοινωνικά ζητήματα στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών κοινωνιών και να παγιωθεί το πνεύμα συνεργασίας μεταξύ τους, γεγονός που συνάδει με τις αξίες που προσβέβει η Ένωση, οι οποίες προωθούν τη δημιουργία μίας αρμονικής κοινωνίας ίσων ευκαιριών, με υψηλά πρότυπα διαβίωσης και δυνατότητες προόδου για όλους. Την υλοποίηση, ωστόσο, μιας κοινωνίας τέτοιας μορφής και λειτουργικότητας, που θα ανταποκρίνεται και θα αντικατοπτρίζει τις βλέψεις της Ένωσης για συνοχή στο έδαφός της, παρεμποδίζει, βέβαια, το αίσθημα διατήρησης της εθνικής κυριαρχίας που διακατέχει κάθε κράτος μέλος και που λειτουργεί ως τροχοπέδη στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με τους όρους που προβάλλει η Ένωση.

Μέσα από αυτήν την πολιτική αναδεικνύεται, επιπλέον, και η δυνατότητα που έχουν τα κράτη να παρεμβαίνουν για να επιλύουν εδαφικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Η δυνατότητά τους αυτή, πλέον, έχει μετεξελιχθεί και σε αναγκαία παρεμβατική δραστηριότητα λόγω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων που καλούνται να υλοποιήσουν οι αρμόδιες διοικητικές αρχές. Έχει διαπιστωθεί, ακόμα, πως ο μόνος δρόμος για να παραχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα είναι η κοινή δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών, γι' αυτό και μέσω της πολιτικής συνοχής και της περιφερειακής ανάπτυξης έχει προωθηθεί η συντονισμένη και στενή συνεργασία όλων των διοικητικών επιπέδων – ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο – ώστε να έχουν τη δυνατότητα αλλά και την υποχρέωση να συνδράμουν όλοι οι αρμόδιοι φορείς.

Ειδικότερα, η συνοχή των ευρωπαϊκών κοινωνιών σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως αναφέρει και το άρθρο 130Α της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης

²⁶ Π. Λιαργκόβας και Γ. Ανδρέου, *Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2007, σελ. 22-23.

²⁷ Eurostat – Statistics Explained, «Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, κατά κεφαλήν κατανάλωση και δείκτες επιπέδου τιμών», 7 Φεβρουαρίου 2013, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_index/el&oldid=120247.

²⁸ Ρόιδω Μητούλα, *Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος*, Σταμούλης, Αθήνα 2006, σελ. 112.

(29.6.1987), η Κοινότητα «αποσκοπεί ιδιαίτερα στη μείωση του χάσματος μεταξύ των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών». Στο πλαίσιο αυτό, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης αποκτά πλέον με το άρθρο 130Γ της ίδιας Πράξης θεσμική υπόσταση σε επίπεδο πρωτογενούς δικαίου της ΕΕ και ορίζεται επίσημα ο ρόλος του «να συμβάλει στη διόρθωση των κυριότερων περιφερειακών ανισοτήτων στην Κοινότητα μέσω μιας συμμετοχής στην ανάπτυξη και στη διαρθρωτική αναπροσαρμογή των περιοχών που παρουσιάζουν καθυστέρηση στην ανάπτυξή τους». Η Ένωση, δηλαδή, αναγνωρίζει την ευθύνη της και αναλαμβάνει επίσημα δράση για τη δημιουργία ενιαίας ανάπτυξης στις περιφέρειές της, καθώς γίνεται αντιληπτό πως δεν μπορεί να επιτευχθεί μία βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς την άσκηση μιας Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής. Λαμβάνει, για τον σκοπό αυτό, μέτρα, δεσμεύεται για την εύρεση και κατανομή των πόρων και διαμορφώνει τους στόχους της με βλέψεις για πραγματικά οικονομικά αποτελέσματα, αναμορφώνοντας τον τρόπο παρέμβασης των αρμόδιων οργάνων και διακυβέρνησης των διατιθέμενων ποσών. Ο ρόλος της πολιτικής αυτής, εξάλλου, δεν είναι μία τυπική χρηματοδότηση ή ανακατανομή των πόρων, αλλά η δημιουργία νέων πόρων και η επένδυση στις δυνατότητες και τη δυναμική των ίδιων των περιφερειών²⁹. Τέλος, καθίσταται σαφές και μέσα από τα κείμενα και τις συνθήκες της ΕΕ, πως το μέλλον της Ένωσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη διαμόρφωση ανταγωνιστικών οικονομιών στο εσωτερικό των κρατών μελών ώστε αυτά να συναλλάσσονται με τα μέγιστα δυνατά οφέλη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαχειρίζεται για τον σκοπό αυτό μια σειρά από προγράμματα και δράσεις. Ορισμένες από αυτές αφορούν την αστική-εδαφική ανάπτυξη και την τεχνική βοήθεια, ενώ άλλα προγράμματα, ενδεικτικά, είναι το URBAN III, JASPERS, JESSICA, European Local Energy Assistance (ELENA), Πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία (EASI), Ευρωπαϊκές Υπηρεσίες Απασχόλησης (EURES), Μηχανισμός Μικροχρηματοδοτήσεων και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (MF/SE), το Πρόγραμμα COSME, το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους άπορους (TEBA FEAD), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση (ETΠ), το Ταμείο Ασύλου και Μετανάστευσης, το Ταμείο Αλληλεγγύης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΤΑΕΕ), το Πρόγραμμα «Ευρώπη για τους Πολίτες», τα προγράμματα ERASMUS+, το πρόγραμμα ESPON, καθώς και πληθώρα άλλων προγραμμάτων που αφορούν τον πολιτισμό, το περιβάλλον, την εκπαίδευση, τα ΜΜΕ, την υγεία, την έρευνα, τη δικαιοσύνη κ.α.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως η ουσιαστική αρχή εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής έγινε με τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα και μετέπειτα, με τα τρία Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης. Στην πορεία, θεσπίστηκε το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (Ε.Σ.Π.Α.) το οποίο αφορούσε τις περιόδους

---

²⁹ Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής και Αστικής Ανάπτυξης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή), «Στην υπηρεσία των περιφερειών», Υπηρεσία εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 9 Σεπτεμβρίου 2004, σελ. 6.

2007-2013 και στη συνέχεια 2014-2020. Σήμερα η πολιτική συνοχής ασκείται, στον μεγαλύτερο βαθμό, από το πρόγραμμα Ε.Σ.Π.Α. 2021-2027.

1.3.1. Άνιση ανάπτυξη των ευρωπαϊκών εδαφών

Τον χάρτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης χαρακτηρίζουν σημαντικές γεωγραφικές διαφορές και αναπτυξιακές ανισότητες, τόσο σε επίπεδο κρατών όσο και σε επίπεδο περιφερειών. Οι εκτεταμένες και συνεχείς διευρύνσεις³⁰ της Ένωσης οδήγησαν αναπόφευκτα στην ενσωμάτωση κρατών με διαφορετικό αναπτυξιακό επίπεδο και ποικίλες οικονομικές δραστηριότητες και εισοδηματικές ανισότητες, γεγονός που ώθησε περαιτέρω το αναπτυξιακό χάσμα μεταξύ των ευρωπαϊκών εδαφών, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για την εφαρμογή μιας πολιτικής ικανής να επιλύσει τέτοιες αναπτυξιακές διαφορές.

Οι διαφορές εντοπίζονται τόσο στη διάρθρωση του γεωγραφικού χώρου των κρατών όσο και στην οικονομία και στα παραγωγικά πρότυπα που αυτά ακολουθούν, αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο. Από αυτές τις ποικίλες συνισταμένες εξαρτώνται οι αναπτυξιακές αδυναμίες και καθυστερήσεις των περιφερειών. Ειδικότερα, από γεωγραφική σκοπιά, κρίσιμο αναπτυξιακό παράγοντα αποτελεί, μεταξύ άλλων, το αν μια περιφέρεια έχει στη διάθεσή της φυσικούς πόρους και ο τρόπος με τον οποίο τους εκμεταλλεύεται, καθώς και η ύπαρξη δικτύου μεταφορών και επικοινωνίας ώστε να διευκολύνεται η επαφή με άλλες πόλεις. Η δυνατότητα εφοδιασμού και τροφοδότησης είναι, επίσης, ιδιαίτερης σημασίας, ειδικά για τους κατοίκους των περιοχών. Από οικονομικοκοινωνική σκοπιά, αποφασιστικό ρόλο στην ανάπτυξη ενός τόπου παίζει η οικονομία του, η οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την κινητικότητα της εργασίας και του κεφαλαίου, που αυτός διαθέτει και αξιοποιεί, καθώς και από τις δυσκολίες που προκύπτουν από το «άνοιγμα» στην παγκόσμια αγορά. Σε ορισμένες περιφέρειες, για παράδειγμα, εντοπίζεται έλλειψη κεφαλαίων και επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, ανεπάρκεια εργατικού δυναμικού αλλά και, σε πολλές περιπτώσεις, υποαπασχόληση, ανεργία και αδυναμία διεκπεραίωσης κοινωνικών δραστηριοτήτων. Σημαντικές παράμετροι είναι, ακόμα, το θεσμικό πλαίσιο και οι νόμοι στους οποίους στηρίζεται μία περιφέρεια καθώς και οι πολιτικές που ακολουθεί, οι τεχνολογικές δυνατότητες που διαθέτει και οι ανισότητες που καλείται να αντιμετωπίσει, οι οποίες πηγάζουν άλλοτε από πολιτιστικούς παράγοντες και άλλοτε από επιρροές που ασκούν εξωτερικές οικονομίες.

---

³⁰ Έχουν πραγματοποιηθεί 7 διαδοχικές διευρύνσεις της ΕΕ με την προσχώρηση: 1^η) το 1973 της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, 2^η) το 1981 της Ελλάδας, 3^η) το 1986 της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, 4^η) το 1995 της Αυστρίας, της Φινλανδίας και της Σουηδίας, 5^η) το 2004 της Εσθονίας, της Κύπρου, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Μάλτας, της Ουγγαρίας, της Πολωνίας, της Σλοβακίας, της Σλοβενίας και της Τσεχικής Δημοκρατίας, 6^η) το 2007 της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας και 7^η) το 2013 της Κροατίας. Σήμερα υποψήφιες χώρες προς ένταξη είναι η Σερβία, η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, η Τουρκία, το Μαυροβούνιο, η Αλβανία, η Ουκρανία και η Μολδαβία. Αίτηση προσχώρησης έχουν υποβάλει και η Γεωργία και η Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Πολιτικές, «Πολιτική διεύρυνση της ΕΕ», <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/enlargement/>.

Ειδικότερα, ο καθηγητής Νικ. Κόνσολας στο βιβλίο του *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική* αναλύει το περιφερειακό πρόβλημα των ανισοτήτων με βάση τρία κριτήρια: το ειδολογικό, το χωροταξικό ή λειτουργικό και το αναπτυξιακό. Σύμφωνα με το πρώτο κριτήριο, οι ανισότητες μπορούν να εκδηλωθούν ως άνισες οικονομικές ευκαιρίες, άνισες κοινωνικές ευκαιρίες, άνισες πολιτικές ευκαιρίες και άνισες πολιτιστικές ευκαιρίες. Το χωροταξικό ή λειτουργικό κριτήριο αναφέρεται στις ανισότητες α) ανάμεσα στην πρωτεύουσα και την υπόλοιπη επικράτεια, β) ανάμεσα στις μεγαλύτερες πόλεις και στους άλλους οικισμούς, γ) ανάμεσα στα αστικά κέντρα και τα χωριά και δ) ανάμεσα στις περιφέρειες της ίδιας της χώρας. Καταδεικνύει, δηλαδή, κυρίως την άνιση ανάπτυξη που υφίσταται ανάμεσα στις μεγάλες αστικές πόλεις – τα κέντρα – και τις υπόλοιπες περιοχές – την περιφέρεια. Τέλος, το αναπτυξιακό κριτήριο σχετίζεται με τα όρια των περιφερειακών ανισοτήτων, τα οποία εκφράζονται ποιοτικά και ποσοτικά, προσδιορίζοντας τις προβληματικές περιοχές³¹.

Επιπλέον, στο ίδιο βιβλίο, ο καθηγητής διακρίνει τους κυριότερους λόγους, οι οποίοι καθιστούν επιτακτική την αντιμετώπιση της άνισης ανάπτυξης των περιφερειών, σε δύο κατηγορίες: σε οικονομικούς και σε κοινωνικοπολιτικούς³², επισημαίνοντας, παράλληλα, ότι τα μέτρα που θα ληφθούν πρέπει να προσδιορίζονται αντίστοιχα σε αυτές τις κατευθύνσεις.

Ειδικότερα στον τομέα της οικονομίας, βασικό μέτρο για την αντιμετώπιση της αναπτυξιακής ανισορροπίας αποτελεί, αρχικά, η διόρθωση των αδυναμιών και των ανεπαρκειών όπου αυτές συναντώνται, με κρατικές παρεμβάσεις στη δυναμική της αγοράς και στον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης. Κρίσιμο είναι, ακόμα, να βοηθηθεί η παραγωγική απασχόληση και η στοχευόμενη κινητικότητα του εργατικού δυναμικού, με στόχο τη μείωση της ανεργίας και την αντιμετώπιση της υποαπασχόλησης, και να υπάρξει μία εποικοδομητική ανακατανομή των πόρων, ώστε να αποφευχθούν και οι κίνδυνοι του πληθωρισμού και οι ανισορροπίες που αυτός επιφέρει. Συγκεκριμένα μέτρα θα πρέπει, επίσης, να ληφθούν για να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα και να καλύπτονται οι ανάγκες των επιχειρήσεων και της κοινωνίας στον χώρο ανάπτυξης των επιχειρηματικών δράσεων. Καθοριστικής σημασίας είναι, τέλος, η αντιμετώπιση του φαινομένου της συσσώρευσης βιομηχανικών και εμπορικών επιχειρήσεων στα μεγάλα αστικά κέντρα, η οποία έχει ως αποτέλεσμα μια συμφόρηση και μια μεγάλη συγκέντρωση ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο δεν μπορεί τις περισσότερες φορές να διοχετευτεί επαρκώς. Γενικά, ο τρόπος με τον οποίο κατανέμονται τόσο οι οικονομικές δραστηριότητες σε έναν χώρο όσο και ο πληθυσμός στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή συνιστούν σημαντικά μέσα για την υλοποίηση της περιφερειακής πολιτικής.

---

³¹ Νικ. Ι. Κόνσολας, *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική, Ι. Γενική Θεώρηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 1985, σελ. 50-52.

³² Νικ. Ι. Κόνσολας, *Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική, Ι. Γενική Θεώρηση*, Παπαζήσης, Αθήνα 1985, σελ. 91-104.

Σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο, η περιφερειακή ανεργία προκαλεί τα περισσότερα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, γι' αυτό και η πρόληψη και η μείωσή της είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Η μειωμένη, επίσης, ζήτηση εργασίας ή ορισμένων ειδικοτήτων και η άνιση κατανομή εισοδημάτων, κατά παράβαση της ισότητας και της δικαιοσύνης, παρεμποδίζουν, με τη σειρά τους, την ανάπτυξη ορισμένων περιφερειών. Και τα πολιτικά, όμως, μορφώματα κάθε περιφέρειας και τόπου επηρεάζουν με τη στάση τους την κουλτούρα των πολιτών και τους ωθούν ή αντίστοιχα, τους αποτρέπουν να συμμετέχουν και να συμβάλλουν σε αναπτυξιακές δράσεις. Δεν είναι, άλλωστε, λίγες οι φορές κατά τις οποίες οι πολιτικές δράσεις και πρωτοβουλίες των τοπικών πολιτικών και διοικητικών αρχών θέτουν στόχους που δεν συνάδουν με τη συνολική ανάπτυξη του τόπου, αλλά εξυπηρετούν κομματικούς σκοπούς και προσωπικές επιδιώξεις.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να γίνει μία αναφορά στη συσχέτιση που παρατηρείται ανάμεσα στην ομοιογενή ανάπτυξη των περιφερειών και στα ιδιότυπα στοιχεία κάθε περιφέρειας και λαού. Τα στοιχεία αυτά, που καταδεικνύουν την εξέλιξη και πορεία του λαού στο βάθος της ιστορίας διαμορφώνοντας την πολιτιστική του ιδιαιτερότητα, μπορούν, δυστυχώς, να επηρεάσουν αρνητικά, σε έναν βαθμό, την ανάπτυξη του τόπου, στο μέτρο που καθορίζουν τη νοοτροπία μιας περιφέρειας απέναντι στην ανάπτυξη και το κατά πόσο αυτή είναι δεκτική στην αλλαγή και τον εκσυγχρονισμό. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι, σε κάθε περίπτωση, η ομοιογενής ανάπτυξη των περιφερειών δεν συνεπάγεται την εξάλειψη των ιδιότυπων αυτών στοιχείων του κάθε λαού.

Τέλος, αιτία ανομοιογένειας είναι και το περιβάλλον, το οποίο αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη διαχρονική ανάπτυξη και βιώσιμη διαβίωσή μας. Οι μεγάλες αστικές πόλεις, με τη συσσώρευση τεράστιων πληθυσμιακών ομάδων και τις μεγάλες ενεργειακές ανάγκες, απαιτούν περισσότερες εξισορροπητικές δράσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξή τους και την παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος, προκειμένου να συμβαδίσουν αναπτυξιακά με άλλες περιφέρειες, οι οποίες θέτουν ως προτεραιότητα τον φυσικό πλούτο. Ακόμα, στα αστικά κέντρα τα επίπεδα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και των απορριμμάτων είναι αρκετά υψηλά, υποβαθμίζοντας την ποιότητα ζωής. Γενικότερα, η ιδιόμορφη βιοποικιλότητα και οι διαφορετικές πηγές ενέργειας που υπάρχουν και μπορούν να αξιοποιηθούν σε κάθε τόπο, τον καθιστούν από τη μία μοναδικό, από την άλλη διαμορφώνουν τους τρόπους των αναπτυξιακών παρεμβάσεων, άλλοτε δυσκολεύοντας και άλλοτε ενισχύοντας τις αναπτυξιακές δράσεις που λαμβάνουν χώρα. Τέλος, η εκπαίδευση των κατοίκων κάθε περιφέρειας σε περιβαλλοντικά ζητήματα διαφέρει, επηρεάζοντας την ευαισθησία που επιδεικνύουν τα άτομα στα περιβαλλοντικά θέματα.

Καταληκτικά, η αντιμετώπιση των αιτιών που προκαλούν αυτά τα προβλήματα και η επίλυση των ζητημάτων αυτών σε κάθε περιφέρεια είναι καταλυτικής σημασίας τόσο για την βιώσιμη ανάπτυξη της ίδιας της περιφέρειας όσο και για την ομοιόμορφη περιφερειακή ανάπτυξη όλου του ευρωπαϊκού χώρου. Η αντιμετώπισή τους είναι

αυτή η οποία θα διαμορφώσει πρόσφορο έδαφος για την πολιτική συνοχής και την υλοποίηση της περιφερειακής πολιτικής.

1.3.2. Το πολυεπίπεδο περιφερειακό ευρωπαϊκό σχήμα

Προκειμένου η Ευρωπαϊκή Ένωση να επιτύχει όλους αυτούς τους στόχους και να εφαρμόσει αποτελεσματικά τις πολιτικές της, έχει προχωρήσει στην κατάτμηση των εδαφών της σε περιφέρειες ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξής τους και τις ανάγκες που εμφανίζουν. Με τον όρο «περιφέρεια» ορίζεται μια σαφώς καθορισμένη εδαφική έκταση, η οποία χαρακτηρίζεται από συνέχεια και ελέγχεται από την ίδια διοικητική εξουσία³³. Η κατάτμηση αυτή, η οποία συντελέστηκε προκειμένου να υπάρξει μια ορθότερη ενημέρωση και πληροφόρηση για τα δεδομένα που αφορούν κάθε περιοχή, συμβάλλει, κατ' επέκταση, στη λήψη των κατάλληλων μέτρων για την ενίσχυση της εκάστοτε περιοχής και την εξάλειψη των εμποδίων που παρακωλύουν τη διαπεριφερειακή ολοκλήρωση και την κοινή ανάπτυξη.

Οι ανάγκες, λοιπόν, αλλά και οι δυνατότητες κάθε περιφέρειας των ευρωπαϊκών εδαφών διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό, καθιστώντας απαραίτητη την εξειδίκευση και την προσαρμογή των εφαρμοσμένων πολιτικών. Οι παρεμβάσεις στις περιφέρειες αφορούν κυρίως τις οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα εντός των ορίων των αντίστοιχων περιφερειών, γι' αυτό και έχει ιδιαίτερη σημασία η κατάτμηση σε περιφέρειες, προκειμένου να υπάρχει έλεγχος, ενημέρωση και ορθή εφαρμογή των παρεμβάσεων και να εξασφαλίζεται η ισορροπία και η σταθερότητα. Γίνεται, επομένως, κατανοητό ότι η επίλυση των προβλημάτων θα επιτευχθεί, κυρίως, μέσα από την ανάπτυξη των δυνατοτήτων των επιμέρους τόπων, με βάση τις ιδιαιτερότητες, τα χαρακτηριστικά και τα πλεονεκτήματά τους ώστε αυτοί οι ίδιοι να καταστούν πόλοι ανάπτυξης.

Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιείται ένα πολυεπίπεδο σχήμα, που δημιουργήθηκε από την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) και είναι γνωστό ως Nomenclature of Territorial Units for Statistics - NUTS^{34,35} ή αλλιώς στα ελληνικά ως ονοματολογία των «Εδαφικών Στατιστικών Μονάδων». Το σχήμα χωρίζεται σε μικρότερες εδαφικές μονάδες, οι οποίες αποκαλούνται NUTS 0, NUTS 1, NUTS 2 και NUTS 3³⁶. Αυτή η κατηγοριοποίηση εξυπηρετεί σε μεγάλο βαθμό και το έργο των διαρθρωτικών ταμείων για την κατανομή των διαρθρωτικών κονδυλίων. Με το NUTS

³³ Ρόιδω Μητούλα, *Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος*, Σταμούλης, Αθήνα 2006, σελ. 29.

³⁴ Είναι ακρωνύμιο από την ονομασία του προγράμματος στη γαλλική γλώσσα, στην οποία αποκαλείται Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques και βασίζεται στον Κανονισμό 1059/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Μαΐου 2003.

³⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γλωσσάριο «NUTS», επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/glossary/n/nuts.

³⁶ Υπάρχει, επιπρόσθετα, το επίπεδο NUTS 4, το οποίο αναφέρεται στο τοπικό επίπεδο και εντοπίζεται μόνο σε συγκεκριμένες χώρες. Στα πλαίσιά του υπάρχει διαχωρισμός σε LAU I (Δήμοι) και σε LAU II (Δημοτικά διαμερίσματα). Ενώ, τέλος, συναντάται και το επίπεδο NUTS 5, το οποίο εστιάζει σε επίπεδο κοινοτήτων ή ισοδύναμά τους.

Ο ορίζονται τα κράτη, ενώ το επίπεδο NUTS 1 αναφέρεται σε ευρύτερα γεωγραφικά διαμερίσματα (σήμερα 104 εδαφικές μονάδες). Στο επίπεδο NUTS 2 ανήκουν οι περιφέρειες (σήμερα 281 εδαφικές μονάδες) και τέλος, το επίπεδο NUTS 3 περιλαμβάνει μικρότερες χωρικές ενότητες (σήμερα 1348 εδαφικές μονάδες), όπως είναι το επίπεδο νομών στην Ελλάδα.

Για τη διανομή, λοιπόν, των οικονομικών της πόρων η Ένωση αξιολογεί και συγκρίνει το επίπεδο ανάπτυξης στις περιφέρειες με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση. Προκειμένου να εξάγει συμπεράσματα προχωράει στη σύγκριση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) κάθε Περιφέρειας, το οποίο ορίζεται σε μονάδες αγοραστικής δύναμης και υπολογίζεται κατά κεφαλήν³⁷. Παρατηρώντας τον μέσο όρο των τιμών πραγματοποιείται και η σύγκριση μεταξύ των περιφερειών. Μία περιφέρεια θεωρείται αδύναμη αναπτυξιακά όταν το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι χαμηλότερο από το 75% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Η αξιολόγηση των περιφερειών με βάση τη σύγκριση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ με τον Κοινοτικό μέσο όρο επιλέγεται γιατί κυρίαρχο αναπτυξιακό ρόλο κατέχει η οικονομία. Γι' αυτό και σε πολλές περιπτώσεις, δίνεται προτεραιότητα στην οικονομική και κοινωνική συνοχή έναντι της εδαφικής³⁸.

Αξίζει, παρενθετικά, να σημειωθεί ότι οι οικονομικές δραστηριότητες που καθορίζουν την ανάπτυξη λαμβάνουν χώρα σε όλα τα εδάφη της Ευρώπης και συνδέονται άμεσα και αλυσιδωτά μεταξύ τους. Αυτό που επιτρέπει ο διαχωρισμός σε περιφέρειες είναι να αναλυθούν οι οικονομικές αυτές δραστηριότητες και να ενταχθούν σε έναν οικονομικό προγραμματισμό με σκοπό την περιφερειακή ανάπτυξη. Είναι, γενικότερα, κρίσιμης σημασίας να υπάρχει μία ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή αγορά, ελεύθερη και υγιής, η οποία θα εξασφαλίζει την ελεύθερη κυκλοφορία ανθρώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Είναι, επίσης, σημαντικό να υπάρχει εμπιστοσύνη όλων των Ευρωπαίων πολιτών, από όλες τις ευρωπαϊκές περιφέρειες, στο οικονομικό και νομισματικό σύστημα της Ευρώπης και στην ανάπτυξη του οικονομικού ανταγωνισμού με δίκαιους όρους.

Η οικονομική συνοχή, λοιπόν, επιτρέπει αρχικά στις περιφέρειες να αποκομίσουν κέρδη, μεταξύ άλλων, με την ένταξή τους στην ενιαία αγορά και στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Η ύπαρξη κοινού νομίσματος, η συνεργασία μεταξύ των κεντρικών τραπεζών και η διευκόλυνση των οικονομικών συναλλαγών δρουν εποικοδομητικά μόνο όταν υπάρχει οικονομική σύγκλιση των περιφερειών. Οι ασθενείς οικονομικά περιφέρειες επηρεάζουν με άμεσα αρνητικά επακόλουθα όλες τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές περιφέρειες και τη συνολική ανάπτυξή τους.

Είναι, δηλαδή, εμφανές ότι μόνο μια ενιαία και διαχρονική ανάπτυξη θα ωφελήσει και τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ευρώπης, προκαλώντας την αύξηση της παραγωγικής τους ικανότητας και εξασφαλίζοντάς τους μια σταθερή μακροχρόνια

³⁷ Για να προσδιοριστεί το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Περιφέρειας διαιρείται με τον αντίστοιχο πληθυσμό της περιφέρειας.

³⁸ Ρόιδω Μητούλα, *Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος*, Σταμούλης, Αθήνα 2006, σελ. 162.

πρόοδο. Μπορεί να μην γίνεται άμεσα αντιληπτό γιατί θα πρέπει μία ανεπτυγμένη περιφέρεια να συμβάλλει στην πρόοδο των αναπτυσσόμενων περιφερειών. Μακροπρόθεσμα, όμως, οι αναπτυξιακές ανισότητες που ταλανίζουν το διεθνές σύστημα θα έχουν αντίκτυπο και στα συμφέροντα των αναπτυγμένων περιοχών, δημιουργώντας προβλήματα σε όλα τα επίπεδα. Για τον λόγο αυτό προωθείται, κυρίως, η ανάπτυξη σε οικονομικό επίπεδο με τη σύμπραξη αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων περιφερειών, με την ενίσχυση της απασχόλησης και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών σε όλα τα ευρωπαϊκά εδάφη.

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης δίνεται, ακόμα, η δυνατότητα στις επιχειρήσεις να επενδύσουν και να εγκατασταθούν σε όλα τα ευρωπαϊκά εδάφη. Με την κατάτμηση των περιφερειών, οι επιχειρήσεις και οι επενδυτές μπορούν να συγκεντρώνουν τις απαραίτητες πληροφορίες που θα τους οδηγήσουν στη λήψη σωστών αποφάσεων και να ενημερώνονται για το επίπεδο κάθε περιφέρειας και τη διαθεσιμότητά της σε πόρους, ανθρώπινο δυναμικό και τεχνολογικά μέσα. Με αυτόν τον τρόπο, τους δίνεται η δυνατότητα να ελέγξουν αν υπάρχει η αναγκαία υποδομή για την ανάπτυξη και λειτουργία των επενδυτικών τους σχεδίων και αν τα επιχειρηματικά τους συμφέροντα εξυπηρετούνται, εν γένει, από τις παροχές ενός τόπου³⁹.

Οι ενέργειες, επίσης, που έγιναν και γίνονται για την απελευθέρωση των αγορών και την διευκόλυνση των τηλεπικοινωνιών και των μεταφορών αύξησαν τις επενδύσεις και την κινητικότητα και απασχόληση του εργατικού δυναμικού, το οποίο έχει, πλέον, τη δυνατότητα να μετακινείται σε διαφορετικές περιφέρειες ανάλογα με τις ανάγκες, τις επιδιώξεις και τις βλέψεις του για το μέλλον. Μπορεί άμεσα να επηρεάστηκαν αρνητικά οι παραμεθόριες περιφέρειες λόγω της συσσώρευσης καλύτερων υποδομών και υπηρεσιών στα μεγάλα αστικά κέντρα λήψης αποφάσεων, τα μακροπρόθεσμα, όμως, σχέδια της περιφερειακής ανάπτυξης αναπροσαρμόζονται στα πλαίσια της Πολιτικής Συνοχής για να επιλύσουν τέτοια ζητήματα.

Συμπερασματικά, λοιπόν, για την ολοκλήρωση της περιφερειακής ανάπτυξης της Ευρώπης, συνυπολογίζονται όλοι οι παράγοντες που επιδρούν σε χωροταξικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο – ανάμεσά τους συγκαταλέγονται οι νέες τεχνολογίες και η διάδοση πληροφοριών, γνώσεων και ιδεών – ώστε να επωφεληθούν όλες οι περιφέρειες, ακόμα και οι πιο απομακρυσμένες, και να αναπτυχθούν ευκαιρίες για όλους τους πολίτες. Για το σκοπό αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθορίζει τα κριτήρια ενισχύσεων των περιφερειών, προσαρμόζοντας τις χρηματοδοτήσεις της στις δυνατότητες και τις απαιτήσεις του δημοσιονομικού προγραμματισμού της.

---

³⁹ Ρόιδω Μητούλα, *Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος*, Σταμούλης, Αθήνα 2006, σελ. 103.

1.3.3. Η Πολιτική Συνοχής για την περίοδο 2021-2027

Για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνοχής για την τρέχουσα περίοδο (2021-2027) θα παραχωρηθούν 392 δισ. € από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό καθιστά την πολιτική αυτή μαζί με την Κοινή Γεωργική Πολιτική και την Κοινωνική Πολιτική τις πιο σημαντικές πολιτικές της Ένωσης.

Στόχος της νέας «αρχιτεκτονικής» της δημοσιονομικής πολιτικής είναι «η οικοδόμηση ενός ευσταθούς και αποδοτικού πλαισίου για τον συντονισμό και την επιτήρηση των δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών μελών»⁴⁰. Τόσο η χωρική συνοχή όσο και η χωρική ανάπτυξη βρίσκονται ανάμεσα στους επιδιωκόμενους στόχους της πολιτικής συνοχής αλλά και της Ένωσης γενικότερα. Προκειμένου, επιπλέον, να επιτευχθεί η ενιαία ανάπτυξη στον ευρωπαϊκό χώρο, προωθούνται μέσα για να ενδυναμώσουν τις ευρωπαϊκές πόλεις σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Με βάση αυτά τα κριτήρια τίθενται οι προτεραιότητες και αντίστοιχα ικανοποιούνται οι ανάγκες των περιφερειών ώστε να προωθηθεί η ανάπτυξη στα περιφερειακά προγράμματα.

Γενικότερος στόχος ήταν και παραμένει η αειφόρος και βιώσιμη ανάπτυξη σε όλα τα περιφερειακά επίπεδα της Ένωσης. Κινήσεις για την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος μένουν στο επίκεντρο των πολιτικών τώρα περισσότερο από ποτέ, ενώ, επιπλέον, επιδιώκεται η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και η σωστή ενσωμάτωσή τους στις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Παράλληλα, αναζητούνται τρόποι ώστε να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας σε νέους τομείς και σε νέα επαγγέλματα, τα οποία αναδεικνύονται κομβικά για το μέλλον.

Τα κράτη μέλη, ακόμα, συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο πόσο σημαντική είναι η παραγωγή, συσσώρευση, εκμετάλλευση και διοχέτευση της γνώσης. Προωθούνται, ολοένα και περισσότερο, τα ερευνητικά προγράμματα και οι επενδύσεις στις ερευνητικές δραστηριότητες, ενώ παράλληλα δίνεται έμφαση στην εκπαίδευση και την καινοτομία. Συντελείται μία αναβάθμιση και ενίσχυση των σχετικών πολιτικών της Ένωσης και αντίστοιχα διαμορφώνονται και τα χρηματοδοτικά της εργαλεία.

Για την περίοδο 2021-2027 η πολιτική συνοχής αποφασίστηκε να περιοριστεί στους εξής τομείς: στην καινοτομία-ψηφιοποίηση, στην ενεργειακή μετάβαση, στα ψηφιακά δίκτυα, στην ποιοτική απασχόληση, στην εκπαίδευση, στις δεξιότητες και στην κοινωνική ένταξη. Οι προτεραιότητές της για την περίοδο αυτή μειώνονται στους 5 από τους 11 θεματικούς στόχους της προγραμματικής περιόδου 2014-2020. Συγκεκριμένα, οι στόχοι πολιτικής της πολιτικής συνοχής 2021-2027⁴¹ επιδιώκουν να καταστεί η Ευρώπη:

1. πιο ανταγωνιστική και έξυπνη (ΣΠ 1)

⁴⁰ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση – Το πλαίσιο δημοσιονομικών πολιτικών της ΕΕ, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/89/the-eu-framework-for-fiscal-policies>.

⁴¹ European Commission, Regional Policy, «Priorities for 2021-2027», https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/how/priorities.

2. πιο πράσινη, μέσω της μείωσης των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και μιας οικονομίας με καθαρό μηδενικό άνθρακα (ΣΠ 2)
3. πιο διαδυνδεδεμένη με την προώθηση και ενίσχυση της κινητικότητας (ΣΠ 3)
4. πιο κοινωνική και χωρίς αποκλεισμούς (ΣΠ 4)
5. πιο κοντά στους πολίτες της εμβαθύνοντας στην προώθηση της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης σε όλους τους τύπους των εδαφών της (ΣΠ5).

Οι δράσεις στα πλαίσια της νέας πολιτικής συνοχής⁴² θέτουν στο προσκήνιο – για πρώτη φορά σε τέτοιο βαθμό – την προστασία και προάσπιση του κλίματος και γι' αυτό μεριμνούν ώστε οι επενδύσεις για το κλίμα και το περιβάλλον να συνυπολογίζονται στις χρηματοοικονομικές και επενδυτικές ενέργειες στα πλαίσια της πολιτικής αυτής. Ακόμα, καταβάλλονται προσπάθειες προκειμένου η Ευρώπη και οι πολίτες της να προσαρμοστούν στις συνθήκες που προκαλεί η κλιματική αλλαγή και να αναπτύξουν μηχανισμούς ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις αλλαγές στο μέλλον.

Επιπλέον, η πολιτική συνοχής για τη νέα επταετία εντατικοποιεί, μέσω των στρατηγικών που ακολουθεί για την εδαφική και τοπική ανάπτυξη, τις ενέργειές της ώστε να ενδυναμωθούν οι αρμόδιες τοπικές, αστικές και εδαφικές διαχειριστικές αρχές. Η ενέργεια αυτή αποσκοπεί στη διευκόλυνση τόσο των χρηματοδοτήσεων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο όσο και στην ορθότερη διεκπεραίωση των προγραμμάτων που εκτελούνται στα πλαίσιά της, δεδομένου ότι παρατηρήθηκαν, κατά το παρελθόν, αδυναμίες διεκπεραίωσης των αναπτυξιακών προγραμμάτων, οι οποίες οφείλονταν τόσο στην έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των αρμόδιων αρχών όσο και στην εσφαλμένη τακτική λήψης τελικών αποφάσεων από μη κατάλληλα ενημερωμένες και καταρτισμένες ή αναρμόδιες αρχές.

Προωθείται, ακόμα, η απλούστευση τόσο στο στάδιο του ελέγχου όσο και στο στάδιο εκτέλεσης των προγραμμάτων, καθώς έχει αυξηθεί ο αριθμός των προγραμμάτων και επιδιώκεται, γενικότερα, η γρηγορότερη παράδοση και η αποτελεσματικότερη εφαρμογή τους.

Για όλους αυτούς τους λόγους, γίνονται συστηματικές προσπάθειες ώστε να διασφαλιστούν η προβολή και η επικοινωνία, αλλά και οι ευνοϊκές συνθήκες που θα επιφέρουν την επιτυχία των προγραμμάτων και θα συμβαδίσουν με τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού. Έτσι και αλλιώς, όλος ο προγραμματισμός της περιόδου 2021-2027 έχει διαμορφωθεί με βάση τις νέες προκλήσεις και τα νέα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα και ανάγκες.

Συγκριτικά με την προηγούμενη προγραμματική περίοδο 2014-2020, κατά την οποία βασική μέριμνα ήταν να ενισχυθεί η θεσμική ικανότητα των δημόσιων αρχών και να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική δημόσια διοίκηση, τώρα υπάρχουν οι βλέψεις για επέκταση των ορίων συνεργασίας με εταίρους εντός και εκτός των κρατών μελών ώστε να γενικευτεί η εφαρμογή προγραμμάτων και να γίνουν δραστηκότερες και

---

⁴² European Commission, Regional Policy, «Cohesion Policy 2021-2027», https://ec.europa.eu/regional_policy/en/2021_2027/.

μονιμότερες αλλαγές. Επιπλέον, λαμβάνονται μέτρα για να είναι γενικά πιο πρόσφορες οι συνθήκες υλοποίησης των προγραμμάτων. Συγκεκριμένα, έχουν μειωθεί τα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται, με την αξιολόγησή τους, όμως, να γίνεται με αυστηρό και αντικειμενικό τρόπο, οι κανόνες επιλεξιμότητας έγιναν πιο σαφείς για λόγους εγγύησης και παράλληλα, δημιουργήθηκε ένα ενιαίο σύστημα διασφάλισης και υποβολής εκθέσεων για επιχορηγήσεις και χρηματοδοτικά μέσα. Τέλος, υπάρχει, πλέον, σαφής κατανομή των καθηκόντων ανάμεσα στα κράτη μέλη και την Επιτροπή και τα κράτη δεν απαιτείται να διενεργήσουν εκ των προτέρων αξιολόγηση για κάθε πρόγραμμα.

Οι χορηγήσεις από τους πόρους της πολιτικής συνοχής⁴³ θα διανεμηθούν στους εξής τομείς-στόχους:

- 1) «Επένδυση στην απασχόληση και την ανάπτυξη» (IJG: Investment for jobs and growth goal) που χρηματοδοτείται από
  - το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)
  - το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ+)
  - το Ταμείο Συνοχής
  - το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης
- 2) «Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία» (Interreg: European Territorial Cooperation goal)
- 3) Στα μέσα που διαχειρίζεται η Επιτροπή και στην τεχνική βοήθεια της ΕΕ.

Αρχικά, από το συνολικό ποσό των 392 δισ. €, σχεδόν τα 11,3 δισ. € θα μεταφερθούν στη διευκόλυνση «Συνδέοντας την Ευρώπη» (Connecting Europe Facility). Στους τομείς (1) και (2), μαζί με τα επιμέρους Ταμεία, θα δαπανηθούν συνολικά 378 δισ. € για τον προγραμματισμό των δράσεών τους στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής, ενώ στον τομέα (3) περίπου 2,5 δισ. €, από τα οποία τα 1,2 δισ. € θα διοχετευτούν στα μέσα της Επιτροπής και τα 864 εκ. € στην τεχνική βοήθεια της ΕΕ.

Στον στόχο σχετικά με τις επενδύσεις σε θέσεις εργασίας και στην ανάπτυξη, στον οποίο εντάσσονται και το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ, το Ταμείο Συνοχής και το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, έχει οριστεί από την εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2021/1131 της Επιτροπής της 5^{ης} Ιουλίου 2021⁴⁴ το ποσό περίπου των 369 δισ. €, το οποίο κατανέμεται ως εξής:

- 215.200.372.408 δισ. € στο ΕΤΠΑ
- 97.957.636.047 δισ. € στο ΕΚΤ+ (μαζί με το ΕΤΠΑ συνιστούν το 85%)
- 36.612.047.813 δισ. € στο Ταμείο Συνοχής (10%), και
- 19.236.732.378 δισ. € στο Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (5%).

⁴³ European Commission, European Structural and Investment Funds – DATA, «2021-2027 Cohesion policy EU budget allocations», <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-available-for-programming/2w8s-ci3y/>.

⁴⁴ Εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2021/1131 της Επιτροπής της 5^{ης} Ιουλίου 2021 κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό C(2021) 5003, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 244/21, 9 Ιουλίου 2021.

Αξίζει να αναφερθεί ότι το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης⁴⁵, το οποίο δημιουργήθηκε για την περίοδο 2021-2027 ως πυλώνας του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης και θέτει ως στόχο «τη μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα», στηρίζει τόσο τις «Επενδύσεις στην απασχόληση και την ανάπτυξη» με πάνω από 8 δισ. € όσο και το Ευρωπαϊκό Μέσο Ανάκαμψης με πάνω από 10,5 δισ. €⁴⁶. Η δράση αφορά την ενίσχυση και στήριξη περιοχών, οι οποίες επηρεάζονται ή πρόκειται να επηρεαστούν σε σημαντικό βαθμό από τη μετάβαση σε μια πράσινη Ευρώπη. Οι μορφές που μπορεί να λάβει η στήριξη είναι, μεταξύ άλλων, επενδύσεις στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στην έρευνα και την καινοτομία, στο περιβάλλον και την ενέργεια και στα επαγγελματικά προσόντα των εργαζομένων.

Επιπρόσθετα, τα προγράμματα Interreg, στα οποία θα δοθούν χορηγήσεις ύψους σχεδόν 10 δισ. €, διακρίνονται σε προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας (θα χορηγηθούν σχεδόν 6,5 δισ. €), διακρατικής συνεργασίας (σχεδόν 1,6 δισ. €), διαπεριφερειακής συνεργασίας (σχεδόν 0,5 εκ. € για τη συνέχιση των προγραμμάτων Interreg Europe, Interact, URBACT, ESPON) και συνεργασίας με εξόχως απόκεντρες περιοχές⁴⁷ (πάνω από 300 εκ. €).

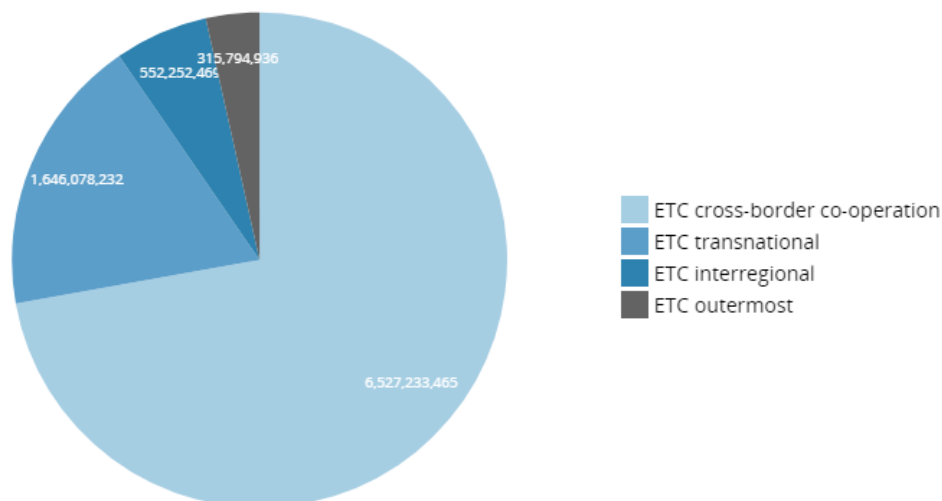
---

⁴⁵ European Commission, EU funding programs, «Just Transition Fund», https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/just-transition-fund_en.

⁴⁶ Εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2021/1129 της Επιτροπής της 5ης Ιουλίου 2021 για τον καθορισμό της ετήσιας κατανομής, ανά κράτος μέλος, των διαθέσιμων κονδυλίων από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό C(2021) 4872, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 244/4, 9 Ιουλίου 2021.

⁴⁷ Οι εξόχως απόκεντρες περιοχές είναι αυτές οι οποίες, παρά τη μεγάλη γεωγραφική απόσταση που τις χωρίζει από την ευρωπαϊκή ήπειρο, εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ακολουθούν τη νομοθεσία της, έχοντας, παράλληλα, δικαιώματα και υποχρεώσεις. Οι περιοχές αυτές είναι:

- Γουαδελούπη και Ρεϊνιόν (2 Γαλλικές περιφέρειες)
- Μαγιότ (1 Γαλλικό υπερπόντιο διαμέρισμα)
- Γαλλική Γουιάνα και Μαρτινίκα (2 Γαλλικές εδαφικές κοινότητες)
- Άγιος Μαρτίνος (1 Γαλλική υπερπόντια κοινότητα)
- Μαδέρα και Αζόρες (2 Πορτογαλικές αυτόνομες περιφέρειες)
- Κανάριοι Νήσοι (1 Ισπανική αυτόνομη κοινότητα).

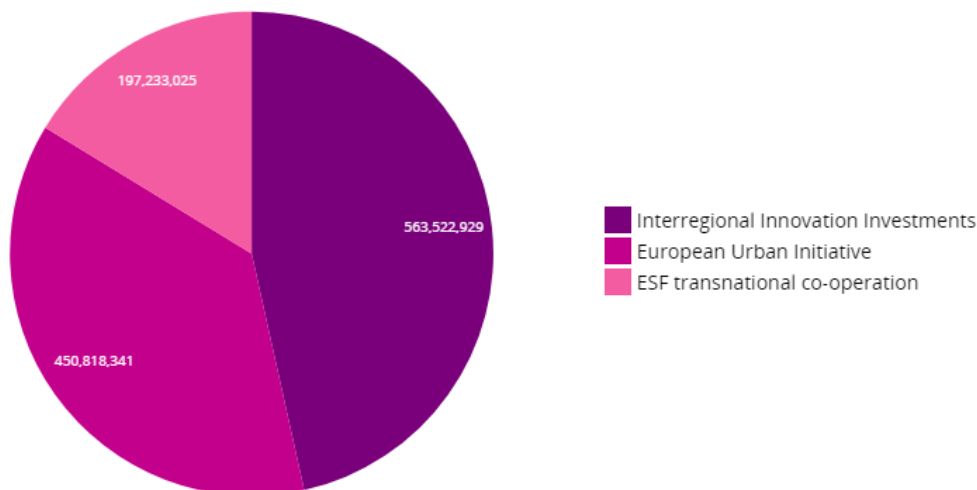

Πηγή: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/d/bgsb-8gxq>

Στον τομέα Interreg- Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία έχουν τεθεί δύο ειδικοί στόχοι⁴⁸: Interreg Specific Objective – ISO 1 : a better cooperation governance και Interreg Specific Objective – ISO 2 : a safer and more secure Europe. Ο στόχος ISO 1 για μία καλύτερη διακυβέρνηση συνεργασίας αφορά την ενίσχυση τόσο των δημόσιων διοικήσεων, σε επίπεδο θεσμών, όσο και των παραμεθόριων περιοχών, για να μπορούν να ξεπεραστούν τα νομικά και διοικητικά εμπόδια που αυτές αντιμετωπίζουν, καθώς και την προώθηση της βιώσιμης δημοκρατίας και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των πολιτών. Ο στόχος ISO 2 για μια πιο ασφαλή και προστατευμένη Ευρώπη αναφέρεται, με τη σειρά του, από τη μία στις δράσεις που πρέπει να συντελεστούν στα πλαίσια των διασυνοριακών διευλεύσεων, της διαχείρισης της μετανάστευσης, της προστασίας και της διευκόλυνσης της ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών, και από την άλλη στη λήψη μέτρων για την ενίσχυση της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας, με την παράλληλη προώθηση της ισότητας μεταξύ των φύλων, της δια βίου μάθησης και των ίσων ευκαιριών.

Επιπλέον, για τα μέσα τα οποία διαχειρίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση, για τα οποία η συνολική χρηματοδότηση θα φτάσει τα 1.211.574.295 €, έχει οριστεί επιμέρους ότι για την Ευρωπαϊκή Αστική Πρωτοβουλία θα χορηγηθούν πάνω από 450 εκ. €, για τη Διακρατική Συνεργασία κάτω από το ΕΚΤ περίπου 197 εκ. € και για τις Διαπεριφερειακές Επενδύσεις Καινοτομίας περίπου 564 εκ. €.

⁴⁸ European Commission, Regional Policy, «Interreg : European Territorial Co-operation», https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/.

Πηγή: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/d/bctp-x7w8>

Τέλος, η τεχνική βοήθεια⁴⁹ παρέχεται στα πλαίσια του προγράμματος Τεχνικής Υποστήριξης της ΕΕ (Technical Support Instrument – TSI) σε όσους ενδιαφέρονται για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων στα πλαίσια της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Η χρηματοδότηση που διοχετεύεται στην Τεχνική Υποστήριξη αφορά τα στάδια της προετοιμασίας, της διαχείρισης, της αξιολόγησης, της παρακολούθησης, του ελέγχου και της διακρίβωσης των προγραμμάτων και διατίθεται από το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ και το Ταμείο Συνοχής. Όταν αυτή παρέχεται από την Επιτροπή ή για λογαριασμό της φτάνει μέχρι το 0,35% των ετήσιων πιστώσεων για κάθε ταμείο, ενώ όταν παρέχεται από τα κράτη μέλη μέχρι το 4%.

1.4. Το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο για την περίοδο 2021-2027⁵⁰

Ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνιστά το πεδίο εκείνο στο οποίο πραγματοποιούνται οι περισσότερες συζητήσεις και διαπραγματεύσεις τόσο σε επίπεδο κυβερνήσεων όσο και σε επίπεδο θεσμών και οργάνων της Ένωσης. Η διαμόρφωση ενός Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΠΔΠ), εύλογα, αποτελεί

⁴⁹ European Commission, Glossary, «Technical assistance»,

https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/t/technical-assistance.

⁵⁰ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Προϋπολογισμός της ΕΕ, «Μακροπρόθεσμος προϋπολογισμός 2021-2027 της ΕΕ και δέσμη μέτρων για την ανάκαμψη», Τελευταία ενημέρωση στις 13 Απριλίου 2022, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/the-eu-budget/long-term-eu-budget-2021-2027/>.

μια αρένα διαβουλεύσεων, διευθετήσεων και έντονων συγκρούσεων, στην οποία τα μέρη – από τη μία οι εθνικές κυβερνήσεις και από την άλλη τα όργανα της Ε.Ε. – προσπαθούν να διαπραγματευτούν και να επιτύχουν τις επιδιώξεις και τα εκάστοτε συμφέροντά τους. Συγκεκριμένα, το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο αποτελεί ένα πλαίσιο διάρκειας, αρχικά 5 και στη συνέχεια 7 ετών, που στοχεύει στη διασφάλιση της σωστής διευθέτησης των δαπανών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθ' όλη τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου, προκειμένου αυτές να συμβαδίζουν με τα έσοδά της. Το ΠΔΠ για την περίοδο 2021-2027 αποτελεί το έκτο κατά σειρά που ψηφίζεται στα πλαίσια της Ένωσης. Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, το ΠΔΠ κατέστη από διοργανική συμφωνία Κανονισμός. Ο Κανονισμός αυτός περιλαμβάνει τις διατάξεις που δεσμεύουν την Ένωση ως προς τη διαμόρφωση του ετήσιου προϋπολογισμού της, με σκοπό τόσο να επιτυγχάνεται δημοσιονομική πειθαρχία όσο και να ορίζονται τα λεγόμενα κονδύλια της Ένωσης, δηλαδή «τα ανώτατα όρια δαπανών για ευρείες κατηγορίες δαπανών»⁵¹.

Η διαδικασία κατάρτισης, διάρθρωσης, σχεδιασμού, παρουσίασης και εκτέλεσης του προϋπολογισμού⁵² αποτελείται από πολλά και ξεχωριστά στάδια. Τα όργανα της Ένωσης που εμπλέκονται στα στάδια αυτά είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το καθένα έχει διαφορετικές αρμοδιότητες στα επιμέρους στάδια. Αρμόδιο για τη μακροπρόθεσμη διευθέτηση των πόρων της Ένωσης είναι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ενώ σημαντικό ρόλο έχουν και τα Συμβούλια των Υπουργών όπου γίνονται οι συζητήσεις για διατάξεις που έχουν έμμεσα διακρατικές και αναδιανεμητικές συνέπειες και φανερώνονται τα σημεία συμφωνίας και διαφωνίας μεταξύ των κρατών⁵³. Η Επιτροπή είναι, όμως, εκείνη η οποία συντάσσει το δημοσιονομικό σχέδιο δράσης της ΕΕ υποβάλλοντας προτάσεις οι οποίες διαμορφώνουν τα έσοδα και τα έξοδα της ΕΕ, συχνά χωρίς να λαμβάνει υπόψη – στον βαθμό που ίσως θα έπρεπε – τις εθνικές διεκδικήσεις στο πλαίσιο της προσπάθειάς της να τηρεί πάντοτε έναν ισοσκελισμένο προϋπολογισμό. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με τη σειρά του, διαθέτει περιορισμένες αρμοδιότητες ελέγχου, στο μέτρο που μπορεί να εγκρίνει ή να απορρίψει μία πρόταση, αλλά όχι να την τροποποιήσει. Διατηρεί, φυσικά, το δικαίωμα που διαθέτει στην άσκηση veto, γεγονός που καθιστά καθοριστική τη συμμετοχή του στη διαμόρφωση του δημοσιονομικού πλαισίου, αλλά και στη μερική κάλυψη του δημοκρατικού

---

⁵¹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, «Πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο», <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/29/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CF%85%CE%B5%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CF%80%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B9%CE%BF>.

⁵² Κανονισμός (ΕΕ, ΕΥΡΑΤΟΜ) αριθ. 966/2012 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L298/1, 26 Οκτωβρίου 2012.

⁵³ Αχιλλέας Μητσός σε συνεργασία με τον Δημήτρη Κατσικά, «Από την ακινησία στο άλμα προς τη δημοσιονομική Ένωση – Στόχοι, Λειτουργία, Όρια και Φιλοδοξία του προϋπολογισμού της ΕΕ», ΕΛΙΑΜΕΠ, Ιανουάριος 2021, σελ. 117.

ελλείμματος, το οποίο χαρακτηρίζει τους θεσμούς της Ένωσης και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Η διαδικασία υιοθέτησης ενός νέου ΠΔΠ ξεκινάει συνήθως δύο χρόνια πριν από τη λήξη του ισχύοντος. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες, από τον Φεβρουάριο του 2018, μια άτυπη σύνοδος των 27 αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, κατά την οποία συζητήθηκαν οι τομείς προτεραιότητας για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο που αφορά την περίοδο 2021-2027. Εκεί εκφράστηκαν οι απόψεις των μελών και συμφωνήθηκε, μεταξύ άλλων, πως για την επόμενη περίοδο θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση και οικονομική ενίσχυση στην ανάσχεση της παράνομης μετανάστευσης, στην άμυνα και την ασφάλεια και στα προγράμματα Erasmus+.

Στη συνέχεια, στις 14 Μαΐου του ίδιου έτους η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσε τις προτάσεις της για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο στο Συμβούλιο, δίνοντας το έναυσμα για έναν πρώτο κύκλο συζητήσεων από τους υπουργούς των κρατών μελών. Η δέσμη ΠΔΠ, την οποία κατέθεσε η Επιτροπή, αποτελείται από α) τον κανονισμό για το ΠΔΠ, β) τις νομοθετικές πράξεις περί ιδίων πόρων και γ) τις ειδικές πράξεις ανά τομέα⁵⁴.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η διαμόρφωση του δημοσιονομικού πλαισίου γίνεται με βάση συγκεκριμένες μεταβλητές: την ευκρίνεια και την απλότητα, την δημοσιονομική αυτονομία, την οικονομική αποτελεσματικότητα ως προς την κατανομή των πόρων στην Ένωση, την επάρκεια, την αποδοτικότητα ως προς το κόστος, τη σταθερότητα και την οικονομική δικαιοσύνη ως προς τις ακαθόριστες συνεισφορές των κρατών μελών⁵⁵. Κατά πόσο είναι δίκαιο αυτό το σύστημα μπορούμε, κυρίως, να το κρίνουμε εξετάζοντας τον κοινοτικό προϋπολογισμό με βάση τις καθαρές εθνικές συνεισφορές. Έτσι και αλλιώς, ο υπολογισμός των εσόδων της ΕΕ είναι μία σύνθετη διαδικασία και βασίζεται κυρίως στις διαπραγματευτικές ικανότητες των κυβερνήσεων και των κρατών, που έρχονται με τη δική τους ταυτότητα, ισχύ και συμφέροντα να διαπραγματευτούν τις εκάστοτε προτεραιότητές τους.

Μετά την κατάθεση των προτάσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την προτροπή του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου προς το Συμβούλιο της Ένωσης για ταχύτατη ανάλυση αυτών των προτάσεων, συντελούνται μια σειρά από συζητήσεις και συνεδριάσεις σε επίπεδο υπουργών, κατά τις οποίες ορίζεται το διαπραγματευτικό πλαίσιο του δημοσιονομικού πλαισίου, το πρόγραμμα εργασιών και η προθεσμία για την επικύρωση του μακροπρόθεσμου προϋπολογισμού της ΕΕ. Στόχος ήταν να υποβληθεί στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ιουνίου το σχέδιο διαπραγματευτικού πλαισίου,

⁵⁴ Εύα Κυριακίδου, «Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Έδρα Jean Monnet “Δημοσιονομική Διακυβέρνηση της ΕΕ & Έλεγχος”, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2020, σελ. 8.

⁵⁵ Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Η χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Έκθεση της Επιτροπής σχετικά με τη λειτουργία του συστήματος ιδίων πόρων, Τόμος I, COM(2004) 505 τελικό, Βρυξέλλες, 14.7.2004 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0505&from=EN>.

προκειμένου αυτό να καταλήξει σε συμφωνία το φθινόπωρο του 2019. Κατά τη διάρκεια αυτή, συζητούνται πτυχές του πλαισίου που θα αφορούν το κλίμα, τη μετανάστευση, την Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ), την πολιτική συνοχής και τις εξωτερικές δράσεις.

Στις 18 Ιουνίου του 2019, συζητήθηκε από τους υπουργούς της ΕΕ το αναθεωρημένο σχέδιο διαπραγματευτικού πλαισίου, προκειμένου κάποια ζητήματα να καταστούν σαφή, να απλουστευτούν και να διευκρινιστούν, ώστε να διευκολυνθεί γενικά η συμφωνία και η οριστικοποίηση του ΠΔΠ. Οι ενέργειες αυτές έγιναν στο πλαίσιο της κατευθυντήριας γραμμής ότι «δεν υπάρχει συμφωνία έως ότου επιτευχθεί συνολική συμφωνία».

Συγκεκριμένα, η σαφής αναδιανεμητική διάσταση της δημοσιονομικής πολιτικής περιόρισε και περιορίζει τα διαπραγματευτικά περιθώρια των εθνικών κυβερνήσεων στις εθνικές αναδιανεμητικές διεκδικήσεις, ειδικά όταν αυτές επιδιώκουν να βγουν κερδισμένες σε βάρος των υπολοίπων κρατών μελών, μια τακτική που στηρίζεται ακριβώς πάνω στην άποψη ότι η δημοσιονομική πολιτική είναι, με οικονομικούς όρους, ένα «παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος (Zero-sum game)» κατά το οποίο το κέρδος του ενός επενδυτή, στην προκειμένη ενός κράτους μέλους, είναι ίσο με τη ζημιά ενός άλλου^{56,57}.

Σημαντικό όμως είναι, από την άλλη, το γεγονός πως το σύστημα των ιδίων πόρων της Ένωσης, καθώς και οι δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις και η διαμόρφωση του προϋπολογισμού υπάγονται στον κανόνα της ομοφωνίας, και παράλληλα ορίζονται τόσο από την οικονομία της ευημερίας, δηλαδή «έναν προσανατολισμό πολιτικής και μια προσέγγιση διακυβέρνησης που έχει ως στόχο να θέσει τους ανθρώπους και την ευημερία τους στο επίκεντρο της πολιτικής και της λήψης αποφάσεων»⁵⁸, όσο και από τον συσχετισμό μεταξύ των εθνικών ΑΕΘΠ και των εθνικών εισφορών. Αυτό ακριβώς αναγκάζει τους συμμετέχοντες στις διαπραγματεύσεις να λαμβάνουν υπόψη τους το συνολικό σύστημα των χρηματικών ροών και να προβαίνουν, υπό την πίεση του χρόνου, σε διαπραγματεύσεις τόσο για δημοσιονομικά όσο και για μη δημοσιονομικά ζητήματα, προκειμένου να βρискουν συμβιβαστικές λύσεις και να καταλήγουν σε ένα αποτέλεσμα, το οποίο θα προωθεί και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση⁵⁹. Βέβαια, δεν είναι λίγες οι φορές, κατά τις οποίες τα κράτη διεκδικούν στις διαπραγματεύσεις τους ολοένα και περισσότερα, θέτοντας κάθε φορά διαφορετικά κριτήρια δικαιοσύνης και προβάλλοντας διαφορετικούς, βασισμένους στις εθνικές διεκδικήσεις και βλέψεις τους τρόπους, με τους οποίους η

---

⁵⁶ Ευρετήριο οικονομικών όρων, «Παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος (Zero-sum game)», <https://euretirio.com/paixnidi-midenikou-athroismatos/>.

⁵⁷ Π. Λιαργκόβας και Γ. Ανδρέου, *Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2007, σελ 52 και 64.

⁵⁸ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την οικονομία της ευημερίας, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C400/9, 26.11.2019, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1126\(06\)&from=CS](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1126(06)&from=CS).

⁵⁹ Π. Λιαργκόβας και Γ. Ανδρέου, *Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2007, σελ. 64.

δημοσιονομική διαχείριση του προϋπολογισμού θα μπορούσε να επιτελεστεί για να επιφέρει τα επιδιωκόμενα ενωσιακά αποτελέσματα.

Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε πως πρόκειται για ένα σύνολο συμφωνιών και μια σειρά πολιτικών αποζημίωσης ή/και διευθετήσεων, οι οποίες λαμβάνονται υπόψη για τη διάρθρωση του κοινοτικού προϋπολογισμού προκειμένου αυτός από τη μία να συμβαδίσει με τους τομείς της οικονομίας και της πολιτικής και από την άλλη να επιφέρει ένα αίσθημα δικαιοσύνης στα κράτη τα οποία θεωρούν πως βρίσκονται σε μειονεκτική θέση και έχουν «ζημιωθεί» ως προς τις εθνικές διεκδικήσεις τους. Φυσικά, εκτός από αυτές τις πολιτικές υπάρχουν και ρητές, νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις που πρέπει να τηρηθούν, ενώ καθοριστικός παραμένει ο ρόλος της Επιτροπής να διαμορφώνει τις προτάσεις.

Στο διάστημα, λοιπόν, που ακολούθησε των συζητήσεων σε επίπεδο υπουργών, οι ηγέτες της ΕΕ ενημερώνονται για την πορεία των εργασιών και ασκούν πιέσεις προκειμένου να προχωρήσουν οι εργασίες σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα που έχει οριστεί, αλλά και να αναπτυχθεί περαιτέρω το διαπραγματευτικό πλαίσιο για να παρουσιαστεί στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πριν το τέλος του 2019.

Στις 12 Δεκεμβρίου του 2019 έγινε η παρουσίαση του διαπραγματευτικού πλαισίου του ΠΔΠ με αριθμητικά, πλέον, στοιχεία από τη φινλανδική Προεδρία στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Με τη σειρά του ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Charles Michel κάλεσε τους αντιπροσώπους των κρατών να επιδείξουν πνεύμα συμβιβασμού και με γνώμονα την κοινή λογική και αποφασιστικότητα να επιτευχθεί συμφωνία. Με την εμφάνιση, όμως, της πανδημίας του κορωνοϊού τον Φεβρουάριο του 2020, κατέστη σαφές πως χρειάζεται περισσότερος χρόνος για τον σχεδιασμό του μακροπρόθεσμου προϋπολογισμού της Ένωσης, προκειμένου αυτή να στηρίζει οικονομικά τα κράτη της, να διαμορφώσει μια λειτουργική και εκσυγχρονισμένη ενιαία αγορά, να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις της κρίσης και να διαμορφώσει συνθήκες κατάλληλες για την αποκατάσταση και ανάκαμψή της.

Στο πνεύμα αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσε τις αναθεωρημένες προτάσεις της, οι οποίες περιλάμβαναν μια πρωτοφανή αύξηση του ύψους των δανείων, των χρηματοδοτήσεων και των κονδυλίων, καθώς και των επενδυτικών τομέων. Ανάμεσα σε αυτές, υπήρχε και η πρόταση να δημιουργηθεί ένα Ταμείο Ανάκαμψης, το οποίο θα βοηθήσει με την κρίση που επέφερε η πανδημία του COVID-19, εντασσόμενο οργανικά στον μακροπρόθεσμο προϋπολογισμό της Ένωσης. Μεταξύ των άλλων, αυτό που ζητούσε η Επιτροπή, παρακολουθώντας τις πρωτοφανείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και τις απρόβλεπτες δαπάνες που προέκυψαν και θα προέκυπταν, ήταν η ευελιξία και η απλοποίηση των διαδικασιών, τόσο εκ μέρους των θεσμών όσο και εκ μέρους των κρατών μελών.

Τον Ιούνιο του 2020 συντελείται η μετάβαση από την ερμηνεία και αποσαφήνιση των προτάσεων της Επιτροπής στο στάδιο των διαπραγματεύσεων. Έπειτα και από την παρουσίαση του νέου διαπραγματευτικού πλαισίου από τον πρόεδρο κ. Michel στις 10 Ιουλίου, οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν, κατά το έκτακτο

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 17ης και 18ης Ιουλίου του 2020, τόσο για τον μακροπρόθεσμο προϋπολογισμό της ΕΕ, ο οποίος ανέρχεται σε 1.074,3 δισ. €, όσο και για το ποσό που θα δοθεί στην προσπάθεια ανάκαμψης της Ένωσης από την κρίση που προκάλεσε η πανδημία. Το τελευταίο αυτό ποσό είναι ύψους 750 δισ. €, από τα οποία τα 390 δισ. € θα δοθούν ως επιχορηγήσεις στα κράτη μέλη, ενώ τα 360 δισ. € θα διανεμηθούν με τη μορφή δανείων.

Τον Νοέμβριο του 2020, έπειτα από διαπραγματεύσεις του Συμβουλίου με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το τελευταίο ενέκρινε το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο. Συγκεκριμένα, στην πολιτική συμφωνία που επετεύχθη αποφασίστηκε⁶⁰:

- η στοχευμένη ενίσχυση των προγραμμάτων της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των προγραμμάτων «Ορίζων Ευρώπη», EU4Health και Erasmus +
- μια μεγαλύτερη ευελιξία ώστε να μπορεί η ΕΕ να ανταποκρίνεται σε απρόβλεπτες ανάγκες
- η μεγαλύτερη συμμετοχή της αρμόδιας για τον προϋπολογισμό αρχής στην εποπτεία των εσόδων στο πλαίσιο του Next Generation EU
- μεγαλύτερη φιλοδοξία για τη βιοποικιλότητα και ενισχυμένη παρακολούθηση των δαπανών που σχετίζονται με τη βιοποικιλότητα, το κλίμα και την ισότητα των φύλων
- και ένας ενδεικτικός χάρτης πορείας προς την εισαγωγή νέων ιδίων πόρων.

Μετά την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η πολιτική συμφωνία για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2021-2027 υποβλήθηκε στα κράτη μέλη προκειμένου αυτά να ψηφίσουν σχετικά σύμφωνα με τους εθνικούς συνταγματικούς κανόνες τους. Τον Δεκέμβριο, λοιπόν, του 2020 ολοκληρώθηκαν οι διαδικασίες έγκρισης και επικύρωσης του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου 2021-2027 καθώς και των μέτρων για την ανάκαμψη, μετά και από την έγκρισή τους από τα κράτη μέλη, και μέχρι το Μάιο του 2021 το Συμβούλιο της ΕΕ παρέλαβε όλες τις επίσημες κοινοποιήσεις των κρατών μελών. Έκτοτε η Ένωση μπορούσε να διαθέσει, σύμφωνα με τους προγραμματισμούς, τα κονδύλιά της και να παρέχει χρηματοδότηση ύψους 1.8 τρισεκατομμυρίων € για σχεδόν 40 προγράμματα δαπανών της⁶¹.

Σημειωτέον είναι ότι στο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) προσδιορίζονται, επίσης, οι δαπάνες της Ένωσης⁶² και το ύψος τους, που αφορούν επιχειρησιακούς και διοικητικούς λόγους⁶³, καθώς και μεμονωμένες δραστηριότητες. Το ΠΔΠ, το οποίο

---

⁶⁰ Συμβούλιο της ΕΕ, «Επόμενο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο και δέσμη μέτρων για την ανάκαμψη: Η Προεδρία του Συμβουλίου καταλήγει σε πολιτική συμφωνία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο», Δελτίο Τύπου, 10 Νοεμβρίου 2020, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/11/10/next-multiannual-financial-framework-and-recovery-package-council-presidency-reaches-political-agreement-with-the-european-parliament/>.

⁶¹ Συμβούλιο της ΕΕ, Δελτίο Τύπου, «Έγκριση πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου για την περίοδο 2021-2027», 17 Δεκεμβρίου 2020, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/12/17/multiannual-financial-framework-for-2021-2027-adopted/>.

⁶² Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Andras Schwarcz, «Οι δαπάνες της Ένωσης», 03-2022.

⁶³ Οι δαπάνες της Ένωσης, για το 2022, για διοικητικούς σκοπούς αντιστοιχούν στο 6,26% του συνολικού προϋπολογισμού, ο οποίος ανέρχεται σε 169,52 δισ. Ευρώ.

καθορίστηκε σε τιμές του 2018⁶⁴, διαμορφώνεται, πλέον, για επτά έτη⁶⁵ με σκοπό τον καλύτερο σχεδιασμό των παρεμβάσεων και πολιτικών της Ένωσης και ορίζει το ανώτατο όριο των ετήσιων πιστώσεων τόσο για υποχρεώσεις που αναλαμβάνει η Ένωση σε τομείς πολιτικής όσο και για διάφορες πληρωμές.

Ο μακροπρόθεσμος προϋπολογισμός θα αφορά την κάλυψη δαπανών σε επτά τομείς^{66,67}, οι οποίοι θα είναι:

- i) ενιαία αγορά, καινοτομία και ψηφιακή οικονομία με επενδύσεις:
  - στην έρευνα και την καινοτομία
  - σε βασικές στρατηγικές υποδομές
  - στην ενίσχυση της ενιαίας αγοράς και
  - σε διαστημικά έργα στρατηγικής σημασίας
- ii) συνοχή, ανθεκτικότητα και αξίες με επενδύσεις:
  - στην περιφερειακή ανάπτυξη και συνοχή
  - στην ολοκλήρωση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και
  - στο ανθρώπινο δυναμικό, την κοινωνική συνοχή και τις αξίες
- iii) φυσικοί πόροι και περιβάλλον με επενδύσεις:
  - στη βιώσιμη γεωργία, στη θαλάσσια πολιτική και στον ασφαλή εφοδιασμό με ποιοτικά τρόφιμα
  - σε δράσεις για το κλίμα και την περιβαλλοντική προστασία
- iv) μετανάστευση και διαχείριση των συνόρων με επενδύσεις:
  - στη συντονισμένη προσπάθεια για τη διαχείριση της μετανάστευση
  - στην ενίσχυση της διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων
- v) ασφάλεια και άμυνα με επενδύσεις:
  - στην ασφάλεια και προστασία των πολιτών της Ευρώπης
  - στη βελτίωση των ευρωπαϊκών αμυντικών ικανοτήτων
  - στην αντιμετώπιση κρίσεων
- vi) γειτονικές χώρες και υπόλοιπος κόσμος με επενδύσεις:
  - στην εξωτερική δράση της Ένωσης στις γειτονικές της χώρες, στις αναπτυσσόμενες χώρες και στον υπόλοιπο κόσμο
  - στη βοήθεια στις χώρες που επιδιώκουν να ενταχθούν στην Ένωση
- vii) ευρωπαϊκή δημόσια διοίκηση με επενδύσεις:
  - στη διαμόρφωση μιας αποδοτικής και σύγχρονης δημόσιας διοίκησης, η οποία θα μπορεί να εξυπηρετεί όλους τους Ευρωπαίους πολίτες.

---

⁶⁴ Κανονισμός (ΕΕ, ΕΥΡΑΤΟΜ) 2020/2093 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 17^{ης} Δεκεμβρίου 2020 για τον καθορισμό του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου για τα έτη 2021 έως 2027, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L1 433/11, 22 Δεκεμβρίου 2020.

⁶⁵ Η πρώτη προγραμματική περίοδος είχε διαμορφωθεί για πέντε έτη και οι μεταγενέστερες, όπως και η τρέχουσα, ορίστηκαν για περίοδο επτά ετών.

⁶⁶ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συνεδριάσεις, «Εκτακτο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 17-21 Ιουλίου 2020», <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2020/07/17-21/>.

⁶⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, «Ένας σύγχρονος προϋπολογισμός για μια Ένωση που προστατεύει, ενδυναμώνει και υπερασπίζεται τους πολίτες της – Πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027», {SWD(2018) 171 final}, COM(2018) 321 final, Βρυξέλλες, 2.5.2018, σελ. 7-23, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0321>.

Στα πλαίσια διαμόρφωσης του ΠΔΠ, ενισχύεται ο τομέας της έρευνας και της καινοτομίας κατά 4 δισ. €, η υγεία κατά 3,4 δισ. €, το πρόγραμμα Erasmus+ κατά 2,2 δισ. € και τα υπόλοιπα ποσά κατανέμονται στον έλεγχο των διεθνών συνόρων, στις αξίες και τον πολιτισμό που προσβύει η Ένωση, σε επενδύσεις και στην ανθρωπιστική βοήθεια⁶⁸. Ακόμα, συντελείται μια σημαντική αύξηση του προϋπολογισμού του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στα 672,5 δισ. €, καθώς επήλθε και μια αύξηση κατά 44% των δανείων.

Αξιοσημείωτη ενέργεια, κατά τη διάρκεια έγκρισης του προϋπολογισμού, ήταν η συμφωνία περί γενικού καθεστώτος αιρεσιμότητας για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης⁶⁹. Από το 2021, δηλαδή, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες συντελείται παραβίαση του κράτους δικαίου από ένα ή περισσότερα κράτη μέλη και απειλείται η χρηστή δημοσιονομική διαχείριση του προϋπολογισμού και τα οικονομικά συμφέροντα της ΕΕ, υπάρχει δικλείδα ασφαλείας και προστατεύεται η Ένωση συνολικά.

1.5. Τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία

Η πολιτική συνοχής εφαρμόστηκε σε μία πρωτογενή μορφή της το 1988, όταν αποφασίστηκε ότι η δράση των τριών τότε Διαρθρωτικών Ταμείων (του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων – Τμήμα Προσανατολισμού) θα έθετε σε μια υποτυπώδη εφαρμογή την Ευρωπαϊκή Περιφερειακή Πολιτική. Η χρηματοδότηση αναπτυξιακών έργων από τα Διαρθρωτικά Ταμεία βοήθησε κατά πολύ τις χώρες να αναπτυχθούν και να αυξήσουν το ΑΕΠ τους, γεγονός που διαφαίνεται ήδη από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα⁷⁰. Εξάλλου, είναι γεγονός πως οι οικονομικές και χρηματοπιστωτικές παρεμβάσεις των Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων συντελούνται προκειμένου να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα των περιφερειών, δηλαδή να επεκτείνουν οι επιχειρήσεις τις δραστηριότητές τους, να δημιουργηθούν ή να αυξηθούν οι θέσεις εργασίας και να αυξηθεί συνολικά η παραγωγικότητα.

Η πολιτική συνοχής υλοποιείται σήμερα μέσω των τεσσάρων Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής. Η δράση αυτών των Ταμείων γίνεται συντονισμένα και συμπεριλαμβάνεται στην προοπτική και στο πλαίσιο δράσης του πολυετούς δημοσιονομικού προγραμματισμού θέτοντας πρωταρχικά καταναμητικούς στόχους. Οι ενισχύσεις, οι οποίες παρέχονται από τα Ταμεία αυτά, ελέγχονται και

---

⁶⁸ Αχιλλέας Μητσός σε συνεργασία με τον Δημήτρη Κατσικά, «Από την ακινησία στο άλμα προς τη δημοσιονομική Ένωση – Στόχοι, Λειτουργία, Όρια και Φιλοδοξία του προϋπολογισμού της ΕΕ», ΕΛΙΑΜΕΠ, Ιανουάριος 2021, σελ. 122.

⁶⁹ Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Δεκεμβρίου 2020 περί γενικού καθεστώτος αιρεσιμότητας για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης.

⁷⁰ Π. Λιαργκόβας και Γ. Ανδρέου, *Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2007, σελ. 19.

καθορίζονται με βάση τα μακροπρόθεσμα αναπτυξιακά προγράμματα και τους στόχους της Ένωσης. Τη διαχείριση των Ταμείων αναλαμβάνουν η Επιτροπή και τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αφιερώνει ένα μεγάλο ποσό από τους χρηματοδοτικούς της πόρους στη δράση αυτών των Ταμείων. Τα κράτη μέλη επωφελούνται από αυτά τα Ταμεία μέσω συμφωνιών εταιρικής σχέσης, στις οποίες παρεμβαίνει η Επιτροπή προχωρώντας σε διαπραγματεύσεις με τα κράτη. Στόχος αυτών των συμφωνιών είναι να διοχετευτούν οι χρηματοδοτήσεις που λαμβάνουν τα κράτη μέλη στις περιφέρειές τους και σε διάφορα έργα, που οι τελευταίες αναλαμβάνουν, μέσω επενδυτικών προγραμμάτων. Η κατάρτιση των συμφωνιών από κάθε χώρα καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιηθούν οι χρηματοδοτήσεις από τα Ταμεία κατά τη διάρκεια της τρέχουσας χρηματοδοτικής περιόδου. Τα κράτη, στην ουσία, δεν δανείζονται από τα Ταμεία αυτά με τόκους και υποχρέωση αποπληρωμής, αλλά δέχονται οικονομικές ενισχύσεις στα πλαίσια των πολυετών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων που διαμορφώνει η Ένωση, στα οποία ορίζονται, εκ των προτέρων, τόσο οι στόχοι και οι προτεραιότητες όσο και οι τομείς και τα μέτρα που χρήζουν χρηματοδότησης.

Τα Διαρθρωτικά Ταμεία, στο σύνολό τους, αποτελούν τα κυριότερα χρηματοδοτικά εργαλεία που διαθέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου να υλοποιηθεί η οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή των ευρωπαϊκών εδαφών και να προωθηθεί η περιφερειακή ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό, κύρια δράση τους είναι η ενίσχυση περιφερειών που υστερούν αναπτυξιακά. Έτσι, προωθούν, αρχικά, την οικονομική ενίσχυση των περιφερειών με σκοπό να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας και να μειωθούν τα ποσοστά ανεργίας στις αναπτυσσόμενες περιφέρειες. Επιπλέον, φροντίζουν να χρηματοδοτηθούν δράσεις για την εκπαίδευση, κατάρτιση και απασχόληση του εργατικού δυναμικού, με στόχο να υπάρχει μία συνεχής γνωσιακή εξέλιξη των ατόμων μέσω επιμορφώσεων και να μπορούν αυτά να προσαρμόζονται στα νέα εργασιακά και τεχνολογικά δεδομένα. Τέλος, μέριμνα των Ταμείων αποτελεί και η ενίσχυση και προώθηση επενδύσεων στον τομέα των υποδομών.

Τα πέντε διαφορετικά Ταμεία διέπονται από κοινές αρχές και κοινούς κανόνες ακολουθώντας και τα ευρωπαϊκά πρότυπα δράσης. Η δράση τους καθορίζεται από τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας και οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τις διατάξεις του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων των Ατόμων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλες διεθνείς συμβάσεις⁷¹. Οι χρηματοδοτήσεις, στις οποίες προβαίνουν, στηρίζονται στις αρχές της συγκέντρωσης, του προγραμματισμού, της εταιρικής σχέσης και της προσθετικότητας. Πρέπει, δηλαδή, οι πόροι της Ένωσης να συγκεντρώνονται, κατά προτεραιότητα, στις περιοχές που έχουν τις περισσότερες ανάγκες, να εντάσσονται στην εφαρμογή πολυετών

---

⁷¹ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1058 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ταμείο Συνοχής, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L231/60, 30 Ιουνίου 2021, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32021R1058>.

προγραμμάτων και να μην χρηματοδοτούν μεμονωμένα επενδυτικά σχέδια και δράσεις, να κατανέμονται στα πλαίσια στενής συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με στις αρμόδιες εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές και να δρουν μόνο συμπληρωματικά και προσθετικά με τις δημόσιες επενδύσεις των κρατών μελών, χωρίς να τις αντικαθιστούν.

Σήμερα, ο προϋπολογισμός τους ανέρχεται σε 351,8 δισ. €, αποτελώντας σχεδόν το ένα τρίτο του συνολικού ευρωπαϊκού προϋπολογισμού, και οι χρηματοδοτήσεις τους διοχετεύονται σε 5, κυρίως, τομείς⁷²:

- έρευνα και καινοτομία
- ψηφιακές τεχνολογίες
- στήριξη της οικονομίας χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών
- βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων
- μικρές επιχειρήσεις

Υπάρχουν, ακόμα, συγκεκριμένοι κανόνες για τον καθορισμό, την χορήγηση και τον έλεγχο των χρηματοδοτούμενων ποσών, καθώς και σαφής διάκριση ανάμεσα στην οικονομική συνεισφορά που λαμβάνουν οι δικαιούχοι από τα ευρωπαϊκά προγράμματα και την οικονομική στήριξη που δέχονται από τα ίδια τα κράτη. Επιπλέον, δίνεται η δυνατότητα χρηματοδότησης που δεν υπάγεται στις δαπάνες της Ένωσης με τη μορφή επιχορήγησης, εφόσον οι δικαιούχοι υποβάλουν πρώτα σχετική αίτηση.

1.5.1. Τρόπος υλοποίησης των χρηματοδοτούμενων από τα Ταμεία προγραμμάτων⁷³

Όταν οριστούν τα ποσά που αντιστοιχούν σε κάθε χώρα, κατατίθενται προτάσεις, σε εθνικό επίπεδο, για την υλοποίηση συγκεκριμένων μεμονωμένων έργων. Κύρια προϋπόθεση για την ανάληψη ενός έργου είναι η συγχρηματοδότησή του από εθνικές ή άλλες πηγές ώστε να διασφαλίζεται η συνεργασία μεταξύ Ένωσης και κρατών. Οι προτάσεις, οι οποίες κατατίθενται, εξετάζονται και αξιολογούνται από τις αρμόδιες εθνικές ή/και περιφερειακές αρχές και οι τελικές αποφάσεις, σε αυτό το στάδιο, λαμβάνονται χωρίς την επιρροή και παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Οι αρμόδιες εθνικές και περιφερειακές αρχές διαμορφώνουν τα Σχέδια Ανάπτυξης, βάσει των οποίων η Επιτροπή καταρτίζει τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης. Στα Πλαίσια αυτά καθορίζονται οι τομείς προτεραιότητας, οι μορφές παρέμβασης και το ύψος της οικονομικής στήριξης που θα παρέχει η Ένωση. Με τη σειρά του, κάθε κράτος μέλος υποβάλλει συγκεκριμένες προτάσεις, τα Επιχειρησιακά Προγράμματα,

⁷² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Θέματα, «Χρηματοδότηση για τις πόλεις», https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/funding-cities_el.

⁷³ European Commission, Commission Staff Working Document on performance, monitoring and evaluation of the European Regional Development Fund, the Cohesion Fund and the Just Transition Fund in 2021-2027, SWD(2021) 198 final, Brussels, 8.7.2021, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/performance2127/performance2127_swd.pdf.

για κάθε έναν από τους τομείς προτεραιότητας που έχει θέσει η Επιτροπή, τα οποία περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τις προτεραιότητες που έχουν τεθεί καθώς και τους συγκεκριμένους στόχους και τις μορφές υποστήριξής τους. Τις τελικές αποφάσεις τις λαμβάνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αλλά τα κράτη μέλη και οι αρμόδιοι φορείς τους είναι υπεύθυνοι για την υλοποίηση των έργων.

Τα προγράμματα, τα οποία θα χρηματοδοτηθούν από τα Ταμεία, θα πρέπει να ακολουθούν ορισμένους κανόνες σε ό,τι αφορά τον προγραμματισμό, την εκτέλεση, τον έλεγχο και τον τρόπο αξιολόγησής τους, καθώς τα επιδιωκόμενα αποτελέσματά τους είναι υποχρεωτικό να ικανοποιούν τις προτεραιότητες των Ταμείων και κατ' επέκταση της Ένωσης. Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να υπάρχει σωστή συνεργασία μεταξύ των φορέων σε όλα τα επίπεδα (ενωσιακό – εθνικό – περιφερειακό), καθώς ο κάθε φορέας διαδραματίζει το δικό του σημαντικό ρόλο. Επιπλέον, προκειμένου να διευκολυνθεί η όλη διαδικασία, πλέον, οι στόχοι πολιτικής και τα περιεχόμενα των προγραμμάτων είναι πιο συγκεκριμένα και έχουν απλοποιηθεί, ενώ βαρύτητα δίνεται στους δείκτες που μετρούν τα αποτελέσματα, τις εκροές, καθώς και τις χρηματοοικονομικές εισροές.

Συνοπτικά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι αρχές των προγραμμάτων διαλέγουν τους συγκεκριμένους εκείνους στόχους πολιτικής, οι οποίοι ικανοποιούν τις ανάγκες της περιοχής, στην οποία θα εφαρμοστεί το επιλεγόμενο πρόγραμμα. Σε όλη τη δράση τους θα βασιστούν σε συγκεκριμένες μελέτες που έχουν γίνει ώστε να είναι προετοιμασμένοι για τις αλλαγές που θα συντελεστούν και τα αποτελέσματα που αυτές θα φέρουν. Θα γίνεται, παράλληλα, πιο τακτική διαβίβαση δεδομένων και σαφέστερα δομημένων πληροφοριών ανάμεσα στα επίπεδα δράσης, γεγονός που θα βοηθήσει την καλύτερη παρακολούθηση της προόδου των προγραμμάτων και της επανεξέτασής τους, ενώ επιπρόσθετα, οι αρμόδιοι θα προβαίνουν σε αξιολογήσεις με βάση το πλαίσιο απόδοσης που έχουν θέσει για να διασφαλιστεί η σωστή ενημέρωση.

Συγκεκριμένα, λοιπόν, στη διαδικασία σχεδιασμού ενός προγράμματος, συγχρηματοδοτούμενου από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία, βασικό σημείο εκκίνησης είναι ο σαφής προσδιορισμός τόσο του προβλήματος, το οποίο θα προσπαθήσει να επιλύσει μέσα από τις δράσεις του, όσο και του στόχου που χρειάζεται να επιτευχθεί. Φυσικά, αυτό απαιτεί την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων, τη συγκέντρωση στοιχείων και αναλύσεων από ειδικούς και την πολιτική και θεσμική επικύρωση. Θα πρέπει, επομένως, κάθε πρόγραμμα, σύμφωνα με το άρθρο 22 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060⁷⁴, να παρουσιάζει συνοπτικά τις προκλήσεις που θα αντιμετωπίσει, όπως είναι, μεταξύ άλλων, οι οικονομικές, κοινωνικές και εδαφικές διαφορές, οι ανεπάρκειες της αγοράς, οι επενδυτικές ανάγκες και τα προβλήματα διοικητικής

⁷⁴ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 231/159, 30 Ιουνίου 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32021R1060>.

διεκπεραίωσης, να αιτιολογεί εμπειριστατωμένα την επιλογή των στόχων και των μορφών υποστήριξης, να καθορίζει τις προτεραιότητές του σε όλους τους τομείς – συμπεριλαμβανόμενης της τεχνικής βοήθειας –, να διαμορφώνει σχέδιο χρηματοδότησης, να αναφέρει τον ρόλο των εταίρων και τον τρόπο προβολής και προώθησης του προγράμματος και να κοινοποιεί στην Επιτροπή τυχόν αλλαγές στις πληροφορίες. Ιδιαίτερα, ορίζεται ότι οι διαχειριστές των προγραμμάτων είναι αυτοί, οι οποίοι, λαμβάνοντας υπόψη τόσο το πλαίσιο επίδοσης⁷⁵ που έχει καθορίσει το κράτος μέλος όσο και την ανάλυση των προκλήσεων και δυσκολιών, επιλέγουν τους στόχους, τους δείκτες για την αλλαγή, τους οποίους θα προσπαθήσουν να υλοποιήσουν, και τις χορηγήσεις που απαιτούνται σε όλα τα πεδία.

Σε ό,τι αφορά τους δείκτες, έχουν οριστεί οι δείκτες εκροών⁷⁶ και οι δείκτες άμεσων αποτελεσμάτων⁷⁷, καθώς είναι υποχρεωτικό σε ευρωπαϊκό επίπεδο να συγκεντρώνονται οι σχετικές πληροφορίες προκειμένου να ενημερώνονται κατάλληλα οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι ευρωπαϊκοί θεσμοί για τη σωστή κατανομή των πόρων στα πλαίσια της πολιτικής συνοχής. Με βάση αυτούς τους δείκτες γίνονται και οι παρεμβάσεις του ΕΤΠΑ, του Ταμείου Συνοχής και του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, καθώς έχουν σχεδιαστεί γι' αυτήν ακριβώς τη συγκέντρωση πληροφοριών που απαιτείται για ένα πρόγραμμα σε ευρωπαϊκό επίπεδο και ανταποκρίνονται σε όλους τους τύπους δαπανών. Ειδικότερα, οι δείκτες αποτελεσμάτων «συνδέονται στενά με το αποτέλεσμα ή την επίδραση από τις δράσεις και τα αποτελέσματα, και χρησιμοποιούνται για σκοπούς παρακολούθησης και διαχείρισης»⁷⁸. Το γεγονός αυτό, ειδικά για την περίοδο 2021-2027, θα οδηγήσει σε μια πιο άμεση, εκτενή και απαιτητική παρακολούθηση⁷⁹ των προγραμμάτων, αλλά θα αποσαφηνίσει και παράλληλα, θα υποστηρίξει τις απαιτούμενες παρεμβάσεις και κατ' επέκταση τα ίδια τα αποτελέσματα. Επιπλέον, οι δικαιούχοι θα έχουν τη δυνατότητα να παρατηρούν άμεσα αποτελέσματα σε όλη τη διάρκεια εφαρμογής των προγραμμάτων και όχι μόνο μετά το πέρας της υλοποίησής τους. Από την άλλη, η λίστα με τους δείκτες εκροών για την επόμενη επταετία, οι οποίοι έχουν ως σημείο αναφοράς τις δράσεις και όχι τους στόχους ενός προγράμματος, θα ενισχυθεί και θα

---

⁷⁵ Στο άρθρο 16 (Πλαίσιο επίδοσης) του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060 ορίζεται το πλαίσιο επίδοσης «το οποίο καθιστά δυνατή την παρακολούθηση, την υποβολή εκθέσεων σχετικά με τις επιδόσεις του προγράμματος κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του προγράμματος και την αξιολόγηση των επιδόσεων αυτών, και συμβάλλει στη μέτρηση της συνολικής επίδοσης των Ταμείων». Λόγος γίνεται, ακόμα, για τους δείκτες εκροών και αποτελεσμάτων καθώς και για τα ορόσημα και τους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν.

⁷⁶ «δείκτης εκροών: δείκτης για τη μέτρηση των ειδικών παραδοτέων της παρέμβασης», Άρθρο 2(13) του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060.

⁷⁷ «δείκτης αποτελεσμάτων: δείκτης για τη μέτρηση των επιδράσεων των στηριζόμενων παρεμβάσεων, με ιδιαίτερη αναφορά στους άμεσους παραλήπτες, τον στοχευόμενο πληθυσμό ή τους χρήστες της υποδομής», Άρθρο 2(14) του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060.

⁷⁸ European Commission, Commission Staff Working Document on performance, monitoring and evaluation of the European Regional Development Fund, the Cohesion Fund and the Just Transition Fund in 2021-2027, SWD(2021) 198 final, Brussels, 8.7.2021, σελ. 6

https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/performance2127/performance2127_swd.pdf.

⁷⁹ Η παρακολούθηση, κατά τον προγραμματισμό, στοχεύει στην επιλογή λίγων συγκεκριμένων δεικτών αποτελεσμάτων, οι οποίοι εμφανίζουν το μεγαλύτερο συσχετισμό με τις διάφορες ενέργειες και καταδεικνύουν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

επεκταθεί ώστε να αποτυπώνονται ακριβέστερα τα παραδοτέα όλων των παρεμβάσεων, να καταδεικνύεται η συνεισφορά της ΕΕ και να υποβάλλονται πληρέστερα οι εκθέσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στο σύνολό τους οι λίστες με αυτούς τους δείκτες θα δημιουργήσουν μία βάση δεδομένων και συλλογή τιμών, η οποία θα μπορέσει μελλοντικά να υποστηρίξει καλύτερα άλλες δραστηριότητες παρακολούθησης και αξιολόγησης.

Για τα προγράμματα, επίσης, σημαντική είναι η μεθοδολογία η οποία θα ακολουθηθεί, καθώς σε αυτήν διαφαίνονται τα κριτήρια που έχουν ληφθεί υπόψη για την επιλογή ενός συγκεκριμένου στόχου – ανάμεσά τους είναι η συνάφεια και οι δυνατότητες χρηματοοικονομικής κάλυψης – καθώς και ορισμένα δεδομένα και παράγοντες που ενδέχεται να έχουν επίδραση στο τελικό αποτέλεσμα. Σε αυτό το έγγραφο μεθοδολογίας, δηλαδή, θα υπάρχει για τους διαχειριστές των προγραμμάτων εμπειρισταωμένη τεκμηρίωση για όλους τους δείκτες, που επιδρούν και επηρεάζουν τον τελικό στόχο, και παράλληλα, θα διαμορφώνεται μία βάση δεδομένων, στην οποία θα μπορούν να ανατρέχουν για αναθεώρηση ορισμένων ζητημάτων και ανασκόπηση.

Κατά τη διάρκεια των προγραμμάτων, κρίσιμη θεωρείται η υποβολή εκθέσεων προκειμένου να παρακολουθείται η πρόοδος τους σε σχέση με τα ορόσημα και τους στόχους που έχουν τεθεί. Τα οικονομικά στοιχεία, τα οποία αναφέρονται στις δαπάνες συγκεκριμένων δράσεων, παρατίθενται σωρευτικά ανά διετία για κάθε στόχο και με βάση τις κατηγοριοποιήσεις που έχουν γίνει. Έτσι, η Επιτροπή μπορεί να παρακολουθεί την εξέλιξη των προγραμμάτων και τη συμβολή των Ταμείων αναφορικά με την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί και να εφαρμόζει συγκεκριμένους συντελεστές αντίστοιχα σε κάθε πεδίο. Οι εκθέσεις που αφορούν τη δημοσιονομική εκτέλεση και τους δείκτες θα πρέπει να ξεκινήσουν να υποβάλλονται από τις 31 Ιανουαρίου 2022, ενώ παράλληλα, θα πρέπει να κατατίθενται αναφορές για τα οικονομικά στοιχεία τέσσερις φορές το χρόνο και για την πρόοδο των στόχων των δεικτών κάθε έξι μήνες (31 Ιανουαρίου και 31 Ιουλίου). Επιπρόσθετα, η εξέταση της επίτευξης των ορόσημων που έχουν τεθεί για τους δείκτες αποτελεσμάτων συνιστά την ενδιάμεση αναθεώρηση, για την οποία, βέβαια, δεν έχει οριστεί με κανονισμό κάποιο συγκεκριμένο όριο στην απόδοση⁸⁰.

Για να εξασφαλιστεί, λοιπόν, η σωστή και νόμιμη εκτέλεση των έργων, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που έχουν ήδη συμφωνηθεί, την υλοποίηση κάθε προγράμματος επιβλέπει και αξιολογεί μία επιτροπή από τις Επιτροπές Παρακολούθησης (ΕΠ). Αυτές, στο πλαίσιο της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, αποτελούνται από εκπροσώπους τόσο των περιφερειών και των κρατών μελών όσο και της Ένωσης, καθώς η όλη νοοτροπία και εφαρμογή του προγράμματος έγκειται στη συνεργασία όλων των μερών (ενωσιακό-εθνικό-περιφερειακό επίπεδο). Οι ΕΠ έχουν

⁸⁰ European Commission, Commission Staff Working Document on performance, monitoring and evaluation of the European Regional Development Fund, the Cohesion Fund and the Just Transition Fund in 2021-2027, SWD(2021) 198 final, Brussels, 8.7.2021, σελ. 11-12
https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/performance2127/performance2127_swf.pdf.

οριοθετημένο ρόλο και συγκεκριμένες αρμοδιότητες και η παρακολούθηση που συντελείται είναι συστηματική. Ανάμεσα σε άλλα, εξετάζεται αν τα προϊόντα παραδίδονται όπως προορίζεται, αν υπάρχουν σχετικά αποτελέσματα και αν υπάρχουν αλλαγές στους δείκτες και τα δεδομένα που θα επηρεάσουν την επίτευξη των στόχων. Η όλη διαδικασία είναι απαραίτητη, καθώς κατ' αυτόν τον τρόπο αποτρέπονται προβλήματα, ελέγχεται η καταλληλότητα και αποτελεσματικότητα των σχεδιασμένων παρεμβάσεων και καθίστανται εφικτές οι προσαρμογές προκειμένου να εξασφαλιστεί μία συνεχής πρόοδος. Αξίζει να σημειωθεί ότι κάθε επίπεδο, φορέας και δράση παρακολουθείται με διαφορετικό τρόπο και για διαφορετικά δεδομένα.

Η αξιολόγηση, επιπλέον, των προγραμμάτων και των επιπτώσεών τους είναι κομβική στο πλαίσιο πραγμάτωσης ενός προγράμματος ώστε να καταστεί σαφές ποια στοιχεία επιδρούν βοηθητικά και ποια όχι και να βοηθηθούν οι διαχειριστές και αρμόδιοι κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τη χάραξη πολιτικής. Ο ρόλος της αξιολόγησης είναι να εξετάσει τόσο τις αιτίες που οδήγησαν στην εκδήλωση ενός γεγονότος – με άλλα λόγια τις ευρωπαϊκές παρεμβάσεις –, όσο και το πώς έχουν διαμορφωθεί οι συνθήκες κάτω από τις συνέπειες των παρεμβάσεων και να κρίνει αντικειμενικά και αμερόληπτα με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία. Αξιολόγηση συντελείται στα προγράμματα, στις προτεραιότητές τους, στις θεματικές τους και στο πεδίο εφαρμογής τους.

Η αξιολόγηση, ακόμα, μπορεί να καλύπτει ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα κριτήρια: αποτελεσματικότητα⁸¹, αποδοτικότητα⁸², συνάφεια⁸³, συνοχή⁸⁴ και ενωσιακή προστιθέμενη αξία⁸⁵, ή άλλα σχετικά όπως η συμμετοχικότητα, η μη

---

⁸¹ Η «αποτελεσματικότητα» αναφέρεται στο κατά πόσο ήταν επιτυχής και αποτελεσματική η δράση της ΕΕ προς την επίτευξη ενός συγκεκριμένου στόχου. Με βάση αυτό το κριτήριο η αξιολόγηση κρίνει την πρόοδο ή το βαθμό της προόδου και το ρόλο της παρέμβασης με τις επιτυχημένες ή αποτυχημένες συνέπειες.

⁸² Η «αποδοτικότητα» εξετάζει τους πόρους, που χρησιμοποιούνται από μία παρέμβαση, σε συσχετισμό με τις αλλαγές που αυτή έχει δημιουργήσει και τα αποτελέσματα που έχει επιφέρει. Κάθε διαφορετικός τρόπος παρέμβασης μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικά αποτελέσματα, γι' αυτόν τον λόγο εξετάζεται η επιλογή που έχει γίνει, καθώς και άλλες πιθανές που θα μπορούσαν να έχουν φέρει επιτυχημένα αποτελέσματα. Η ανάλυση του κριτηρίου της αποδοτικότητας εξαρτάται από τον τύπο της παρέμβασης που έχει πραγματοποιηθεί και εν προκειμένω αξιολογείται. Αν και προωθείται η κριτική στην μέθοδο ανάλυσης «κόστος-όφελος», εντούτοις πολλές φορές η ανάλυση είναι ποιοτική και επικεντρώνεται στον εντοπισμό των ανεπαρκειών.

⁸³ Η «συνάφεια» αφορά τον συσχετισμό των αναγκών και των προβλημάτων της κοινωνίας με τους στόχους της παρέμβασης, και κατ' επέκταση με τον τρόπο σχεδιασμού της, προκειμένου να επιτύχει το σκοπό της. Βασικός, επομένως, παράγοντας του κριτηρίου αυτού είναι να ικανοποιούνται τρέχουσες ανάγκες, διαφορετικά μία παρέμβαση θεωρείται ακατάλληλη ανεξάρτητα από τα αποτελέσματα που επιφέρει.

⁸⁴ Η «συνοχή» εξετάζει κατά πόσο οι διαφορετικοί παράγοντες που υπάρχουν στις διαφορετικές παρεμβάσεις μπορούν να συνυπάρξουν, να λειτουργήσουν από κοινού και να επιφέρουν ένα συνεκτικό αποτέλεσμα. Μικρές αλλαγές μπορούν να οδηγήσουν σε διαφορετική έκβαση των γεγονότων και να επηρεάσουν και άλλες δράσεις σε εξέλιξη, γι' αυτό λαμβάνεται υπόψη και το χρονοδιάγραμμα και το επίπεδο συνοχής. Εξετάζεται τόσο η συνοχή στο εσωτερικό του προγράμματος, όσο και εκτός σε σχέση ευρύτερα με τον τομέα πολιτικής ή άλλους τομείς συνεργασίας.

⁸⁵ Η «ενωσιακή προστιθέμενη αξία» ακολουθεί τις αλλαγές που προκύπτουν από τις ευρωπαϊκές παρεμβάσεις και ως αξία αποδίδεται στη χρηματοδότηση δράσεων από την ΕΕ, οι οποίες σε διαφορετική περίπτωση δεν θα μπορούσαν να συντελεστούν ή θα πραγματοποιούνταν κάτω από διαφορετικές συνθήκες. Επίσης, η αξιολόγηση με βάση το κριτήριο αυτό πολλές φορές εξετάζει τα δεδομένα που προέκυψαν από τα άλλα κριτήρια ώστε να εξάγει συμπεράσματα για την απόδοση μιας

διακριτική μεταχείριση και η προβολή, ή ακόμα να αφορά περισσότερα του ενός προγράμματα⁸⁶. Ιδιαίτερα συναντάται η αξιολόγηση εφαρμογής (implementation evaluation), η οποία συναντάται στα αρχικά στάδια εφαρμογής ενός προγράμματος, και η αξιολόγηση επιπτώσεων (impact evaluation), η οποία συντάσσεται σε μεταγενέστερο στάδιο, όταν έχουν καταγραφεί επαρκή στοιχεία για την εξαγωγή συμπερασμάτων, και εξετάζει τις παρεμβάσεις και τα θετικά ή αρνητικά επακόλουθά τους, δίνοντας, όμως, έμφαση στον τρόπο που έχουν επιδράσει στο τελικό αποτέλεσμα, στο αν έχουν επιτύχει το σκοπό τους ή αν έχουν οδηγήσει στην ανάπτυξη ανεπιθύμητων συνεπειών.

Τα κράτη μέλη ή οι διαχειριστικές αρχές της αξιολόγησης έχουν τη δυνατότητα να παρεμβαίνουν συντονίζοντας στο εσωτερικό των κρατών μελών αλλά και στις μεταξύ τους σχέσεις. Επιπλέον, όμως, η ΕΠ οφείλει να επιβλέπει την αξιολόγηση και τα επακόλουθά της, καθώς και τις ενέργειες που λαμβάνουν χώρα στα πλαίσιά της, και έχει, παράλληλα, τη δυνατότητα να ορίζει διευθύνουσες ομάδες για την καλύτερη διεκπεραίωση της όλης διαδικασίας. Ειδικότερα, μπορεί να προχωρήσει σε μία ενδιάμεση αξιολόγηση μέχρι το τέλος του 2024, αλλά και να διενεργήσει αναδρομική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου του 2031 (Άρθρο 45 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060). Σύμφωνα, βέβαια, με το Άρθρο 44 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060, οι αξιολογήσεις «ανατίθενται σε εσωτερικούς ή εξωτερικούς εμπειρογνώμονες που είναι λειτουργικά ανεξάρτητοι», γεγονός αναγκαίο ώστε οι αξιολογητές να μπορούν να κρίνουν ελεύθερα και αμερόληπτα και να μπορούν, παράλληλα, να εκφράσουν μία εποικοδομητική κριτική που δεν θα είναι υποκινούμενη από συμφωνίες και σκοπιμότητες υπηρεσιών. Πρέπει, ακόμα, να διασφαλίζεται ότι οι αξιολογητές έχουν εξοικείωση με το αντικείμενο του έργου τους και ότι θα ακολουθηθούν όλες οι πρέπουσες διαδικασίες για την παραγωγή και συλλογή δεδομένων για τις αξιολογήσεις.

Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, ακόμα, το κράτος μέλος ή η διαχειριστική αρχή υποχρεούται να υποβάλει το σχέδιο αξιολόγησης στην ΕΠ το αργότερο πριν τη συμπλήρωση ενός έτους από την απόφαση έγκρισης του προγράμματος. Αυτό το σχέδιο περιέχει τον κατάλογο των αξιολογήσεων, που θα πραγματοποιηθούν σε όλη την περίοδο (μέχρι τις 30 Ιουνίου 2029), και το αντίστοιχο χρονοδιάγραμμά τους, και είναι καταλυτικής σημασίας για τη διασφάλιση τόσο της ποιότητας των αξιολογήσεων όσο και της αποτελεσματικής αξιοποίησής τους από τους αρμόδιους. Η Επιτροπή επανεξετάζει τακτικά αυτόν τον κατάλογο των αξιολογήσεων, καθώς προκύπτουν ανά τα έτη νέα δεδομένα και ανάγκες και παράλληλα, προτρέπει τα κράτη μέλη ή τις διαχειριστικές αρχές να ορίζουν αιτιολογώντας στο σχέδιο αξιολόγησης σε ποιες παρεμβάσεις θα επικεντρωθούν, με ποια μέθοδο θα προχωρήσουν και για ποιους λόγους θα προβούν σε αυτήν τη διαδικασία. Στο πλαίσιο

παρέμβασης, καθώς και για τους λόγους για τους οποίους συντελέστηκε. Μεταξύ άλλων, ακόμα, ασκείται κριτική σε παρεμβάσεις, στο πλαίσιο εθνικών και περιφερειακών προγραμμάτων, σχετικά με τον βαθμό με τον οποίο αυτές συμβάλλουν στους ευρωπαϊκούς στρατηγικούς στόχους και τις προτεραιότητες της Ένωσης.

⁸⁶ Άρθρο 44 (Αξιολογήσεις από το κράτος μέλος) του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1060.

αυτό, συνιστάται το σχέδιο αξιολόγησης να περιλαμβάνει μία εισαγωγή, στην οποία θα υπογραμμίζονται τα βασικά στοιχεία, μία αιτιολογία για την επιλογή των προγραμμάτων και των Ταμείων που πρόκειται να τα καλύψουν και μία ανάλυση των διαθέσιμων στοιχείων – συνιστάται η συλλογή στοιχείων σε εθνικό επίπεδο⁸⁷ –, ώστε να καταστεί σαφές πού θα πρέπει να επικεντρωθούν οι αξιολογήσεις, και τέλος, να προβλέπει τη δημιουργία ενός μηχανισμού, ο οποίος θα συλλέγει όλα αυτά τα δεδομένα και θα διευκολύνει την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των αρμόδιων διαχειριστικών αρχών. Εκτός από τον τομέα που θα αφορά, το σχέδιο αξιολόγησης θα πρέπει να διευκρινίζει για κάθε αξιολόγηση το θέμα, παραθέτοντας και την αντίστοιχη αιτιολόγηση, τις μεθόδους που θα ακολουθηθούν και τα δεδομένα που θα χρειαστεί να έχει στη διάθεσή της, τη διάρκειά της και ορισμένες εκτιμώμενες ημερομηνίες για την περάτωση των σταδίων της και τον απαιτούμενο προϋπολογισμό για την ολοκλήρωσή της.

Τέλος, στο πλαίσιο της αξιολόγησης μπορεί να αναφερθούν, μεταξύ άλλων, η λειτουργία της αξιολόγησης, η οποία φέρει την ευθύνη για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και τον συντονισμό του σχεδίου αξιολόγησης, η εμπλοκή άλλων ενδιαφερόμενων σε διάφορα στάδιά της, οι πηγές πληροφόρησης από εξειδικευμένο προσωπικό, οι συγκεκριμένες διατάξεις που ορίζουν τη δράση των αξιολογητών, τα προγράμματα κατάρτισης του αρμόδιου προσωπικού των διαχειριστικών αρχών και η στρατηγική τόσο για την αξιοποίηση, την προβολή και την επικοινωνία των αξιολογήσεων όσο και για τη διασφάλιση της ποιότητας σε όλα τα στάδια της διαδικασίας αξιολόγησης⁸⁸.

1.5.2. Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)

Το Δεκέμβριο του 1974 αποφασίστηκε η σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ). Η ίδρυσή του τον επόμενο χρόνο έθεσε ουσιαστικά σε εφαρμογή την Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και γι' αυτό, αποστολή του ορίστηκε να είναι η «συνεισφορά στην διόρθωση των κύριων ανισορροπιών στο εσωτερικό της Κοινότητας».

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης επιτελεί έναν πολύ σημαντικό ρόλο προκειμένου όλες οι περιφέρειες να αναπτύσσονται με τον ίδιο βαθμό. Με τη δράση του ενισχύει τις περιφέρειες εκείνες που εμφανίζουν μια καθυστέρηση στην ανάπτυξή τους, που επιδιώκουν να αναπροσαρμόσουν την οικονομία τους, αλλά και που

---

⁸⁷ Συνιστάται η συλλογή σε εθνικό επίπεδο ώστε να υπάρχει σχηματισμένη μία γενική εικόνα, καθώς συμβαίνει πολλές φορές να συντελούνται παρόμοιες παρεμβάσεις σε διαφορετικά προγράμματα σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

⁸⁸ European Commission, Commission Staff Working Document on performance, monitoring and evaluation of the European Regional Development Fund, the Cohesion Fund and the Just Transition Fund in 2021-2027, SWD(2021) 198 final, Brussels, 8.7.2021, 4.4.2. Evaluation framework, σελ. 17 https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/performance2127/performance2127_swd.pdf.

αδυνατούν να προσαρμοστούν σε συγκεκριμένες διαρθρωτικές ενέργειες⁸⁹. Με το κεφάλαιο που διαθέτει χρηματοδοτεί υποδομές και τοπικά επενδυτικά σχέδια μεταφορών και ανάπτυξης, ενισχύοντας όπως μπορεί τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και το εργασιακό πλαίσιο.

Τα προγράμματα που χρηματοδοτεί είναι επιμερισμένης ευθύνης, που σημαίνει ότι τα κράτη μέλη είναι αρμόδια από κοινού με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την εκτέλεση προγραμμάτων, τα οποία βοηθούν στην υλοποίηση των στόχων που θέτει το Ταμείο. Τα κράτη μέλη, βέβαια, και οι διοικητικές αρχές τους διατηρούν τον ρόλο του αρμόδιου για την επιλογή των επιχειρησιακών προγραμμάτων.

Στόχος του Ταμείου για την περίοδο 2021-2027⁹⁰ είναι να καταστεί η Ευρώπη πιο έξυπνη, πιο πράσινη, πιο συνδεδεμένη, πιο κοινωνική και πιο κοντά στους ευρωπαίους πολίτες. Αυτό σημαίνει πως με τη δράση του έρχεται να στηρίξει, αρχικά, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και κυρίως, την ψηφιακή συνδεσιμότητα τους ώστε να καταστούν πιο ανταγωνιστικές. Επιπλέον, αποσκοπεί στη μείωση των ανθρακούχων εκπομπών για ένα πιο πράσινο και ανθεκτικό περιβάλλον μηδενικών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και στη διευκόλυνση της κινητικότητας εντός των ευρωπαϊκών ορίων. Σημαντική είναι και η κοινωνική στήριξη που προσφέρει για την απασχόληση των εργαζομένων, την εκπαίδευσή τους, την ισότιμη πρόσβασή τους και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους, λαμβάνοντας, φυσικά, υπόψη τον καθοριστικό παράγοντα που παίζει η βιώσιμη τοπική και αστική ανάπτυξη. Γενικά, η δράση του θα υποστηρίξει και τους πέντε τομείς πολιτικής, αλλά κύρια προτεραιότητά του είναι οι στόχοι πολιτικής 1 και 2 (ΣΠ1 και ΣΠ2).

Πιο συγκεκριμένα, για να γίνει πιο έξυπνη (στόχος πολιτικής – ΣΠ1) και πιο πράσινη και ανθεκτική (στόχος πολιτικής – ΣΠ2) η Ευρώπη, οι περισσότερες αναπτυγμένες περιφέρειες θα πρέπει να διαθέσουν τουλάχιστον το 85% των κονδυλίων τους προς την επίτευξη αυτών των στόχων. Παράλληλα, στον ΣΠ1 θα αφιερώσουν τουλάχιστον 40% των κονδυλίων τους οι περιφέρειες σε μεταβατικό στάδιο και τουλάχιστον το 25% αυτών οι λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες. Συνολικά τα κράτη μέλη θα αποδώσουν το 8% των πόρων του ΕΤΠΑ σε εθνικό επίπεδο για την αστική ανάπτυξη στο πλαίσιο του στόχου «Επενδύσεις στην απασχόληση και την ανάπτυξη», η οποία θα υλοποιηθεί μέσω της τοπικής ανάπτυξης και μιας σειράς εργαλείων που θα χρησιμοποιηθούν για τον σκοπό αυτό, ενώ το ίδιο το ΕΤΠΑ θα συμβάλλει για την επίτευξη των στόχων που αφορούν το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή μέσω χρηματοδοτήσεων, που θα φτάνουν στο ύψος του 30% των συνολικών κονδυλίων που θα παραχωρηθούν για τον σκοπό αυτό.

---

⁸⁹ Χρίστος Απ. Λαδιάς, *Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2013, σελ. 145.

⁹⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Περιφερειακή Πολιτική, «Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης», https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/erdf/?etrans=el.

1.5.3. Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ+)

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο αποτελεί χρηματοδοτικό μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με κύριο προσανατολισμό τον άνθρωπο και την εργασιακή δράση του. Στο πλαίσιο αυτό, ακολουθεί την αρχή της κοινής χρηματοδότησης, ενισχύοντας τα κράτη μέλη στις ενέργειες στις οποίες προβαίνουν για να βελτιώσουν τις θέσεις απασχόλησης των πολιτών, καθώς και τις εργασιακές προοπτικές τους.

Η ανάπτυξη δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού τίθεται στο προσκήνιο της δράσης του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου. Τα σχέδια τα οποία αναλαμβάνει επικεντρώνονται σε αυτόν ακριβώς τον σκοπό, δηλαδή στην απόκτηση και βελτίωση δεξιοτήτων. Έτσι, βοηθάει σε προγράμματα τα οποία αναλαμβάνονται από τα κράτη μέλη για την ανάπτυξη των προσόντων του εργατικού δυναμικού και για την ορθότερη κατάρτισή του, ώστε με τον κατάλληλο εφοδιασμό του να μπορεί αυτό με τη σειρά του να διεκδικήσει ή ακόμα, να διατηρήσει μία θέση εργασίας. Επιδιώκει, λοιπόν, να προετοιμάσει το εργατικό δυναμικό κάθε περιφέρειας για τις απαιτήσεις του σύγχρονου εργατικού περιβάλλοντος και παράλληλα, να το προετοιμάσει με τις δεξιότητες και ικανότητες που χρειάζονται ώστε αυτό να ανταπεξέλθει στις αλλεπάλληλες και συνεχείς μεταβολές που συντελούνται στα εργασιακά δεδομένα.

Το Ταμείο αυτό στοχεύει, επίσης, στη μείωση της ανεργίας, μεριμνώντας για τη δημιουργία εργασιακών ευκαιριών και προοπτικών για όλα τα άτομα, και κυρίως για τους ανέργους και τις μειονεκτούσες και ευάλωτες κοινωνικά ομάδες. Η υποστήριξη, μάλιστα, που παρέχει επεκτείνεται, συγχρόνως, στα ίδια τα συστήματα και στις δομές της αγοράς εργασίας, με σκοπό τη βελτίωση της λειτουργίας τους και τη διασφάλιση της εργασιακής απασχόλησης των πολιτών.

Χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο μπορούν να λάβουν τόσο δημόσιοι φορείς και διοικητικοί θεσμοί, οι οποίοι ασχολούνται με τα παραπάνω ζητήματα, όσο και ιδρύματα, οργανισμοί και μη κυβερνητικές οργανώσεις που βοηθούν στην κατάρτιση των εργαζομένων. Φυσικά, η χρηματοδότηση σχεδίων γίνεται μόνο όταν αυτά ακολουθούν και συμβαδίζουν με τις αρχές του Ταμείου. Σύμφωνα με αυτές τις αρχές, τα σχέδια δράσης οφείλουν, μεταξύ άλλων, να εξασφαλίζουν ίσες ευκαιρίες για όλους, τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες, να συμβαδίζουν με τις τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης και να τις εντάσσουν στον προγραμματισμό τους και να αξιοποιούν τις τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ενασχόληση της Ένωσης με το εργατικό δίκαιο οργανωμένα και συστηματικά συντελείται ήδη αρκετά χρόνια, παρ' όλα αυτά οι παρεμβάσεις και οι απαιτήσεις της παραμένουν περιορισμένες στο μέτρο που εξασφαλίζεται η προστασία των εργαζομένων από τις επιπτώσεις που έχει ο έντονος ανταγωνισμός της οικονομίας στον εργατικό κλάδο.

Για την περίοδο 2021-2027⁹¹, ο προϋπολογισμός του ΕΚΤ φτάνει περίπου στα 99,3 δισ. €, ενισχύοντας και βοηθώντας τη δράση του Ταμείου στους τομείς της απασχόλησης του ανθρώπινου δυναμικού, της εκπαίδευσής του και της ανάπτυξης των δεξιοτήτων του. Κύρια προτεραιότητά του, όμως, θα είναι η κάλυψη του τέταρτου στόχου πολιτικής (ΣΠ4), ο οποίος επιδιώκει να γίνει η Ευρώπη πιο κοινωνική και να εξαιρεθούν οι κοινωνικοί αποκλεισμοί. Για τον σκοπό αυτόν, τουλάχιστον το 25% των πόρων του θα χορηγηθεί για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης όλων των κοινωνικών ομάδων, σύμφωνα και με τη διασφάλιση των κοινωνικών δικαιωμάτων που ορίζει η Ένωση. Παράλληλα, το Ταμείο θα συμβάλλει με τις χρηματοδοτήσεις του στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας σε κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο.

1.5.4. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)

Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στην ανάπτυξη των περιφερειών ενισχύοντας το γεωργικό και αγροτικό τομέα τόσο με τη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια αυτών όσο και με τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των δομών παραγωγής. Προωθεί, επίσης, τη μεταποίηση και εμπορία γεωργικών και δασικών προϊόντων στο πλαίσιο της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ), συμβάλλοντας καταλυτικά στην επίτευξη των στόχων της για αγροτική ανάπτυξη. Επιδιώκει, τέλος, η υλοποίηση όλων αυτών των ενεργειών να γίνεται στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης και του σεβασμού και της φροντίδας του περιβάλλοντος και του κλίματος.

Οι χρηματοδοτήσεις του Ταμείου λαμβάνονται από τα κράτη μέλη μέσω των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης (ΠΑΑ). Τα προγράμματα αυτά συγχρηματοδοτούνται από τους εθνικούς προϋπολογισμούς των κρατών και υλοποιούνται σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο από τις αρμόδιες διαχειριστικές αρχές. Αξίζει να αναφερθεί πως, παρ' ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι εκείνη η οποία εγκρίνει και παρακολουθεί τα προγράμματα, τα ίδια τα κράτη είναι αρμόδια για να επιλέγουν ποια έργα και δράσεις θα χρηματοδοτηθούν και το ύψος των χρηματοδοτήσεων που θα λάβουν. Σε κάθε περίπτωση, το πρόγραμμα που θα εφαρμοστεί θα πρέπει να αφορά την προώθηση και υλοποίηση τουλάχιστον τεσσάρων από τους έξι στόχους που θέτει το ΕΓΤΑΑ, όπως αυτοί παρατίθενται στην επίσημη ιστοσελίδα του. Οι στόχοι αυτοί είναι:

- η προώθηση της μεταφοράς γνώσεων και της καινοτομίας στη γεωργία, στη δασοκομία και στις αγροτικές περιοχές·
- η βελτίωση της βιωσιμότητας και της ανταγωνιστικότητας όλων των μορφών γεωργίας και η προώθηση των καινοτόμων γεωργικών τεχνολογιών και της βιώσιμης διαχείρισης των δασών·

---

⁹¹ European Commission, «European Social Fund», <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/en>.

- η προώθηση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων, της καλής μεταχείρισης των ζώων και της διαχείρισης των κινδύνων στον τομέα της γεωργίας·
- η αύξηση της αποδοτικότητας των πόρων και η στήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα που να είναι ανθεκτική στην κλιματική αλλαγή, στους τομείς της γεωργίας, της παραγωγής τροφίμων και της δασοκομίας·
- η αποκατάσταση, διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που συνδέονται με τη γεωργία και τη δασοκομία·
- η προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της οικονομικής ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές⁹².

Το ΕΓΤΑΑ έχει τον πλέον καθοριστικό ρόλο στην διεκπεραίωση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής, γι' αυτό και για την περίοδο 2021-2027⁹³ ο προϋπολογισμός του ορίστηκε στα 95,5 δισ. €. Ένα μεγάλο ποσό, ύψους 8,1 δισ. €, θα παραχωρηθεί στο Ταμείο από το πρόγραμμα ανάκαμψης «Next Generation EU», ώστε η αγροτική ανάπτυξη να ενισχυθεί και να στηριχθεί μετά τα ισχυρά πλήγματα που δέχτηκε από την πανδημία της νόσου COVID-19. Οι δαπάνες του, τέλος, ρυθμίζονται βάσει ενός μεταβατικού κανονισμού, ο οποίος θα ισχύει μέχρι το 2023, όταν και θα τεθεί σε εφαρμογή η νέα ΚΓΠ.

1.5.5. Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας (ΕΤΘΑΥ)

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας είναι το μέσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξειδικευμένη χρηματοδότηση της θαλάσσιας πολιτικής και της πολιτικής αλιείας της. Με τις χρηματοδοτήσεις του στοχεύει στη διάρθρωση των σχετικών πολιτικών προκειμένου να ενδυναμωθούν και να αναπτυχθούν παραγωγικά οι συγκεκριμένοι τομείς, να επιτευχθεί η βιώσιμη αλιεία και να διατηρηθούν οι θαλάσσιοι βιολογικοί πόροι.

Σημαντική είναι, επίσης, η συμβολή του Ταμείου αυτού στην Κοινή Αλιευτική Πολιτική με την προώθηση δράσεων για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τομέα της υδατοκαλλιέργειας, για τη διαμόρφωση βιώσιμης αλιείας και παράλληλα, βιώσιμων οικονομιών στις παράκτιες κοινότητες. Στο πλαίσιο αυτό, συνδράμει στην ανάπτυξη νέων θέσεων εργασίας στις περιοχές αυτές ώστε να βελτιωθεί η οικονομία και κατ' επέκταση το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων τους. Το Ταμείο υποστηρίζει, επιπλέον,

⁹² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κοινή γεωργική πολιτική, «Αγροτική Ανάπτυξη-Προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης», https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/rural-development_el.

⁹³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κοινή γεωργική πολιτική, «Αγροτική Ανάπτυξη», https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/rural-development_el.

την παράκτια αλιεία μικρής κλίμακας και τις αποκεντρωμένες περιοχές, καθώς και τους νέους αλιείς και τη δράση τους⁹⁴.

Το ΕΤΘΑΥ είναι ο διάδοχος του Ευρωπαϊκού Ταμείου Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ), το οποίο ήταν αρμόδιο για την εφαρμογή της θαλάσσιας πολιτικής και πολιτικής αλιείας της Ένωσης κατά την περίοδο 2014-2020. Οι βασικοί στόχοι εκείνου του ταμείου ήταν⁹⁵:

- η έξυπνη, οικολογική αλιεία
- η έξυπνη, οικολογική υδατοκαλλιέργεια
- η στήριξη της συνεργασίας μεταξύ της επιστήμης και των αλιέων
- το ενιαίο ταμείο αλιείας και η ολοκληρωμένη θαλάσσια πολιτική.

Για την περίοδο 2021-2027⁹⁶ ο προϋπολογισμός του Ταμείου θα φτάσει τα 6,108 δισ. €. Μέσα από τη δράση του επιδιώκεται, πλέον, τα κράτη να αποκτήσουν μεγαλύτερο βαθμό ευελιξίας στον καθορισμό των κανόνων επιλεξιμότητας και να διευκολυνθούν οι χρηματοδοτήσεις για τους δικαιούχους, κυρίως σε επίπεδο γραφειοκρατίας, καθώς, μετά από χρόνια, γίνεται επιτέλους κατανοητό από όλους ότι οι ευρωπαϊκές ακτές, με τον πληθυσμό και τη βιοποικιλότητά τους, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη συνολική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι ένα ποσοστό της τάξεως του 30% του προϋπολογισμού του Ταμείου αυτού θα αξιοποιηθεί για την προστασία του περιβάλλοντος και του κλίματος των περιοχών. Ειδικότερα, διευκολύνεται η μετάβαση σε μια βιώσιμη αλιεία με χαμηλές εκπομπές άνθρακα, ενισχύεται ο τομέας της υδατοκαλλιέργειας και βελτιώνονται οι συνθήκες εργασίας των ατόμων στον τομέα αυτό, γίνονται ενέργειες για την προστασία της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων των περιοχών, καθώς και για τη συνολική ανανέωση του αλιευτικού τομέα, ώστε αυτός να καταστεί πιο ελκυστικός, εξασφαλίζεται η παροχή ποιοτικών θαλασσινών προϊόντων στους Ευρωπαίους καταναλωτές και τέλος, προάγεται η διεθνής συνεργασία για τη διασφάλιση ενός ασφαλούς θαλάσσιου χώρου και ασφαλών και βιώσιμων ωκεανών.

1.5.6. Ταμείο Συνοχής

Το Ταμείο Συνοχής συμβάλλει, μαζί με τα άλλα τέσσερα Διαρθρωτικά Ταμεία, στην περιφερειακή ανάπτυξη της Ένωσης. Κύριος στόχος του είναι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την παράλληλη μείωση

⁹⁴ European Commission, EU funding programs, «European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund», https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-maritime-fisheries-and-aquaculture-fund_en.

⁹⁵ Βασιλική Δ. Δεληθέου, *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης*, Παπαζήσης, Αθήνα 2018, σελ. 489.

⁹⁶ European Commission, Oceans and fisheries, «European maritime, Fisheries and Aquaculture Fund (EMFAF)», https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/funding/emfaf_en.

των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων⁹⁷. Παρέχει, για τον σκοπό αυτό, ενισχύσεις στα κράτη μέλη, τα οποία έχουν Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΕ) ανά κάτοικο χαμηλότερο του 90% του μέσου όρου της Ένωσης, προκειμένου αυτά να συμβαδίσουν με τις αναπτυξιακές ευρωπαϊκές προδιαγραφές. Ειδικότερα, χρηματοδοτικές ενισχύσεις διοχετεύονται σε μεμονωμένα έργα, σε συγκεκριμένα στάδια αυτών, αλλά και σε ολόκληρες ομάδες έργων, με την προϋπόθεση ότι οι ενισχύσεις αυτές αξιοποιούνται σε επενδύσεις για το περιβάλλον, και ιδιαίτερα για τη βιώσιμη ανάπτυξη και ενέργεια, αφορούν ένα Διευρωπαϊκό δίκτυο μεταφορών, ή παρέχουν τεχνική βοήθεια. Τα έργα τα οποία χρηματοδοτούνται από το Ταμείο Συνοχής δεν έχουν τη δυνατότητα να χρηματοδοτηθούν παράλληλα από κανένα άλλο από τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Τα κράτη μέλη με τις αρμόδιες αρχές τους είναι υπεύθυνα να επιλέξουν ποια προγράμματα θα χρηματοδοτηθούν μέσω του ταμείου αυτού, καθώς και να διαχειριστούν τη διεκπεραίωσή τους.

Για την περίοδο 2021-2027⁹⁸ οι χρηματοδοτήσεις του Ταμείου αφορούν τη Βουλγαρία, την Τσεχική Δημοκρατία, την Εσθονία, την Ελλάδα, την Κροατία, την Κύπρο, τη Λετονία, τη Λιθουανία, την Ουγγαρία, τη Μάλτα, την Πολωνία, την Πορτογαλία, τη Ρουμανία, τη Σλοβακία και τη Σλοβενία. Ειδικότερα, οι χρηματοδοτήσεις αυτές θα αφοσιωθούν στην κάλυψη των στόχων πολιτικής 2 και 3 (ΣΠ2 και ΣΠ3) ώστε να ενισχυθούν οι ενέργειες που προωθούν τη διασυνδεσιμότητα μέσω της κινητικότητας και την πράσινη μετάβαση της Ευρώπης. Τέλος, υπολογίζεται πως το 37% της συνολικής χρηματοδοτικής κατανομής του ταμείου θα διοχετευτεί σε δράσεις που συμβάλλουν στο κλίμα.

1.5.7. Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης

Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης αφορά τον τομέα του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου, ο οποίος σχετίζεται με το κλίμα, το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους, και βρίσκεται σε πλήρη συμφωνία με ευρωπαϊκές δεσμεύσεις και προτεραιότητες καθώς και με την πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την προσπάθειά της να εξομαλυνθούν οι περιφερειακές ανισότητες. Δημιουργήθηκε, συγκεκριμένα, στα πλαίσια του Μηχανισμού Δίκαιης Μετάβασης, αποτελώντας τον «πρώτο πυλώνα»⁹⁹ του, προκειμένου να βοηθηθούν οι περιφέρειες στη μετάβασή τους προς την

---

⁹⁷ Συγκεκριμένα, στο Άρθρο 1, παρ. 1 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1300/2013 αναφέρεται: «Δια του παρόντος ιδρύεται Ταμείο Συνοχής με στόχο την ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής της Ένωσης προκειμένου να προωθηθεί η βιώσιμη ανάπτυξη».

⁹⁸ European Commission, Regional Policy, «Cohesion Fund», https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/cohesion-fund/.

⁹⁹ Ως «δεύτερος πυλώνας» ορίζεται το ειδικό καθεστώς στο πλαίσιο του InvestEU, κατά το οποίο το πρόγραμμα θα μπορεί να ενισχύσει τις επενδύσεις που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο του Εδαφικού Σχεδίου Δίκαιης Μετάβασης, ενώ «τρίτο πυλώνα» αποτελεί η δανειακή διευκόλυνση του δημόσιου τομέα με δάνεια ύψους 10 δισ. ευρώ από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, γεγονός που εκτιμάται ότι θα ενεργοποιήσει δημόσιες επενδύσεις ύψους μεταξύ 25 και 30 δισ. ευρώ.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης, «Πηγές χρηματοδότησης για τη δίκαιη μετάβαση», https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism/just-transition-funding-sources_el#.

κλιματική ουδετερότητα. Κατά τη μετάβαση αυτή ορισμένες περιοχές πρόκειται να πληγούν ιδιαίτερα, γι' αυτό, λοιπόν, προβλέφθηκε από την Επιτροπή η παροχή εξατομικευμένης στήριξης και η λήψη μιας σειράς επιχορηγήσεων ώστε να μπορέσουν οι περιοχές να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

Για τον σκοπό αυτόν, το Ταμείο θα υποστηρίξει ιδιαίτερα τον στόχο «Επενδύσεις στην απασχόληση και την ανάπτυξη». Στο πλαίσιο αυτό θα αναλάβει τη χρηματοδότηση δράσεων μικρομεσαίων και νεοσύστατων επιχειρήσεων και θα προχωρήσει σε επενδύσεις στον τομέα της έρευνας και της καινοτομίας, στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και της ψηφιοποίησης, στην ενίσχυση των επαγγελματικών προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού και στην προσαρμογή τους στα νέα δεδομένα, καθώς και στην προστασία του περιβάλλοντος των περιοχών κατά τη μετάβασή τους σε καθαρές μορφές ενέργειας. Αναμένεται, ακόμα, να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας για τους εργαζόμενους και να εξασφαλιστεί η παροχή βοήθειας, τόσο σε αυτούς όσο και σε επιχειρήσεις και οικονομικούς φορείς κατά την προσαρμογή τους στις νέες συνθήκες.

Αυτή η πρωτοβουλία της Ένωσης για τη δημιουργία ενός τέτοιου Ταμείου καταδεικνύει τη σοβαρότητα της κατάστασης σε ό,τι αφορά τις επιπτώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο της κλιματικής αλλαγής, αλλά και το πόσο κομβική είναι η λήψη μέτρων σε αυτό το στάδιο προκειμένου να ανασταλούν οι καταστροφικές συνέπειες που προβλέπεται να βιώσουν οι ευρωπαϊκές περιοχές και οι κάτοικοί τους. Επιπλέον, είναι επιδοκιμαστέο το γεγονός πως, παρότι η Ένωση έχει να αντιμετωπίσει άμεσα ραγδαίες οικονομικοκοινωνικές αλλαγές και κρίσεις, ιδίως στον τομέα της ενέργειας, – ορισμένες εκ των οποίων ενδέχεται να κλονίσουν την ίδια την υπόσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης – δεν παραμερίζει, στο στάδιο αυτό, τη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία και εμμένει στην υιοθέτηση πολιτικών φιλικών προς το περιβάλλον, γιατί ακριβώς αντιλαμβάνεται ότι θα ήταν μάταιη η διαμόρφωση μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών και επενδυτικών πολιτικών και ότι δεν θα υπάρχει μέλλον της Ένωσης, αν δεν διασφαλιστεί πρώτα η διαφύλαξη του περιβάλλοντος και το επίπεδο διαβίωσης των ανθρώπων σήμερα.

Η διαχείριση αυτού του Ταμείου γίνεται σύμφωνα με την επιμερισμένη διαχείριση, καθώς ευθύνη φέρουν τόσο η Επιτροπή όσο και τα κράτη μέλη. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή με απόφασή της καθορίζει την ετήσια κατανομή των διαθέσιμων πόρων, ενώ τα κράτη μέλη είναι αυτά τα οποία είναι υπεύθυνα για την επιλογή συγκεκριμένων έργων καθώς και για την εκτέλεση και υλοποίηση των προγραμματικών δράσεων. Επιπρόσθετα, με τα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Πρόκειται για τα σχέδια τα οποία καταδεικνύουν τις περιοχές που θα αντιμετωπίσουν σημαντικές προκλήσεις από τη μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία και παράλληλα, καθιστούν σαφείς τόσο τις ανάγκες αυτών των περιοχών όσο και τους αναπτυξιακούς στόχους που θα πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το 2030 για την ενέργεια και το κλίμα και μέχρι το 2050 για την κλιματικά ουδέτερη οικονομία της Ένωσης. Επιπλέον, προσδιορίζουν, μεταξύ άλλων, τις ενέργειες, στις οποίες θα προβούν οι περιοχές, τα προσδοκώμενα αποτελέσματα από τις χρηματοδοτήσεις του Ταμείου Δίκαιης

και μέσα από διάλογο με την Επιτροπή προσδιορίζονται οι περιοχές, οι οποίες πληρούν τα κριτήρια χρηματοδότησης από το Ταμείο, και δεν είναι άλλες από αυτές που θα κληθούν να αντιμετωπίσουν σημαντικότερες προκλήσεις κατά την υλοποίηση των μακροπρόθεσμων στόχων της Ένωσης.

Για την περίοδο 2021-2027 ο προϋπολογισμός του Ταμείου θα είναι ύψους 19,32 δισ. €, εκ των οποίων τα 10,87 δισ. € θα διατεθούν στο πλαίσιο του Next Generation EU¹⁰¹ από το 2021 έως το 2023. Επιπλέον, τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να «μεταφέρουν» ποσά από τις εθνικές χρηματοδοτήσεις στο πλαίσιο του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ+ στο Ταμείο μόνο εφόσον το συνολικό ποσό δεν ξεπερνά το τριπλάσιο του κονδυλίου του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης¹⁰². Αξίζει να σημειωθεί, βέβαια, ότι τα κράτη μέλη, τα οποία δεν έχουν αποδεχτεί τη δέσμευση που απορρέει από τη συμφωνία του Παρισιού για μια κλιματικά ουδέτερη Ένωση έως το 2050, θα μπορούν να λάβουν από το Ταμείο μόνο εκείνο το ποσό το οποίο δεν ξεπερνά το 50% των εθνικών κονδυλίων¹⁰³.

Με τις χρηματοδοτήσεις του Ταμείου από τη μία επιδιώκεται να εξασφαλιστεί η υποστήριξη σε όλα τα κράτη μέλη, αλλά κυρίως στις περιοχές οι οποίες στηρίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό στον άνθρακα για την παραγωγή ενέργειας ή έχουν το μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου δυναμικού να δουλεύει με ορυκτά καύσιμα, και από την άλλη, προβλέπεται πως θα ενισχυθούν οι επενδύσεις στους τομείς δράσης του φτάνοντας σχεδόν τα 30 δισ. €. Τα έργα που θα επιλεγούν θα πρέπει, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/1056, να ενισχύουν την οικονομία των τοπικών κοινωνιών, να αξιοποιούν παραγωγικά τους χρηματοδοτούμενους πόρους και να υπηρετούν τη μετάβαση «προς μια βιώσιμη, κλιματικά ουδέτερη και κυκλική οικονομία». Τέλος, έχει οριστεί ότι οι πόροι του Ταμείου θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά με τα χρηματοδοτούμενα ποσά στα πλαίσια της πολιτικής συνοχής της ΕΕ.

Μετάβασης, τους μηχανισμούς διακυβέρνησης που θα πρέπει να ακολουθηθούν, και προβλέπουν τη διεξαγωγή αξιολόγησης των στρατηγικών και σχεδίων που θα υλοποιηθούν.

Άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1056 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, L231/1 Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 30 Ιουνίου 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1056&from=EN>.

¹⁰¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Προγράμματα χρηματοδότησης της ΕΕ, «Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης», https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/just-transition-fund_el.

¹⁰² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πηγές χρηματοδότησης για τη δίκαιη μετάβαση, «Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης», https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism/just-transition-funding-sources_el#.

¹⁰³ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1056 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Ιουνίου 2021 για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, I Νομοθετικές πράξεις – Κανονισμοί, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 231/1, 30 Ιουνίου 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1056&from=EN>.

1.6. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ)¹⁰⁴

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων είναι το κατ' εξοχήν χρηματοπιστωτικό όργανο της Ένωσης για την υλοποίηση των αναπτυξιακών στόχων που θέτει. Με έτος ίδρυσης το 1958, με τη Συνθήκη της Ρώμης, αποτελεί σημαντική οικονομική ενίσχυση για την επίτευξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καθώς συμβάλλει στην ισόρροπη ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς της Ένωσης.

Η ΕΤΕ αποτελεί όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με νομική προσωπικότητα και απαρτίζεται από τα κράτη μέλη της Ένωσης. Με έδρα το Λουξεμβούργο, έχει ως σκοπό την αποταμίευση πόρων προκειμένου αυτοί να αξιοποιηθούν σε επενδύσεις που προάγουν τις μακροπρόθεσμες χρηματοδοτήσεις, την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, την ομαλή ανάπτυξη και την οικονομική και κοινωνική συνοχή, και βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των Ευρωπαίων πολιτών¹⁰⁵. Οι στόχοι της προσανατολίζονται στην ανάπτυξη θέσεων εργασίας, στη βελτίωση των διευρωπαϊκών δικτύων και των υποδομών μεταφορών και τηλεπικοινωνιών, στην προστασία του περιβάλλοντος από τις καταστροφικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής και στην προάσπιση και προώθηση των πολιτικών της Ένωσης τόσο εντός των ευρωπαϊκών συνόρων όσο και στον διεθνή χώρο.

Περιλαμβάνει το Συμβούλιο Διοικητών, το Διοικητικό Συμβούλιο και τη Διευθύνουσα Επιτροπή. Το Συμβούλιο Διοικητών απαρτίζεται από τους Υπουργούς όλων των κρατών μελών της Ένωσης και διαμορφώνει τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές της πιστωτικής πολιτικής της Τράπεζας. Το Διοικητικό Συμβούλιο, με τη σειρά του, αποτελείται από μέλη, τα οποία ορίζονται ένα από κάθε κράτος μέλος της ΕΕ και ένα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Είναι το Διοικητικό Συμβούλιο αυτό που καθορίζει τα ποσά δανεισμού της Τράπεζας, καθώς και τη χορήγηση δανείων σε τρίτους. Τέλος, η Διευθύνουσα Επιτροπή είναι αυτή η οποία εκτελεί τις αποφάσεις που λαμβάνει η Τράπεζα και αναλαμβάνει τη διαχείριση των καθημερινών υποθέσεων της.

Η δράση της Τράπεζας περιλαμβάνει τη χρηματοδότηση βιώσιμων οικονομικά δημόσιων ή ιδιωτικών επενδύσεων – συνήθως συγχρηματοδοτούμενων από τα διαρθρωτικά ταμεία – οι οποίες, όμως, συνάδουν με τις αρχές και τους πολιτικούς και οικονομικούς στόχους που θέτει η Ένωση. Η ΕΤΕ, βέβαια, χορηγεί δάνεια που καλύπτουν μόνο μέχρι το 50% του συνολικού κόστους των πάγιων επενδύσεων του έργου. Ωστόσο, μέσω των οικονομικών αυτών ενισχύσεων της και της ασφάλειας που αυτές παρέχουν στις οικονομικές συναλλαγές και επενδύσεις, η Τράπεζα ελκύει και άλλους επενδυτές, συμβάλλοντας έτσι στη συγκέντρωση επιπλέον χρηματοδοτικών πηγών για την επίτευξη των έργων. Παρέχει, επίσης, συμβουλές και καθοδηγήσεις, ώστε οι επενδύσεις της να διοχετευτούν όσο πιο παραγωγικά και εποικοδομητικά γίνεται.

¹⁰⁴ Ευρωπαϊκή Ένωση, Όργανο της ΕΕ, «Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ)», https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/eib_el.

¹⁰⁵ Βασιλική Δ. Δεληθέου, *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης*, Παπαζήσης, Αθήνα 2018, σελ. 440-441.

Η Τράπεζα αντλεί τους πόρους, για τις χρηματοδοτικές ενισχύσεις που παρέχει, μέσω δανεισμών από τις κεφαλαιαγορές. Δεν εξαρτάται, δηλαδή, από τον δημοσιονομικό προγραμματισμό και τον προϋπολογισμό της Ένωσης. Στη συνέχεια, τα ποσά τίθενται προς διάθεση με τη μορφή δανείων – χαμηλότοκων δανείων, με ευνοϊκούς όρους – προκειμένου να αξιοποιηθούν σε σχέδια και έργα που προωθούν το ευρωπαϊκό όραμα. Για τον σκοπό αυτό, το μεγαλύτερο μέρος – 90% – των διαθέσιμων ποσών για δανεισμό χορηγείται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ ένα μικρό ποσοστό των χρηματοδοτήσεων προωθείται στις υπό ένταξη χώρες, ώστε να διαμορφωθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για να συμβαδίσουν αναπτυξιακά με τις ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης, ένα μέρος των χρηματοδοτήσεων διατίθεται σε Τρίτες Χώρες, όπως σε χώρες της Μεσογείου, της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού και σε έργα στη Λατινική Αμερική και την Ασία.

Δάνεια από την ΕΤΕ χορηγούνται έπειτα από αξιολόγηση της οικονομικής, χρηματοπιστωτικής και τεχνικής βιωσιμότητας του επενδυτικού σχεδίου, καθώς και των πιθανών περιβαλλοντικών επιπτώσεών του. Τέτοιου είδους αξιολογήσεις εκτελούνται από συγκεκριμένες διεπιστημονικές ομάδες που διαθέτει η Τράπεζα.

Τέλος, με την πρωτοφανή και γενικευμένη ύφεση που προκάλεσε η πανδημία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε ένα πακέτο άμεσων οικονομικών μέτρων ενίσχυσης. Ανάμεσα σε αυτά τα μέτρα ορίστηκε και η αύξηση της δυνατότητας δανεισμού της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων κατά 200 δισ. €.

1.7. Επιτροπή των Περιφερειών (ΕτΠ)¹⁰⁶

Η Επιτροπή των Περιφερειών αποτελεί την Επιτροπή εκείνη στην οποία εκπροσωπούνται οι περιφερειακές και τοπικές αυτοδιοικήσεις των κρατών μελών. Συνιστά, στην ουσία, το βήμα για τις Περιφερειακές και Τοπικές Αρχές προκειμένου αυτές να διατυπώνουν τους προβληματισμούς και τις απόψεις τους, ενώ παράλληλα συμβάλλει στην ομαλή εφαρμογή και λειτουργία των κοινοτικών πολιτικών.

Η λειτουργία της ξεκίνησε από το 1994 – έτος ίδρυσης το 1992 με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ – και είναι ένα όργανο μέσα από το οποίο εκφράζεται η βούληση των πολιτών δια των αντιπροσώπων τους σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Ο ρόλος της, όμως, αναγνωρίστηκε και ενισχύθηκε αργότερα με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας το 2009.

Έκτοτε η Επιτροπή, η οποία παλαιότερα περιοριζόταν στην παροχή γνώμης, απέκτησε αποφασιστικό ρόλο και τη δυνατότητα να παρεμβαίνει ενεργά στις διαδικασίες νομοθεσίας της Ένωσης, στο μέτρο που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποχρεούται, πλέον, να συνδιαλέγεται με την Επιτροπή των Περιφερειών για

---

¹⁰⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών – Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Σχετικά», <https://cor.europa.eu/el/about>.

επικείμενες νομοθετικές προτάσεις που έχουν άμεσο αντίκτυπο σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Με αυτήν την πρωτοβουλία αναβαθμίστηκε εν γένει ο θεσμικός ρόλος των Δήμων και των Περιφερειών, καθώς μέσω της πολιτικής που ασκεί η Επιτροπή ενσωματώνονται οι περιφερειακές και τοπικές αρχές στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της Ένωσης, εκφράζονται επίσημα οι απόψεις τους και εισακούονται οι ανάγκες και οι προβληματισμοί τους σχετικά με τη νομοθετική διαδικασία που ακολουθεί η Ένωση. Γι' αυτό και ο ρόλος της Επιτροπής των Περιφερειών είναι κομβικός τόσο για τη συνεργασία ευρωπαϊκών και περιφερειακών-τοπικών οργάνων όσο και για την καλύτερη συμμετοχή των ίδιων των Ευρωπαίων πολιτών στην Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου να καλυφθεί το δημοκρατικό έλλειμμα, το οποίο διακατέχει την τελευταία και τους θεσμούς της στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Αποτελείται από 329 τακτικά μέλη και έναν αντίστοιχο αριθμό αναπληρωματικών μελών, τα οποία διορίζονται από το Συμβούλιο Υπουργών για πέντε έτη. Το Συμβούλιο είναι αρμόδιο για τον διορισμό τους, ωστόσο οι προτάσεις των υποψηφίων μελών γίνονται από τα κράτη μέλη, τα οποία επιλέγουν μεταξύ των εκλεγμένων βάσει εθνικής νομοθεσίας εκπροσώπων των τοπικών ή περιφερειακών αρχών. Τα μέλη συνεδριάζουν έξι φορές το χρόνο στις Βρυξέλλες για να γνωμοδοτήσουν σχετικά με τις προτεινόμενες νομοθεσίες και να προβούν σε ψήφιση αυτών των γνωμοδοτήσεων. Η Ολομέλεια της Επιτροπής των Περιφερειών είναι υπεύθυνη για την εκλογή, κάθε δύομιση χρόνια, του Προέδρου και του πρώτου Αντιπροέδρου της Επιτροπής.

Ο αριθμός των μελών που αντιστοιχεί σε κάθε χώρα εξαρτάται από το μέγεθος του πληθυσμού της χώρας. Τα μέλη συγκροτούν έξι Επιτροπές:

- α) την Επιτροπή Εδαφικής Συνοχής
- β) την Επιτροπή Οικονομικής και Κοινωνικής Πολιτικής
- γ) την Επιτροπή Εκπαίδευσης, Νεολαίας και Έρευνας
- δ) την Επιτροπή Περιβάλλοντος, Κλιματικής Αλλαγής και Ενέργειας
- ε) την Επιτροπή Ιθαγένειας, Διακυβέρνησης, Θεσμικών και Εξωτερικών Υποθέσεων
- στ) την Επιτροπή των Φυσικών Πόρων

και προέρχονται από έξι πολιτικές ομάδες: α) το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα (EPP), β) το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα (PES), γ) το Renew Europe, δ) την Ομάδα των Ευρωπαίων Συντηρητικών και Μεταρρυθμιστών (ECR), ε) την Ευρωπαϊκή Συμμαχία (EA) και στ) τους Πράσινους. Μπορούν, ωστόσο, εφόσον το επιλέξουν, να μην δεσμευτούν με κάποιο πολιτικό κόμμα.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά την παραγωγή νομοθετημάτων που αφορούν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών και αναπτυξιακών προγραμμάτων σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο, έχουν την υποχρέωση να λαμβάνουν υπόψη τις συστάσεις της Επιτροπής των Περιφερειών, η οποία προτείνει συχνά νέες πολιτικές και εκφράζει τακτικά την άποψή της για το

πλαίσιο υλοποίησης της περιφερειακής πολιτικής, αλλά και για θέματα που επιδιώκει να συζητηθούν στην ημερήσια διάταξη της Ένωσης. Γενικά, υποχρεούνται να συμβουλεύονται την Επιτροπή των Περιφερειών στους εξής τομείς¹⁰⁷:

- οικονομική και κοινωνική συνοχή,
- διευρωπαϊκά δίκτυα υποδομών,
- δημόσια υγεία,
- εκπαίδευση,
- πολιτισμός,
- πολιτική της απασχόλησης,
- κοινωνική πολιτική,
- περιβάλλον,
- επαγγελματική κατάρτιση,
- μεταφορές.

Η λειτουργία και η δράση της διέπεται από ορισμένες αρχές: α) την αρχή της επικουρικότητας, β) την αρχή της εγγύτητας και γ) την αρχή της εταιρικής σχέσης. Η αρχή της επικουρικότητας αναφέρεται στη λήψη αποφάσεων από το κατώτερο δυνατό επίπεδο. Σε αυτήν την περίπτωση κρίνεται σκόπιμο και ωφέλιμο η λήψη αποφάσεων να γίνεται, κατ' αρχήν, από τα τοπικά και περιφερειακά όργανα και όχι από ευρωπαϊκούς θεσμούς. Η αρχή της εγγύτητας τονίζει τη διαφάνεια που θα πρέπει να χαρακτηρίζει όλες τις πράξεις των οργάνων της Ένωσης, τα οποία οφείλουν να θέτουν τον πολίτη σε προτεραιότητα και να λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες του κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών. Τέλος, η αρχή της εταιρικής σχέσης κρίνει αναγκαία τη συνεργασία όλων των επιπέδων διακυβέρνησης (ευρωπαϊκού, περιφερειακού, τοπικού), καθώς μόνο κατά αυτόν τον τρόπο μπορούν να επιτευχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα¹⁰⁸.

Τέλος, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, με την οποία ενισχύθηκε με νέες μεταρρυθμίσεις ο ρόλος της, η Επιτροπή των Περιφερειών απέκτησε τη δυνατότητα να προσφεύγει στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να προσβάλει νομοθεσίες της Ένωσης, οι οποίες κρίνει ότι καταπατούν ή παραμελούν θεσμικά, περιφερειακά ή/και τοπικά δικαιώματα¹⁰⁹.

---

¹⁰⁷ Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής και Αστικής Ανάπτυξης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή), «Στην υπηρεσία των περιφερειών», Υπηρεσία εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 9 Σεπτεμβρίου 2004, σελ. 29.

¹⁰⁸ Χρίστος Απ. Λαδιάς, *Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2013, σελ. 142.

¹⁰⁹ Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, λαμβάνοντας υπόψη ότι το 70% της ευρωπαϊκής νομοθεσίας έχει άμεσο περιφερειακό και τοπικό αντίκτυπο.

1.8. Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης (Committee of Regional Development - REGI)

Η Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης ανήκει στις μόνιμες κοινοβουλευτικές επιτροπές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και έχει ως αντικείμενο ενασχόλησης θέματα περιφερειακής ανάπτυξης. Κατά τη διεκπεραίωση του έργου της έρχεται σε στενή συνεργασία με την Προεδρία του Συμβουλίου της ΕΕ, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή καθώς και με τα συμβουλευτικά όργανα της ΕΕ, δηλαδή την Επιτροπή των Περιφερειών και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, και με άλλους περιφερειακούς και τοπικούς οργανισμούς. Τα μέλη της επιτροπής, 49 στον αριθμό, προέρχονται από όλες τις πολιτικές παρατάξεις που εκπροσωπούνται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η Επιτροπή υποστηρίζεται άμεσα και σε σημαντικό βαθμό από μία ερευνητική υπηρεσία, το Τμήμα Πολιτικής για Διαρθρωτικές Πολιτικές και Πολιτικές Συνοχής, και συνεργάζεται με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ταμείο Συνοχής, καθώς και με άλλα όργανα τα οποία πραγματεύονται την περιφερειακή πολιτική. Στο πλαίσιο αυτό, συζητά και αξιολογεί τον αντίκτυπο που έχουν οι άλλες πολιτικές της Ένωσης στην οικονομική και κοινωνική συνοχή, συντονίζει τα σχετικά διαρθρωτικά μέσα της Ένωσης και μεριμνά για τις άκρως απόκεντρες περιφέρειες και τα νησιά. Τέλος, αναπτύσσει σχέσεις συνεργασίας με την Επιτροπή των Περιφερειών, με οργανώσεις διαπεριφερειακής συνεργασίας, καθώς και με περιφερειακές και τοπικές αρχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΛΛΑΔΑ

2.1. Εισαγωγή

Η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ήδη από το 1981, ενίσχυσε καθοριστικά τόσο τη διεθνή θέση της χώρας όσο και την ανάπτυξη στο εσωτερικό της, καθώς τομείς όπως η εξωτερική πολιτική, η οικονομία και η κοινωνική δομή και συνοχή ενδυναμώθηκαν, επιφέροντας μια πολιτική ομαλότητα και σταθερότητα.

Η συμμετοχή της χώρας στην Ένωση ήταν μια συνειδητή επιλογή, η οποία αποσκοπούσε στην ικανοποίηση οικονομικών συμφερόντων, αλλά και στην προστασία και εξυπηρέτηση γεωπολιτικών στόχων. Πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο κατά την οποία οι διπλωματικές σχέσεις της χώρας με τις ΗΠΑ είχαν αποδυναμωθεί, το κυπριακό πρόβλημα είχε επιδεινωθεί και οι επιδράσεις του ψυχροπολεμικού κλίματος επηρέαζαν καθοριστικά την οικονομία και το εργατικό δυναμικό. Γι' αυτούς – και όχι μόνο – τους λόγους, λοιπόν, οι πολιτικοί κύκλοι της Ελλάδας εκτίμησαν πως η χώρα όφειλε να προχωρήσει σε μια ενδυνάμωση των δεσμών της με τη Δύση, καθώς αυτή η προσχώρηση θα επέφερε, εκτός των άλλων, οικονομική στήριξη και θα προσέλκυε ξένους επενδυτές στη χώρα¹¹⁰.

Η κίνηση προσχώρησης, λοιπόν, στην Ευρωπαϊκή Ένωση δήλωνε ότι η χώρα αναγνωρίζει και εκχωρεί αρμοδιότητες της Πολιτείας στα όργανα της Ένωσης και αποδέχεται ότι αυτά έχουν τη δικαιοδοσία να παράγουν νομοθετήματα, να εκδίδουν διοικητικές πράξεις και να δημοσιεύουν δικαστικές αποφάσεις δεσμεύοντας την Πολιτεία¹¹¹. Στο πλαίσιο αυτό, η χώρα, όπως και όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης, δεσμεύτηκε, επίσης, να διασφαλίσει την πλήρη εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων – οι οποίοι παράγονται μέσα από μια δίκαιη διαδικασία κατά την οποία συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ – στην έννομη τάξη της¹¹².

Αξίζει να σημειωθεί, ακόμα, ότι η Ελλάδα δέχτηκε πιέσεις προσαρμογής, προκειμένου να γίνει δεκτή η ένταξή της στην Ένωση, με σκοπό να διαμορφωθεί ένα «συγκεκριμένο καινούργιο εγχώριο μοντέλο πολιτικής»¹¹³ και να επέλθει αναπροσαρμογή στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα της.

Η διασύνδεση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση κατέστησε σταθερή μια σειρά χρηματοδοτικών ροών στο εσωτερικό της χώρας. Ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια διαμόρφωσης του προϋπολογισμού της Ένωσης η Ελλάδα βρέθηκε σε πλεονεκτική θέση, καθώς ωφελήθηκε σε σημαντικό βαθμό από τις εισροές πόρων από τον

---

¹¹⁰ Γιώργος Ανδρέου και Ναπολέον Μαραβέγιας, «Η ελληνική οικονομία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (1962-2018), στο: Ναπολέον Μαραβέγιας και Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση: Η ιστορία μιας πολυκύμαντης σχέσης 1962-2018*, Διόνικος, Αθήνα 2018, σελ. 42-43.

¹¹¹ Ναπολέον Μαραβέγιας, «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον», Εκδόσεις Θεμέλιο, 2008, σελ. 53.

¹¹² Άρθρο 28 παρ. 2 και 3 του Συντάγματος της Ελλάδας.

¹¹³ Σπύρος Μπλαβούκος, «Πιέσεις προσαρμογής από την Ε.Ε. και βάθος αλλαγής στην Ελλάδα», στο: Ναπολέον Μαραβέγιας και Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση: Η ιστορία μιας πολυκύμαντης σχέσης 1962-2018*, Διόνικος, Αθήνα 2018, σελ. 80.

ενωσιακό προϋπολογισμό. Συγκεκριμένα, οι πόροι που αποδίδονταν αρχικά στη χώρα από τον προϋπολογισμό της Ε.Ε. κατά τα προηγούμενα χρόνια ήταν συστηματικά υψηλότεροι από τα ποσά που συνεισέφερε η Ελλάδα¹¹⁴. Το γεγονός αυτό, φυσικά, ανταποκρινόταν στην πρόθεση της Ένωσης να υπάρξει σύγκλιση με τις αντίστοιχες αναπτυγμένες χώρες σε πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένης και της οικονομίας. Με άλλα λόγια, μπορεί να ειπωθεί ότι η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση προϋπέθετε την ικανοποίηση ορισμένων – θεμελιωδών για τους κόλπους της Ένωσης – παραμέτρων, γι' αυτό και δόθηκε αρχικά βάση στην ανάπτυξη της χώρας προκειμένου να επιτευχθεί μια παράλληλα αρμονική ανάπτυξη των κρατών μελών όλης της Ένωσης.

Από την αρχική ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα μέχρι και σήμερα η χώρα απολαμβάνει όλα τα πλεονεκτήματα συμμετοχής σε ένα διευρυμένο συνεργατικό οικονομικό δίκτυο. Η ένταξη αυτή, βέβαια, είχε και μια σειρά επιπτώσεων, οι οποίες έπληξαν μακροπρόθεσμα την ελληνική οικονομία, τη μεταφορά πόρων και το εξωτερικό εμπόριο της χώρας¹¹⁵. Απόρροια όλων αυτών, όπως και της αδυναμίας που εμφάνισε η χώρα να προσαρμόσει το εγχώριο παραγωγικό πρότυπό της και την αγορά της στην ευρωπαϊκή οικονομική αγορά, είναι, φυσικά, και η οικονομική κρίση που έπληξε την χώρα το 2009 – και συνεχίστηκε για αρκετά χρόνια –, καθώς είχαν συγκεντρωθεί υπέρογκα χρέη και τεράστια δημοσιονομικά ελλείμματα. Η οικονομική αυτή κρίση κατέδειξε, επίσης, και τις αδυναμίες που επικρατούσαν σε πολλούς τομείς πολιτικής, καθώς και στη δομή του εγχώριου συστήματος.

Εν κατακλείδι, οι ανωτέρω συνθήκες ανέδειξαν την ανάγκη της κρατικής παρέμβασης στην αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας μέσω της υιοθέτησης μιας εκτεταμένης σειράς νομικών διατάξεων σε θέματα περιφερειακής ανάπτυξης και πολιτικής. Προκειμένου, δηλαδή, να επέλθει σταθεροποίηση και εκσυγχρονισμός των αναπτυξιακών πολιτικών της χώρας, έπρεπε οι αρμόδιες αρχές να παρέμβουν άμεσα και καθοριστικά με τη λήψη μέτρων και την υλοποίηση προγραμμάτων, ώστε να επιτύχουν τη βιώσιμη ανάπτυξη όλων των ελληνικών περιφερειών.

2.2. Η Περιφερειακή Δομή της Ελλάδας

Προκειμένου η Ελλάδα να αντλήσει χρηματοδοτήσεις από τα Διαρθρωτικά Ταμεία, έπρεπε να διαθέτει μία διοικητική διάρθρωση, η οποία θα αποτελούνταν, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό-τοπικό επίπεδο, από όργανα και υπηρεσίες ικανές να εκταμιεύσουν τα κοινοτικά κονδύλια και να τα αξιοποιήσουν σε αναπτυξιακά σχέδια και δράσεις.

---

¹¹⁴ Γιώργος Οικονόμου και Κωνσταντίνος Καζαντζής, «Ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι χρηματικές ροές Ελλάδας – Ευρωπαϊκής Ένωσης», στο: Ναπολέον Μαραβέγιας και Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση: Η ιστορία μιας πολυκύμαντης σχέσης 1962-2018*, Διόνικος, Αθήνα 2018, σελ. 147.

¹¹⁵ Ναπολέον Μαραβέγιας, *Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Παρελθόν, Παρόν, Μέλλον*, Θεμέλιο, Αθήνα 2008, σελ. 215.

Στην προσπάθεια, λοιπόν, της χώρας να συμβαδίσει με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και την περιφερειακή πολιτική της Ένωσης, κατέστη σαφές πως ήταν απαραίτητη η οργάνωση των τοπικών αυτοδιοικήσεων και η διοικητική αποκέντρωση με τη μεταφορά εξουσιών και διοικητικών αρμοδιοτήτων από τα κέντρα στην περιφέρεια. Για τον λόγο αυτό, παραχωρήθηκαν με νόμο στα αρμόδια όργανα των περιφερειών ορισμένες αρμοδιότητες, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται η θέσπιση κανόνων δικαίου για τη ρύθμιση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των διοικουμένων (ρυθμιστική αρμοδιότητα), καθώς και η εκτέλεση συγκεκριμένου έργου και η παραγωγή και διάθεση αγαθών και υπηρεσιών, όπως η κατασκευή υποδομών, οι υπηρεσίες παιδείας, υγείας κ.α. (παραγωγική αρμοδιότητα)¹¹⁶. Παράλληλα, τα όργανα κατέχουν εξουσίες που τους δίνουν μια μεγαλύτερη ελευθερία οικονομικών επιλογών και κατανομής των πόρων, πάντα στο πλαίσιο τόσο των κατευθυντήριων γραμμών που καθορίζει η κεντρική διοίκηση όσο και των οδηγιών που προωθούν και συστήνουν τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων της ΕΕ.

Η Βουλή των Ελλήνων, επίσης, ήδη από το 1989, επικυρώνοντας τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Τοπικής Αυτονομίας, δεσμεύτηκε να διαμορφώσει το θεσμικό πλαίσιο για τους Οργανισμούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και να αναδιαμορφώσει αντίστοιχα τις πολιτικές της. Έκτοτε, η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και οι αναπτυξιακές δράσεις και πολιτικές τέθηκαν στο προσκήνιο και οι αυτοδιοικούμενες Περιφέρειες και οι Δήμοι απέκτησαν αντιπροσωπευτική παρουσία σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Αξίζει να σημειωθεί, επιπλέον, πως το ίδιο το Σύνταγμα της Ελλάδος, στο άρθρο 101, ορίζει, κάνοντας ιδιαίτερη μνεία, ότι «η διοίκηση του Κράτους οργανώνεται σύμφωνα με το αποκεντρωτικό σύστημα». Ειδικότερα, ως αποκεντρωτικό χαρακτηρίζεται ένα σύστημα στο οποίο έχουν ανατεθεί στα περιφερειακά όργανα, μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής ενότητας του κράτους, οι εξουσίες και οι συγκεκριμένες αρμοδιότητες που απορρέουν από την πολιτική που ασκείται εντός των χωρικών ορίων τους¹¹⁷. Το κράτος δεν χάνει τον κυρίαρχο ρόλο του, αλλά τα αποκεντρωμένα περιφερειακά κέντρα αποτελούν μέρος της ενότητας της κρατικής διοίκησης και υπόκεινται στην κεντρική εξουσία και τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές που αυτή θέτει. Στο ίδιο άρθρο γίνεται, επίσης, λόγος για την ευρύτερη οργάνωση του κράτους, για τα κριτήρια της διοικητικής του διαίρεσης και τέλος, για τις παραμέτρους που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την ανάπτυξή του¹¹⁸.

---

¹¹⁶ Δρ. Βασιλική Δεληθέου και Δρ. Μαρία Βνιεράτου, Εκπαιδευτικό υλικό «Αποκέντρωση αυτοδιοίκηση και έλεγχος διοικητικής δράσης ΟΤΑ», Εγχειρίδιο για τις ανάγκες της ΚΔ' Εκπαιδευτικής Σειράς της Ε.Σ.Δ.Δ.Α. κατά το έτος 2017, επικαιροποιημένο από τους Αθανασία Τριανταφυλλοπούλου και Κίμων Σιδηρόπουλο για τις ανάγκες της ΚΕ' Εκπαιδευτικής Σειράς κατά το έτος 2018, Αθήνα 2018, σελ. 9.

¹¹⁷ Βασιλική Δ. Δεληθέου, *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης*, Παπαζήσης, Αθήνα 2018, σελ. 35-36.

¹¹⁸ Άρθρο 101 του Συντάγματος της Ελλάδας (Διοικητική αποκέντρωση) 1. Η διοίκηση του Κράτους οργανώνεται σύμφωνα με το αποκεντρωτικό σύστημα.

2. Η διοικητική διαίρεση της Χώρας διαμορφώνεται με βάση τις γεωοικονομικές, κοινωνικές και συγκοινωνιακές συνθήκες.

*3. Τα περιφερειακά όργανα του Κράτους έχουν γενική αποφασιστική αρμοδιότητα για τις υποθέσεις

Ουσιαστικά, λοιπόν, με τις πρώιμες μεταρρυθμίσεις, επήλθε μια αναδιαμόρφωση στη διοικητική διαίρεση της χώρας και διευρύνθηκαν τα όρια των ΟΤΑ και οι αρμοδιότητές τους. Η αναδιοργάνωση αυτή και η ανασυγκρότηση του Κράτους και των δομών του επήλθε ως αναγκαιότητα, καθώς ήταν εμφανή, πλέον, όλα τα προβλήματα που προκαλούσε η άσκηση πολιτικής του συγκεντρωτικού Κράτους, οι αδυναμίες επίλυσης σημαντικών ζητημάτων και οι δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι πολίτες να επικοινωνήσουν σωστά και αποτελεσματικά με υπηρεσίες σε τοπικό επίπεδο.

Με την εφαρμογή του αποκεντρωτικού συστήματος μπορούσαν, πλέον, οι πολίτες να έχουν αμεσότερη επαφή με τα διοικητικά όργανα, τα οποία, με τη σειρά τους, έχοντας καλύτερη αντίληψη, γνώση και ενημέρωση για τα τοπικά ζητήματα, είχαν τη δυνατότητα να επιλύουν αποτελεσματικότερα τα προβλήματα που προέκυπταν. Επιπλέον, τα έργα και οι δράσεις που υλοποιούνταν σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο καταμερίζονταν στα επιμέρους διεκπεραιωτικά όργανα της αποκεντρωμένης διοίκησης και υπήρχε, πλέον, διεξοδικότερη επίβλεψή τους.

Η δομή της αυτοδιοίκησης άρχισε να αλλάζει σημαντικά και ουσιαστικά με τον νόμο 3852/2010, γνωστό ως Πρόγραμμα Καλλικράτης, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου του 2011. Το θεσμικό πλαίσιο για την περιφερειακή ανάπτυξη εκσυγχρονίστηκε και δόθηκε ιδιαίτερη βάση στην πραγμάτωση των πρωτοβουλιών και δράσεων της αυτοδιοίκησης και στην διαπεριφερειακή συνεργασία. Συγκεκριμένα, στις αυτοδιοικούμενες περιφέρειες δόθηκαν ορισμένες αρμοδιότητες όπως, μεταξύ άλλων, η κατάρτιση, η έγκριση, η διαχείριση και η υλοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων και δημόσιων επενδύσεων σε τομείς που έγκεινται των αρμοδιοτήτων τους, ο συντονισμός άλλων επιμέρους φορέων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, η συγκέντρωση και επεξεργασία γεωγραφικών, κοινωνικών, δημογραφικών και οικονομικών στοιχείων εντός των ορίων έκτασής τους και η ανάληψη εξ ολοκλήρου της εκπροσώπησής τους, η οποία τις διασφαλίζει το δικαίωμα να συνάπτουν δάνεια και συμβάσεις συνεργασίας σε ελληνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο¹¹⁹.

Με το νέο πρόγραμμα «Καλλικράτης» παρατηρείται, επιπλέον, μια ενίσχυση των αρμοδιοτήτων των τοπικών φορέων, προκειμένου αυτοί να δρουν πιο άμεσα και αποτελεσματικά κατά την εφαρμογή των αναπτυξιακών δράσεων. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στην αιτιολογική έκθεση του σχεδίου νόμου «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης», «στόχος είναι η ανασυγκρότηση του κράτους που θα ανακτήσει την εμπιστοσύνη των πολιτών και θα πείθει ότι μπορεί να διαχειριστεί έντιμα και αποτελεσματικά τα

της περιφέρειάς τους. Τα κεντρικά όργανα του Κράτους, εκτός από ειδικές αρμοδιότητες, έχουν τη γενική κατεύθυνση, το συντονισμό και τον έλεγχο νομιμότητας των πράξεων των περιφερειακών οργάνων, όπως νόμος ορίζει.

***4. Ο κοινός νομοθέτης και η Διοίκηση, όταν δρουν κανονιστικά, υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες των νησιωτικών και ορεινών περιοχών, μεριμνώντας για την ανάπτυξή τους.

¹¹⁹ Ν. 3852/2010.

χρήματα του ελληνικού λαού και να διευκολύνει την παραγωγή και τη δίκαιη διανομή του πλούτου».

Το 2019 συντελέστηκε αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου της οργάνωσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με το «Σχέδιο Κλεισθένης Ι». Με το σχέδιο αυτό, βάσει του οποίου είναι σήμερα διαμορφωμένη η Τοπική Αυτοδιοίκηση, επιτεύχθηκε ουσιαστικά μια ανακατανομή εξουσιών ανάμεσα στο Κέντρο και την Περιφέρεια, στην προσπάθεια να προωθηθεί η χρηστή διακυβέρνηση των επιμέρους θεσμών και οργάνων. Το νέο σχέδιο επιδίωξε να διαμορφώσει μία δημοκρατικότερη συγκρότηση και λειτουργία των αυτοδιοικητικών θεσμών, καθιερώνοντας τον κοινωνικό έλεγχο με διαδικασίες καταγραφής και αξιολόγησης των αρμοδιοτήτων τόσο της τοπικής αυτοδιοίκησης όσο και των αποκεντρωμένων διοικήσεων και της κεντρικής διοίκησης.

Το Κράτος λαμβάνει, πλέον, τη δομική και θεσμική μορφή που συνάδει με τον πολιτισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης των κρατών και των περιφερειών, καθώς «η ανάπτυξη μιας περιοχής, η ικανοποίηση και η διευθέτηση τοπικών αναγκών δεν μπορούν παρά να προέρχονται από όργανα και θεσμούς που έχουν ειδικό και άμεσο δεσμό με το τοπικό στοιχείο, γνωρίζουν τα προβλήματα, βιώνουν τις ανάγκες, ελέγχουν και κυρίως ελέγχονται αποτελεσματικότερα»¹²⁰. Προωθείται, ακόμα, η συνεργασία μεταξύ θεσμών και πολιτών, ενώ παράλληλα, όλες οι ενέργειες και δράσεις καθορίζονται από τις αρχές της εγγύτητας, της διαφάνειας και της συμμετοχικής δημοκρατίας.

Σήμερα υπάρχουν 332 Δήμοι, 7 Αποκεντρωμένες Διοικήσεις¹²¹ και 13 αυτοδιοικούμενες Περιφέρειες, όσες και οι Περιφέρειες του Κράτους, για να διευκολύνονται οι δράσεις και τα έργα εντός των χωρικών ενοτήτων τους. Από αυτές τις 13 Περιφέρειες οι 11 έχουν χαρακτηριστεί «λιγότερο αναπτυγμένες» και οι 2 «σε μετάβαση». Πλέον, οι περιφέρειες αποτελούν τον δεύτερο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης και αναλαμβάνουν οι ίδιες πρωτοβουλίες και αρμοδιότητες για να προγραμματίσουν και να συντονίσουν αναπτυξιακές δράσεις και επιχειρησιακά σχέδια σε περιφερειακό επίπεδο, σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής της χώρας¹²². Η ανάδειξη των δημοτικών και περιφερειακών αρχών γίνεται με το σύστημα της απλής αναλογικής και η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποκτά το δικαίωμα και τη δυνατότητα να συμμετέχει σε διαδικασίες παραγωγής νομοθετικού έργου που την αφορούν.

---

¹²⁰ Αιτιολογική Έκθεση του σχεδίου νόμου «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης», Προς τη Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, 14 Μαΐου 2010, https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/7f4d3181-8c97-4d49-8212-57bdfef7f860/2.Aitiologiki_Kallikratis.pdf.

¹²¹ Οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις είναι: της Αττικής, της Μακεδονίας-Θράκης, της Ηπείρου-Δυτικής Μακεδονίας, της Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας, της Πελοποννήσου-Δυτικής Ελλάδας-Ιονίου, του Αιγαίου και της Κρήτης.

¹²² Νόμος 3852/2010, Κεφάλαιο Β' Σύσταση Περιφερειών, Άρθρο 3 Σύσταση και συγκρότηση περιφερειών.

Γίνονται, επιπλέον, προσπάθειες, ώστε να αξιοποιηθεί και να συμμετέχει παραγωγικά στην ενδογενή ανάπτυξη – δηλαδή σε μια μακροχρόνια διαδικασία οικονομικής μεγέθυνσης – ο πληθυσμός των ίδιων των τοπικών κοινωνιών και να ενισχυθούν οι δικές τους πρωτοβουλίες και δράσεις για την ανάπτυξη των περιοχών. Σημαντική είναι, παράλληλα, η αξιοποίηση των τοπικών πόρων, τόσο του ανθρώπινου δυναμικού όσο και των φυσικών πόρων, καθώς και ο τρόπος κατανομής τους για την αποφυγή συσσώρευσής τους σε συγκεκριμένες περιοχές. Τέλος, σημαντική είναι η λήψη μέτρων προκειμένου να διασφαλιστεί η προώθηση της καινοτομίας και της παραγωγικότητας σε ένα τόσο δυναμικό σύστημα αλληλεξαρτήσεων¹²³.

Στο πλαίσιο αυτό, δίνεται, επίσης, η δυνατότητα στις αρμόδιες αρχές να συνάπτουν δάνεια με το Δημόσιο ή με ιδιωτικούς φορείς, να αξιοποιούν τους θεσμοθετημένους πόρους για επενδύσεις και να εκμεταλλεύονται, όπως εκείνοι κρίνουν, τους πόρους της περιοχής που διοικούν ώστε να παρέχουν σωστά υπηρεσίες και να εκτελούν τα κατάλληλα αναπτυξιακά προγράμματα. Στόχος των ενεργειών αυτών είναι, μεταξύ άλλων, να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας και να αναπτυχθούν οι υποδομές, τα μεταφορικά δίκτυα, καθώς και οι υπηρεσίες εξυπηρέτησης και υποστήριξης των περιφερειών και των κοινοτήτων προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των πολιτών.

Τα προγράμματα «Καλλικράτης», αρχικά, και το «Σχέδιο Κλεισθένης Ι», μετέπειτα, καλύπτουν τόσο την οικονομική όσο και την κοινωνική και τη διοικητική διάσταση της ενδογενούς ανάπτυξης. Η οικονομική διάσταση αφορά τη διαχείριση των πόρων από τους ίδιους τους τοπικούς φορείς και τους οργανωμένους εκπροσώπους τους προκειμένου να διατεθούν τα αγαθά και οι υπηρεσίες κατάλληλα και οργανωμένα στο αγοραστικό κοινό. Στην κοινωνική διάσταση συγκαταλέγονται οι ίδιοι οι κοινωνικοί και πολιτιστικοί θεσμοί μιας περιοχής, οι οποίοι επηρεάζουν καθοριστικά την ανάπτυξή της, ενώ τέλος, η διοικητική διάσταση αφορά τον διοικητικό τομέα, ο οποίος είναι αρμόδιος να θέσει υπό τον έλεγχο και την προστασία του την τοπική ανάπτυξη και να διαχειριστεί τόσο τους εξωγενείς παράγοντες που την επηρεάζουν όσο και τους ενδογενείς που καταστρέφουν τις ισορροπίες¹²⁴.

2.2.1. Η ανομοιογένεια των ελληνικών περιφερειών

Οι ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η Ελλάδα σε όλα τα επίπεδα επιδρούν και διαμορφώνουν τις περιφερειακές ανισότητες της. Οι 13 περιφέρειες, στις οποίες είναι διαιρεμένη η χώρα, παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στον βαθμό ανάπτυξής τους, οι οποίες προκαλούνται ή εντείνονται τόσο από φυσικούς λόγους όσο και από ανθρώπινες παρεμβάσεις και επηρεάζουν τις παραγωγικές δυνατότητες του τόπου, τις θέσεις εργασίας και την προσέλκυση επενδυτικών κεφαλαίων. Η ανομοιογένεια σε

¹²³ Εμμανουήλ Χριστοφάκης, *Ενδογενής ανάπτυξη: σχεδιασμός και πολιτική σε τοπικό επίπεδο*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2000, σελ. 40.

¹²⁴ Χρίστος Απ. Λαδιάς, *Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2013, σελ. 32.

γεωγραφικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, η οποία χαρακτηρίζει τα ελληνικά εδάφη και οδηγεί στην άνιση ανάπτυξή τους, καθορίζει, παράλληλα, τις διαφορετικές αναπτυξιακές ανάγκες κάθε περιφέρειας, καθώς και τις ενέργειες και τα μέσα που απαιτούνται για την οικονομική και κοινωνική πρόοδό της.

Γεωγραφικά η χώρα χαρακτηρίζεται από μια πληθώρα κατοικημένων νησιών, δαιδαλωδών ακτών, καθώς και ορεινών περιοχών. Η γεωγραφική αυτή ανομοιομορφία της και ο κατακερματισμός του φυσικού χώρου θέτουν στις περιφέρειες διαφορετικούς περιορισμούς στην πρόσβαση και στη μεταφορά αγαθών και πληθυσμού και δημιουργούν διαφορετικές απαιτήσεις στο ύψος και το είδος των επενδύσεων που χρειάζονται για την ανάπτυξή τους. Γενικότερα, έχει παρατηρηθεί μία λανθασμένη χρήση της γης – δηλαδή μία ανεπαρκής πολιτική για τον συσχετισμό των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, τόσο μεταξύ τους όσο και με το περιβάλλον στο οποίο εντάσσονται, εις βάρος της λειτουργικότητας, της καλαισθησίας και της προστασίας ανθρώπων και περιβάλλοντος – με την παραμέληση των γεωργικών και αγροτικών περιοχών, καθώς και μία διάσπαρτη δόμηση χωρίς σωστούς και μακροπρόθεσμα βιώσιμους σχεδιασμούς. Αυτή η λανθασμένη χρήση της γης και η παραμέληση ορισμένων περιοχών είναι συστηματική τα τελευταία χρόνια και φυσικά έχει οδηγήσει στην ερήμωση και τον μαρασμό των περιοχών αυτών, διαμορφώνοντας την εικόνα τους, όπως την γνωρίζουμε σήμερα, και θέτοντας εμπόδια στην εξέλιξη και στη σωστή και παραγωγική αξιοποίηση των ίδιων των πόρων τους. Είναι φανερό, όμως, ότι η υφιστάμενη κατάσταση πλήττει πλέον σφοδρά και τα μεγάλα αστικά κέντρα, με την ασφυκτική συγκέντρωση του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού σε αυτά, και κατ' επέκταση και τη συνολική πρόοδο της χώρας, η οποία παρουσιάζει μια εικόνα γενικευμένης ύφεσης.

Οι παράγοντες αυτοί ασκούν, επιπλέον, καθοριστική επίδραση στην εσωτερική οικονομική ανάπτυξη, καθώς περιορίζουν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες των περιφερειών και την ικανότητα των τοπικών επιχειρήσεων να προσαρμοστούν στα ανταγωνιστικά δεδομένα της εθνικής και διεθνούς αγοράς. Επίδραση ασκούν, όμως, και οικονομικές παρεμβατικές δραστηριότητες ιδιωτών σε δημόσιους χώρους, οι οποίες υποβαθμίζουν την ποιότητα του χώρου. Το γεγονός αυτό, συγκεκριμένα, αποτελεί έναν διαχρονικά ανασταλτικό αναπτυξιακό παράγοντα, καθώς τίθενται ως προτεραιότητα οι βλέψεις και τα συμφέροντα ιδιωτών και κεφαλαιούχων, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η εξασφάλιση, μακροχρόνια, μίας ποιότητας ζωής στους κατοίκους κάθε τόπου.

Οι περιφερειακές ανισότητες, επιπλέον, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις ρυθμίσεις των αρμόδιων διοικητικών αρχών της χώρας σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Ειδικότερα, το περιφερειακό ΑΕΠ, το οποίο υπολογίζεται με βάση το μέρος όπου συντελούνται οι οικονομικές δραστηριότητες, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το μέρος όπου κατοικούν οι αποδέκτες των εισοδημάτων, θολώνει αρκετά το ζήτημα των χρηματοδοτήσεων, δημιουργώντας μία λανθασμένη αντίληψη για το αναπτυξιακό

επίπεδο των περιφερειών¹²⁵. Επίσης, πολλές διοικητικές αρχές έχουν ελλειπείς οικονομικούς πόρους και δεν μπορούν να φροντίσουν τη δόμηση της πόλης τους, με αποτέλεσμα αυτές να μην συντηρούνται σωστά και σταδιακά να παρακμάζουν. Με τη λειτουργικότητά τους να χάνεται με το πέρασμα των χρόνων και τη γενικότερη υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, παρατηρείται, σε πολλές περιπτώσεις, και καταστροφή των χώρων πρασίνου, οι οποίοι καταπατούνται και μετατρέπονται άκριτα και αυθαίρετα σε τιμιεντένιες πολυκατοικίες και δομές χωρίς αισθητική. Όλες αυτές οι συνθήκες επηρεάζουν τη ζωή των κατοίκων, επιδρούν αρνητικά στην ανάπτυξη του τόπου και καταστρέφουν το ιστορικό, πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον.

Ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζει, ακόμα, και η κοινή γνώμη, καθώς οι πολίτες δίνουν υπεραξία στα μεγάλα αστικά κέντρα, τα οποία συσσωρεύουν, με τη σειρά τους, την πληθώρα τόσο των εργασιακών ευκαιριών και των οικονομικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων όσο και των οργάνων λήψης αποφάσεων και των υποδομών βιομηχανίας και ιατρικής περίθαλψης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μετακίνηση μεγάλου μέρους του ανθρώπινου δυναμικού στις μεγάλες πόλεις, κυρίως στη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα, και, κατ' επέκταση, την υποβίβαση του βιοτικού επιπέδου σε αυτές, καθώς η συγκέντρωση τόσο μεγάλου μέρους του πληθυσμού εντείνει την κυκλοφοριακή συμφόρηση και επιβαρύνει το νέφος και την ατμοσφαιρική ρύπανση. Σημειωτέον είναι, επίσης, ότι η αστικοποίηση του πληθυσμού έχει οδηγήσει στην ερήμωση των ακριτικών και νησιωτικών περιφερειών, καθώς και σε μία έλλειψη εργατικού δυναμικού ικανού να ασχοληθεί με γεωργικές και αγροτικές εργασίες.

Τέλος, δεν είναι λίγες οι φορές κατά τις οποίες οι πόλεις αδυνατούν, από άποψη υποδομών, θέσεων εργασίας και διαθέσιμων μέσων και πόρων, να αφομοιώσουν τα κύματα των πολιτών που έρχονται να διαμείνουν σε αυτές και να τους εξασφαλίσουν ένα ποιοτικό βιοτικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να παρακμάζουν οικονομικά, κοινωνικά, αισθητικά και περιβαλλοντικά.

2.3. Η Πολιτική Συνοχής της ΕΕ και η Ελλάδα

Η διαμόρφωση της πολιτικής συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι κρίσιμης σημασίας για την Ελλάδα, καθώς ένα μεγάλο μέρος της προόδου και της ανάπτυξης της χώρας οφείλεται στην οικονομική ενίσχυση που προέρχεται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία¹²⁶. Γενικότερα, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η Ελλάδα ωφελείται σε σημαντικό βαθμό από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, καθώς τα κονδύλια που λαμβάνει, από την ένταξή της στην ΕΕ μέχρι και σήμερα, αυξάνονται σε σημαντικό βαθμό ανά προγραμματική περίοδο. Ειδικότερα, για την ανάπτυξη της χώρας στα

¹²⁵ Φιλιππούλα Γιαλαντζή, «Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Η πορεία της μέσα στο χρόνο και η εφαρμογή της στην Ελλάδα», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 74.

¹²⁶ Π. Διαργκόβας και Γ. Ανδρέου, *Η νέα πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα 2007, σελ. 19.

πλαίσια της πολιτικής συνοχής έχουν δαπανηθεί δεκάδες δισεκατομμύρια ευρώ. Μπορεί, αρχικά, τα περισσότερα κονδύλια να λαμβάνονταν από τον Τομέα Εγγυήσεων του FEOGA¹²⁷ και να απορροφούνταν από τους γεωργούς, στην πορεία, όμως, μετά την αναθεώρηση των κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων, οι πόροι και τα πακέτα στήριξης αφορούν κυρίως την ανάπτυξη. Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, ότι η εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής της Ελλάδας οργανώνεται ουσιαστικά με τη συμμετοχή της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς έπρεπε η χώρα να συμβαδίσει με τα ευρωπαϊκά αναπτυξιακά πρότυπα.

Στα πλαίσια εφαρμογής της πολιτικής συνοχής στις ελληνικές περιφέρειες έχουν συντελεστεί ευρωπαϊκές παρεμβάσεις προκειμένου να αναπτυχθεί βιώσιμα η χώρα. Τα αποτελέσματα των παρεμβάσεων αυτών καθώς και της ευρύτερης ευρωπαϊκής προσπάθειας να ανταποκριθεί η χώρα στις σύγχρονες οικονομικοκοινωνικές απαιτήσεις δικαιώνουν την επιλογή της χώρας να ενταχθεί και να παραμείνει στους κόλπους της Ένωσης, ακόμα και σε περιόδους που αμφισβητήθηκαν έντονα τα προνόμια και τα πλεονεκτήματα της συμμετοχής της σε αυτήν την ευρωπαϊκή συμμαχία.

Με τα ευρωπαϊκά έργα και δράσεις έχει ανασυγκροτηθεί ο ελληνικός αστικός χώρος και έχουν γίνει σημαντικά βήματα για την προστασία του φυσικού πλούτου που διαθέτει η Ελλάδα. Επιπλέον, στα περισσότερα ελληνικά εδάφη υλοποιούνται προγράμματα, τα οποία εξασφαλίζουν υπηρεσίες, ευκαιρίες και μία ποιότητα στο επίπεδο διαβίωσης των Ελλήνων πολιτών.

Ευεργετικές παρεμβάσεις παρατηρούνται, επίσης, στο δίκτυο της χώρας και στη διαμόρφωση του περιφερειακού και τοπικού περιβάλλοντος. Με τις ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις υλοποιήθηκαν σχέδια για την ενίσχυση του οδικού δικτύου και τη δημιουργία νέων δρόμων, προκειμένου να συνδεθούν όλες οι περιφέρειες της Ελλάδας – ακόμα και οι πιο απομακρυσμένες πόλεις – και να καταστούν προσπελάσιμες. Παράλληλα, γίνονται προσπάθειες για να διαφυλαχθεί η ελληνική πολιτισμική κληρονομιά και προωθούνται πρωτοβουλίες για την ανάδειξη των ιδιαίτερων πολιτιστικών και τοπικών στοιχείων.

Το κράτος συμμετέχει ενισχυτικά και συμπληρωματικά σε όλες αυτές τις ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες και δράσεις και παράλληλα, προσαρμόζει τις περιφερειακές αναπτυξιακές πολιτικές του ώστε αυτές να προωθούν τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την ισόρροπη ανάπτυξη όλων των ελληνικών εδαφών και την προσαρμογή τους σε ευρωπαϊκά αναπτυξιακά πρότυπα. Για τον σκοπό αυτό, ακόμα, προγραμματίζει, συντονίζει και εφαρμόζει, ανάλογα, τις δράσεις του προκειμένου αυτές να ανταποκρίνονται στις αναπτυξιακές ανάγκες των επιμέρους ελληνικών εδαφών.

---

¹²⁷ Πρόκειται για το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, ένα ειδικό ταμείο το οποίο δημιουργήθηκε το 1964 για να στηρίζει την Κοινή Αγροτική Πολιτική και κατ' επέκταση, τις επιδοτήσεις των αγροτικών προϊόντων που, πλέον, θα δίνονταν από την Κοινότητα και όχι από τις εθνικές κυβερνήσεις.

Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί ότι οι δράσεις, που έλαβαν χώρα κατά το παρελθόν, δεν έχουν καταφέρει δυστυχώς να επιτύχουν την αποκέντρωση, έναν από τους βασικούς στόχους της πολιτικής συνοχής, καθώς κέντρα λήψης αποφάσεων συνεχίζουν να αποτελούν οι μεγάλες πόλεις των νομών – κυρίως η πρωτεύουσα της χώρας – οι οποίες συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Τέλος, μπορεί να διευκολύνθηκαν οι μετακινήσεις, παρ' όλα αυτά δεν εξασφαλίστηκαν θέσεις εργασίας στην περιφέρεια της χώρας ώστε να ενισχυθούν οι γεωργικές και οι αγροτικές περιοχές.

2.3.1. Η προγραμματική περίοδος 2021-2027

Για την προγραμματική περίοδο 2021-2027 η Ελλάδα βρίσκεται σε αρκετά πλεονεκτική θέση, καθώς, με βάση την κατανομή ανά κράτος μέλος από το σύνολο των εκταμιευμένων ποσών του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης, του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ και του Ταμείου Συνοχής, θα λάβει ποσό το οποίο την κατατάσσει στην έκτη θέση (πρώτη είναι η Πολωνία, η οποία θα λάβει περίπου ποσοστό 20% επί του συνόλου, και ακολουθούν η Ιταλία, η Ισπανία, η Ρουμανία και η Πορτογαλία). Η κατάταξη της Ελλάδας ανάμεσα σε εκείνες τις χώρες οι οποίες θα είναι αρκετά ευνοημένες από τις χρηματοδοτήσεις των Ταμείων οφείλεται, επίσης, στο γεγονός ότι η χώρα εμφανίζει ΑΕΠ ανά κάτοικο κάτω του κοινοτικού μέσου όρου¹²⁸.

Σύμφωνα με την Εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2021/1131 της Επιτροπής της 5ης Ιουλίου 2021, η Ελλάδα, στα πλαίσια του στόχου «Επενδύσεις στην απασχόληση και την ανάπτυξη», για την περίοδο 2021-2027, θα έχει στη διάθεσή της συνολικά από το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ+ και το Ταμείο Συνοχής 21.359.411.760 € (σε τρέχουσες τιμές του 2021). Ειδικότερα, στα πλαίσια του στόχου αυτού, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Περιφερειακής Ανάπτυξης θα διαθέσει στη χώρα 11.451.678.516 € για προγραμματισμό, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ 5.844.817.445 € και το Ταμείο Συνοχής 3.023.445.763 €.

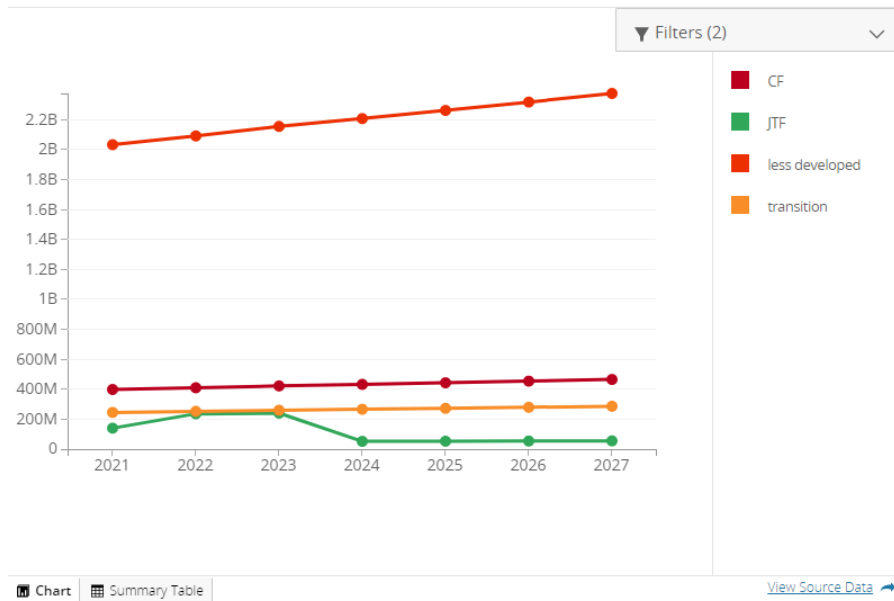
Το 73% των χρηματοδοτήσεων θα διοχετευτεί στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες (15.435.831.003 €), το 9% στις περιφέρειες σε μετάβαση (1.860.664.958 €), ένα 4% του ύψους των 829.943.668 € στην υλοποίηση προγραμμάτων του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης και το 14%, δηλαδή 2.091.480.830 €, στον προγραμματισμό στα πλαίσια του Ταμείου Συνοχής. Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι από τις συνολικές διαθέσιμες χρηματοδοτικές παροχές του Ταμείου Συνοχής, περίπου 932 εκ. € θα κατευθυνθούν σε προγραμματισμούς για τη διευκόλυνση «Συνδέοντας την Ευρώπη».

---

¹²⁸ Αχιλλέας Μητσός σε συνεργασία με τον Δημήτρη Κατσίκια, «Από την ακινησία στο άλμα προς τη δημοσιονομική Ένωση – Στόχοι, Λειτουργία, Όρια και Φιλοδοξία του προϋπολογισμού της ΕΕ», ΕΛΙΑΜΕΠ, Ιανουάριος 2021, σελ. 147.

2021-2027 - Investment in jobs and growth- annual allocation profile

Tips to download the underlying annual allocation data for a Member State(s): 1. Filter for the country using the filter function (top ti...

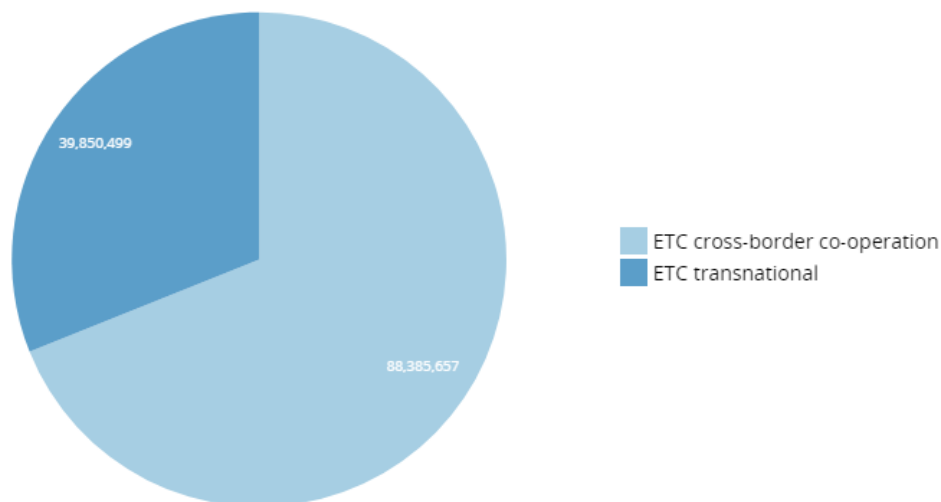
Close

Πηγή: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/d/mw5y-v93g>

Επιπλέον, για την επίτευξη του στόχου «Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία - Interreg» θα παραχωρηθεί ένα ποσό ύψους 128.711.059 €. Συγκεκριμένα, για τη διασυνοριακή συνεργασία το ποσό θα είναι πάνω από 88 εκ. €, ενώ για τη διαπεριφερειακή συνεργασία θα είναι σχεδόν 40 εκ. €.

2021-2027 - Interreg allocation available for programming (current prices)

Filters (1)

Chart

Summary Table

[View Source Data](#)

Πηγή: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/d/bgsb-8gxq>

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντικές για την ομοιογενή ανάπτυξη των ελληνικών περιφερειών κρίνονται οι επενδύσεις που θα λάβουν χώρα στην Ελλάδα με τις χρηματοδοτήσεις από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης. Οι επενδυτικές προτεραιότητες του Ταμείου θα λάβουν χώρα σε περιφέρειες, οι οποίες θα αντιμετωπίσουν μεγάλες προκλήσεις από την προσαρμογή τους στην κλιματικά ουδέτερη οικονομία της Ευρώπης – ένα σχέδιο που επιδιώκεται να επιτευχθεί μέχρι το 2050. Στην Ελλάδα οι περιοχές αυτές είναι οι περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας και της Πελοποννήσου, στις οποίες λειτουργούν εργοστάσια παραγωγής ρεύματος με λιγνίτη, καθώς και η Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου, στα πλαίσια ένταξης στην πρωτοβουλία «Καθαρή Ενέργεια για τα Ευρωπαϊκά Νησιά» (Clean Energy for EU Islands).

Ειδικότερα, η χώρα παράγει αυξημένες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου – 9,2 τόνους ανά κάτοικο κάθε χρόνο – συγκριτικά με τους 8,8 τόνους που παράγονται κατά κεφαλήν σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς βασίζει πάνω από το 30% της παραγωγής ενέργειάς της σε εργοστάσια λιγνίτη, ενώ στα νησιά σχεδόν το 10% παράγεται από το βαρύ πετρέλαιο ή το ντίζελ. Εύλογα, λοιπόν, προκύπτει ότι ειδικά οι περιοχές αυτές αντιμετωπίζουν σημαντικές και καθοριστικές επιπτώσεις στο περιβάλλον τους, το οποίο σταδιακά οδηγείται στην ολική καταστροφή επιβαρύνοντας την υγεία των κατοίκων.

Για τον λόγο αυτό, η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να καταργήσει μέχρι το 2028 – με μικρές παρατάσεις σε ορισμένες περιπτώσεις – τη χρήση του λιγνίτη στην

ηλεκτροπαραγωγή, στις μεταφορές και στα κτίρια. Το γεγονός αυτό, βέβαια, θα καταργήσει χιλιάδες θέσεις εργασίας δημιουργώντας τεράστιο οικονομικό και κοινωνικό πρόβλημα, γι' αυτό η Ένωση ενισχύει χρηματοδοτικά το Ελληνικό κράτος ώστε αυτό να μπορέσει να λάβει τα κατάλληλα μέτρα και να μετριάσει τις επιπτώσεις. Στο πλαίσιο αυτό, προωθούνται, επίσης, άλλοι τομείς που μπορούν να ακμάσουν στις περιφέρειες αυτές και να τις βοηθήσουν να αναπτυχθούν, όπως η αγροκαλλιέργεια, η ενασχόληση με το περιβάλλον και την ενέργεια, η βιομηχανία ενδυμάτων και ο τουρισμός.

Τόσο η Δυτική Μακεδονία όσο και η Μεγαλόπολη της Πελοποννήσου, στις οποίες εδρεύουν τα εργοστάσια λιγνίτη, έχουν να αντιμετωπίσουν σημαντικές δυσκολίες κατά τη διαδικασία μετάβασής τους σε μια πράσινη οικονομία. Η περίπτωση, βέβαια, της Μεγαλόπολης χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη ευκολία στη μετάβαση στο νέο αναπτυξιακό μοντέλο, καθώς η περιοχή είναι γεωγραφικά μικρότερη (από περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας) και διαθέτει, επιπλέον, και πλήθος άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στο άμεσο περιβάλλον της. Και η Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου βέβαια, αν και έχουν υψηλές προδιαγραφές και δυνατότητες για παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, θα έρθουν αντιμέτωπα με μια πρωτόγνωρη κατάσταση στα πλαίσια αντικατάστασης του πετρελαίου και του ντίζελ.

Στις περιοχές αυτές, λοιπόν, θα προωθηθούν επενδύσεις στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις – ώστε να μπορέσουν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα –, στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και των υποδομών για την παροχή οικονομικά προσιτής καθαρής ενέργειας, στην ανάπλαση του περιβάλλοντος χώρου και στην αποκατάστασή της γης, καθώς και στην παροχή βοήθειας στο ανθρώπινο δυναμικό, προκειμένου αυτό να ενταχθεί στο νέο εργασιακό περιβάλλον, να αποκτήσει νέες δεξιότητες και να μπορέσει να εξειδικευτεί ξανά σε νέους τομείς¹²⁹.

2.4. Ελληνικό ΕΣΠΑ 2021-2027

Το Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) είναι ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης, το οποίο θέτει σαφείς προτεραιότητες και στόχους. Μέσα από αυτό το πρόγραμμα υλοποιείται στον μεγαλύτερο βαθμό η πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η βιώσιμη ανάπτυξη των ευρωπαϊκών περιφερειών, καθώς αποτελεί το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της κάθε χώρας. Τα ποσά που παραχωρούνται στα πλαίσια του ΕΣΠΑ σε κάθε κράτος μέλος καθορίζονται στο μακροπρόθεσμο δημοσιονομικό προγραμματισμό της Ένωσης.

Σύμφωνα με ανακοίνωση της αρμόδιας επιτροπής¹³⁰, η Ελληνική Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης 2021-2027 ήταν η πρώτη που εγκρίθηκε από την Κομισιόν, τον

¹²⁹ European Commission, «Overview of Investment Guidance on the Just Transition Fund 2021-2027 per Member State (Annex D)», European Semester 2020 – 2020 Country Reports, σελ. 18-19, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/annex_d_crs_2020_en.pdf.

¹³⁰ Αρμόδια Επιτροπός ήταν η Επιτροπή Συνοχής και Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ελίζα Φερέρα.

Ιούλιο του 2021, έπειτα από τη σκληρή δουλειά και τις έντονες διαπραγματεύσεις του αρμόδιου ελληνικού επιτελείου, που είχαν ήδη ξεκινήσει από τον Ιούνιο του 2020 με την υποβολή στην ΕΕ του πρώτου Σχεδίου (Draft 0). Για την περίοδο, λοιπόν, 2021-2027 εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τους θεσμούς της να παραχωρηθεί στην Ελλάδα, με αυτή τη νέα συμφωνία για το Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το ποσό των 20,9 δισ. €. Όπως ανέφερε και σε ανάρτησή της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το ποσό αυτό θα διατεθεί «για μια πιο πράσινη και ψηφιακή οικονομία, για μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή και για μια νέα προσέγγιση στους τομείς της αλιείας και της ναυτιλίας»¹³¹. Στην κοινοτική συνδρομή προστίθεται και η εθνική συνεισφορά ύψους 5,3 δισ. €, ανεβάζοντας το συνολικό ποσό των χρηματοδοτήσεων για το ΕΣΠΑ 2021-2027 στα 26,2 δισ. €.

Το συνολικό ποσό, όπως αναφέρει και ο Γενικός Γραμματέας Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ Δημήτρης Σκάλκος, σε δηλώσεις που έκανε στα πλαίσια έγκρισης του νέου ΕΣΠΑ, θα χρησιμοποιηθεί για την υλοποίηση του φιλόδοξου σχεδίου για την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας, τον παραγωγικό μετασχηματισμό της οικονομίας και τη στήριξη της κοινωνικής συνοχής, θέτοντας ως προτεραιότητα την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την καθαρή ενέργεια, την ανάπτυξη των διασυνδεδεμένων μεταφορών και τη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης σε υψηλής ποιότητας κοινωνικές υπηρεσίες. Στη συνέχεια, σε άρθρο του στον Οικονομικό Ταχυδρόμο (30 Μαΐου 2022), ο κ. Σκάλκος δήλωσε πως «τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα θα κατευθύνουν 30% των πόρων του ΕΤΠΑ και το 37% των πόρων του ΤΣ στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, δεσμεύουν το 28% του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ+) σε δράσεις κοινωνικής ένταξης, το 8% στην καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας και το 14% στην απασχόληση των νέων»¹³².

Στα πλαίσια του νέου προγραμματισμού επιδιώκεται η εναρμόνιση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα και με τις κύριες συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, καθώς και η υποστήριξη των υπόλοιπων Εθνικών Στρατηγικών και Σχεδίων Δράσης του Ταμείου για τη Δίκαιη Μετάβαση. Ορίζεται, επίσης, ότι το νέο ΕΣΠΑ θα πρέπει να συμβαδίζει τόσο με το Εθνικό Σχέδιο Μεταρρυθμίσεων για την Ελληνική Οικονομία «Ελλάδα Μπροστά», το οποίο αποσκοπεί στον μετασχηματισμό του αναπτυξιακού μοντέλου της ελληνικής οικονομίας με την παράλληλη προώθηση των επενδύσεων, την πάταξη της φοροδιαφυγής και τη αναπροσαρμογή της φορολογίας, όσο και με το γενικότερο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» και με την Έκθεση της

¹³¹ Άρθρο «Εγκρίθηκε από την Κομισιόν το ελληνικό ΕΣΠΑ 2021-2027» στη naftemporiki.gr, 29 Ιουλίου 2021.

¹³² Ελληνική Δημοκρατία-Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Δελτία Τύπου, «Άρθρο του Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, κ. Δ. Σκάλκου στον Οικονομικό Ταχυδρόμο (30.5.2022), 31 Μαΐου 2022, <https://www.mindev.gov.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%AD%CE%B1-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%AF%CF%89%CE%BD-2/>.

Επιτροπής Πισσαρίδη¹³³, η οποία περιλαμβάνει ολοκληρωμένες μελέτες για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας τα επόμενα χρόνια.

Η νέα συμφωνία για την περίοδο 2021-2027 περιλαμβάνει 22 προγράμματα, 13 περιφερειακά και 9 εθνικά. Τα 13 προγράμματα αντιστοιχούν στις 13 Περιφέρειες του Ελληνικού κράτους και θα αντλήσουν τους πόρους τους από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+. Σημαντική παράμετρος, επίσης, για τη διαμόρφωση και διάρθρωση των προγραμμάτων αποτέλεσε και η μελέτη «Περιφερειακή Πολιτική της Ελλάδας μετά το 2020», η οποία εκπονήθηκε από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) προκειμένου να στηρίξει τον σχεδιασμό της προγραμματικής περιόδου 2021-2027.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι κύρια επιδίωξη αποτελούσε η ενεργή συμμετοχή όλων των αρμόδιων παραγόντων και φορέων ώστε να σχεδιαστεί και να προετοιμαστεί το ΕΣΠΑ 2021-2027 κάτω από πλήρη διαφάνεια και με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Γι' αυτό και κατά το διάστημα της προπαρασκευής του, πραγματοποιήθηκαν συζητήσεις και συναντήσεις μεταξύ των εθνικών και περιφερειακών αρχών προκειμένου να οριστικοποιηθούν τόσο οι προτεραιότητες και οι πολιτικές του προγράμματος όσο και το ύψος των διαθέσιμων πόρων και οι τομείς κατανομής τους.

2.4.1. Οι κυριότερες διαφορές με το ΕΣΠΑ 2014-2020¹³⁴

Η Ελλάδα, συνειδητοποιώντας πόσο καθοριστική είναι η συμβολή του ΕΣΠΑ στην οικονομική και κοινωνική της πρόοδο, προέβη σε αρκετά μελετημένες και συντονισμένες ενέργειες, στην προσπάθειά της να πετύχει μέσω των διαπραγματεύσεων τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα για το ΕΣΠΑ 2021-2027. Αξίζει, ακόμα, να σημειωθεί ότι οι επενδύσεις στις οποίες προέβη η χώρα κατά την περίοδο του ΕΣΠΑ 2014-2020 έθεσαν μεν τις βάσεις για την κάλυψη των αδυναμιών των περιφερειών, κατέδειξαν, όμως, και την ανάγκη για περαιτέρω ενίσχυση ορισμένων τομέων και για τη λήψη κατάλληλων μέτρων αντιμετώπισης των νέων προβλημάτων και προκλήσεων που προέκυπταν.

Στο πλαίσιο αυτό, συντελέστηκε μία αύξηση ύψους 2,2 δισ. € στο χορηγούμενο ποσό (8,1 δισ. €) για τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, από τα 5,9 δισ. €

---

¹³³ Η Επιτροπή Πισσαρίδη, η οποία παρέδωσε την τελική της έκθεση, συγκροτήθηκε υπό τον Πρόεδρό της καθηγητή Χριστόφορο Πισσαρίδη, κάτοχο του βραβείου Νόμπελ Οικονομικών Επιστημών, με απόφαση του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη προκειμένου να μελετηθεί και να συγκροτηθεί ένα σχέδιο ανάπτυξης για την ελληνική οικονομία. Ως κύριος στόχος τέθηκε η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος προκειμένου αυτό να συγκλίνει με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και η κοινωνική συνοχή, με την παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος (Ελληνική Δημοκρατία-Η κυβέρνηση, «Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία – Έκθεση Επιτροπής Πισσαρίδη», 24 Νοεμβρίου 2020, <https://government.gov.gr/schedio-anaptixis-gia-tin-elliniki-ikonomia/>).

¹³⁴ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2021-2027)- Πόροι, Αρχιτεκτονική και Προγράμματα», 29 Ιουλίου 2021, σελ. 4, https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf.

που είχαν παραχωρηθεί για την περίοδο 2014-2020, καθώς έγινε αντιληπτό πως η αντιμετώπιση των αδυναμιών σε περιφερειακό επίπεδο ήταν αποδοτικότερη. Επίσης, ο ψηφιακός μετασχηματισμός αναδείχθηκε σε βασικό πυλώνα για τη νέα προγραμματική περίοδο, γι' αυτό και δημιουργήθηκε γι' αυτόν, σε αντίθεση με παλαιότερα, διακριτό πρόγραμμα το οποίο θα λειτουργεί για την επόμενη επταετία με ενισχυμένους πόρους και νέα Διαχειριστική Αρχή. Η επίλυση, ακόμα, των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις στο άκρως ανταγωνιστικό οικονομικό σύστημα και οι δυσκολίες προσαρμογής τους στα νέα δεδομένα με τις άμεσες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις τους, τίθενται ως προγραμματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ 2021-2027, γι' αυτό και δημιουργείται ένα νέο πρόγραμμα για την Ανταγωνιστικότητα και προωθούνται οι σχετικές συγχρηματοδοτούμενες δράσεις του.

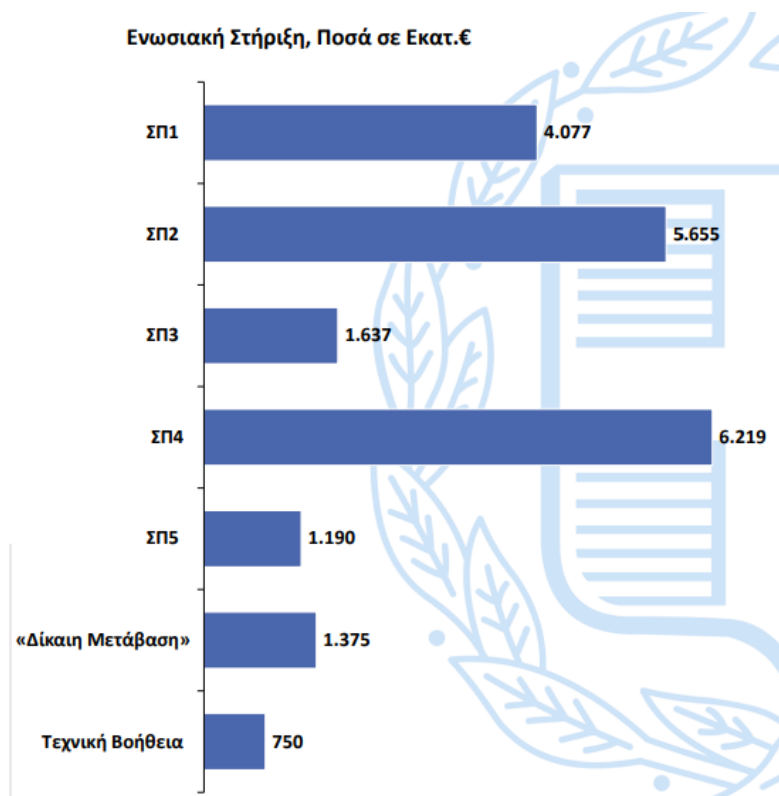
Επιπρόσθετα, η χώρα, η οποία κατά τα προηγούμενα χρόνια ήρθε αντιμέτωπη με μια σειρά από πρωτόγνωρες προκλήσεις και καταστροφές, όπως ισχυροί σεισμοί, φωτιές και πλημμύρες από έντονα καιρικά φαινόμενα, συνειδητοποίησε, μεταξύ άλλων, πόσο σημαντική είναι η Πολιτική Προστασία για την αντιμετώπιση έκτακτων συνθηκών και για την προστασία της ζωής των πολιτών. Για τον λόγο αυτό, συμπεριέλαβε στα νέα προγραμματικά της σχέδια διακριτά προγράμματα, τα οποία δεν υπήρχαν στο παρελθόν, τόσο για την Πολιτική Προστασία – η οποία θα έχει, πλέον, δική της διαχειριστική αρχή και θα συνεχίσει με παροχές και μέσα που ενισχύουν το έργο της για την προστασία των ανθρώπων, των περιουσιών τους και του περιβάλλοντος –, όσο και για το περιβάλλον, την κλιματική αλλαγή και την ενέργεια, τους τομείς δηλαδή που χρήζουν δραστικών παρεμβάσεων τώρα περισσότερο από ποτέ.

Επιπλέον, οι αποφάσεις της ΕΕ για την εδραίωση μιας πράσινης οικονομίας βασιζόμενης σε καθαρή ενέργεια και η δημιουργία, για τον σκοπό αυτό, του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, δημιούργησαν μια σειρά ζητημάτων, τα οποία κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τα κράτη μέλη για πρώτη φορά. Γι' αυτό και η Ελλάδα, προκειμένου να διευκολύνει τη μετάβαση των περιοχών της σε κλιματικά ουδέτερες οικονομίες, ενσωμάτωσε στο ΕΣΠΑ 2021-2027 διακριτό πρόγραμμα για τη Δίκαιη Μετάβαση και οργάνωσε αντίστοιχα τις αρμόδιες διαχειριστικές αρχές του.

Τέλος, κατά το προηγούμενο πρόγραμμα ΕΣΠΑ 2014-2020 παρατηρήθηκε ότι οι αρμόδιες θεσμικές και διαχειριστικές αρχές αδυνατούσαν να συντονίσουν την πληθώρα των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και οι φορείς δεν μπορούσαν να προχωρήσουν στην αποτελεσματική υλοποίησή τους, καθώς υπήρχε ελλιπής τεχνική υποστήριξη. Στο νέο ΕΣΠΑ 2021-2027, λοιπόν, γίνονται ουσιαστικές ενέργειες για να αντιμετωπιστούν τέτοιου είδους δυσκολίες και να ενισχυθεί και αναβαθμιστεί συνολικά το πλαίσιο των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων.

2.4.2. Στόχοι Πολιτικής

Οι στόχοι πολιτικής του ΕΣΠΑ 2021-2027 συμβαδίζουν με τους Κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και το αναπτυξιακό σχέδιο του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου 2021-2027. Η διαμόρφωσή τους έγινε με βάση τις εθνικές αναπτυξιακές στρατηγικές και τις ιδιαίτερες ανάγκες των ελληνικών εδαφών και των κατοίκων τους. Οι στόχοι πολιτικής (ΣΠ) είναι πέντε στον αριθμό και συμπληρώνονται από τον Ειδικό στόχο Δίκαιη Μετάβαση.

Πηγή: https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf

▪ ΣΠ1 – Μια εξυπνότερη Ευρώπη

Για την περίοδο 2021-2027 κρίθηκε απαραίτητος ο έξυπνος και καινοτόμος μετασχηματισμός της οικονομίας. Ειδικότερα, επιδιώκεται να αποκτήσει η οικονομία μια συστηματικά αυξανόμενη παραγωγικότητα και εξωστρέφεια, δηλαδή να προωθούνται και να στηρίζονται οι εξαγωγές και οι εξαγωγικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων, καθώς σήμερα η χώρα διαθέτει μόνο ένα μικρό ποσοστό επιχειρήσεων που εξάγουν προϊόντα. Η επίτευξη αυτού του στόχου προϋποθέτει την εισαγωγή καινοτόμων μεθόδων και τη διασύνδεση της παραγωγής, και γενικότερα της οικονομίας, με την τεχνολογία, σε ένα πλαίσιο που διασφαλίζει τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς στόχους της χώρας.

Στον ΣΠ1 θα δαπανηθεί το 20% των συνολικών πόρων και οι χρηματοδοτήσεις, πέρα από την εθνική συνεισφορά, θα προέρχονται από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+, ενώ

συνέργειες θα συντελούνται και με το ΤΔΜ, το ΕΤΘΑΥ και το ΕΓΤΑΑ. Κατευθυντήριο μοχλό συνιστά η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3), η οποία επιδιώκει την ανάπτυξη και τον οικονομικό μετασχηματισμό της χώρας μέσω της έξυπνης εξειδίκευσης, που θα βασίζεται στην έρευνα, την τεχνολογία και την καινοτομία. Για το λόγο αυτό, η μόνη αναγκαία προϋπόθεση για τη χρηματοδότηση των δράσεων στα πλαίσια του ΣΠ1 είναι αυτές να περιλαμβάνουν «ορθή διακυβέρνηση της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης»¹³⁵. Επιπλέον, οι δράσεις που σχεδιάζονται θα υλοποιηθούν μέσα από τα 13 Περιφερειακά και τρία τομεακά προγράμματα (τα Επιχειρησιακά Προγράμματα «Ανταγωνιστικότητα», «Ψηφιακός Μετασχηματισμός» και «Πολιτική Προστασία») και θα προσανατολίζονται στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, στον ψηφιακό μετασχηματισμό, στη διαχείριση των επιχειρήσεων και στην υποστήριξη των δημοσίων υπηρεσιών.

Σε ότι αφορά, συγκεκριμένα, την επιχειρηματικότητα και τη διασύνδεση των επιχειρήσεων, θα αξιοποιηθούν προηγμένες τεχνολογίες και θα ενισχυθούν οι τομείς της έρευνας και της επιχειρηματικής καινοτομίας, ενώ παράλληλα, θα προωθηθούν οι καινοτόμες ιδέες των υφιστάμενων επιχειρήσεων και οι πρωτοβουλίες των νεοφυών. Επιδιώκεται, ακόμα, μεταξύ άλλων, να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των μικρομεσαίων, κυρίως, επιχειρήσεων, να αυξηθεί το μέσο μέγεθος των επιχειρήσεων που εδρεύουν στην Ελλάδα (η χώρα έχει πολύ υψηλό ποσοστό μικρών επιχειρήσεων 97,4%, έναντι του 93,0% που αντιστοιχεί στον κοινοτικό μέσο όρο) και να προωθηθούν οι συνεργασίες τόσο μεταξύ τους όσο και με άλλους φορείς και με το ελληνικό σύστημα Έρευνας και Καινοτομίας.

Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί, επίσης, στον τομέα του τουρισμού, στον οποίο στηρίζει διαχρονικά η Ελλάδα την ανάκαμψη και ενίσχυση της οικονομίας της, με την εφαρμογή στρατηγικών επενδύσεων, οι οποίες θα συμβαδίζουν τόσο με τα εθνικά όσο και με τα περιφερειακά προγραμματικά σχέδια, ενώ παράλληλα, θα υλοποιηθούν δράσεις ώστε το ανθρώπινο δυναμικό, σε όλους τους τομείς, να επανεκπαιδευτεί και να αναπτύξει δεξιότητες που θα διευκολύνουν τη μετάβασή του στα νέα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα.

Η σύγχρονη εποχή, επιπλέον, επιτάσσει και τον ψηφιακό μετασχηματισμό τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα, με την ψηφιοποίηση της παραγωγικής βάσης αλλά και πολλών υπηρεσιών και μέσων ώστε να διευκολύνονται τόσο οι πολίτες όσο και οι επιχειρήσεις και να παράγονται προϊόντα με φιλικές προς το περιβάλλον διαδικασίες. Στο πλαίσιο αυτό, προβλέπεται και η διεύρυνση της ευρυζωνικής πρόσβασης υψηλών ταχυτήτων προκειμένου να διασφαλιστεί η μόνιμη και ανοιχτή πρόσβαση στο διαδίκτυο με ταχύτητες τουλάχιστον 100Mbps για τα ελληνικά νοικοκυριά και 1Gbps για τους κοινωνικοοικονομικούς φορείς.

Τέλος, για την υποστήριξη των δημόσιων υπηρεσιών θα γίνουν συγκεκριμένες παρεμβάσεις ώστε οι συναλλαγές να είναι ανοιχτές, διαφανείς και αξιόπιστες, ενώ

---

¹³⁵ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ΓΓΕΚ, «Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης 2021-2027», <https://gsri.gov.gr/ethniki-stratigiki-exypnis-exeidikefsis-2021-2027/>.

παράλληλα, ορισμένες υπηρεσίες θα ψηφιοποιηθούν ακολουθώντας την εφαρμογή του Once-Only Technical System (OOTS), το οποίο δίνει τη δυνατότητα στις δημόσιες διαχειριστικές αρχές να μοιράζονται πληροφορίες μεταξύ τους· κατ' αυτόν τον τρόπο τα φυσικά πρόσωπα και οι επιχειρήσεις χρειάζεται να εισάγουν μόνο μία φορά τις απαιτούμενες πληροφορίες όταν συναλλάσσονται με τη δημόσια διοίκηση, εφ' όσον ήδη μία αρχή διαθέτει τις πληροφορίες αυτές σε ηλεκτρονική μορφή¹³⁶.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η χώρα έχει δεσμευτεί να αυξήσει τη δαπάνη της για Έρευνα και Ανάπτυξη στο 1,81% του ΑΕΠ μέχρι το 2030. Παράλληλα, οι ενέργειες που συντελούνται για τον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων και της οικονομίας είναι απαραίτητες, καθώς η χώρα κατατάσσεται στην 24^η θέση (κατά το έτος 2020) σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κράτη μέλη, ενώ για τη ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών της στην 27^η.

▪ ΣΠ2 – Μια πιο πράσινη Ευρώπη

Ο στόχος για μία πιο πράσινη Ευρώπη μπορεί να υλοποιηθεί μόνο μέσα από τη μείωση των εκπομπών του άνθρακα, τη μετάβαση σε καθαρές μορφές ενέργειας, τις επενδύσεις στο περιβάλλον και την ανάπτυξη μηχανισμών και δράσεων για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Καθοριστική για την επίτευξη του στόχου κρίνεται, επίσης, η εφαρμογή της κυκλικής οικονομίας, καθώς και η λήψη των κατάλληλων μέτρων για την πρόληψη και διαχείριση των κινδύνων.

Συγκεκριμένα, για τη δίκαιη μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία που στηρίζει την ενεργειακή κάλυψή της στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θα παραχωρηθεί το 27% των συνολικών πόρων και θα συμβάλλουν τα 13 Περιφερειακά προγράμματα, το Πρόγραμμα «Αλιεία, Υδατοκαλλιέργεια και Θάλασσα» και τα ΕΠ «Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή», «Πολιτική Προστασία» και «Μεταφορές». Οι χρηματοδοτήσεις για δράσεις εθνικής κλίμακας και στρατηγικής σημασίας θα προέρχονται από το Ταμείο Συνοχής, ενώ για περιφερειακής κλίμακας από το ΕΤΠΑ. Παράλληλα, συνέργειες θα υπάρξουν με το ΕΤΘΑΥ σχετικά με τις θαλάσσιες και παράκτιες περιοχές και με το ΕΓΤΑΑ και με το ΤΔΜ στις περιοχές σε μετάβαση. Οι τομείς στους οποίους θα διοχετευτούν τα χορηγούμενα ποσά θα αφορούν την ενέργεια, την αντιμετώπιση κινδύνων και καταστροφών, τις μονάδες ανάκτησης και ανακύκλωσης και τους υδάτινους πόρους.

Αρχικά, οι δράσεις θα προωθούν τόσο την ενεργειακή αυτονομία των περιοχών, οι οποίες θα βασίζονται, από εδώ και πέρα, στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και θα διαθέτουν συστήματα αποθήκευσης, όσο και τη διασύνδεσή τους μέσα από έργα που θα εκσυγχρονίσουν τις οδικές αστικές συγκοινωνίες. Επιπλέον, τα νησιά θα ενταχθούν σταδιακά στην πρωτοβουλία GR-eco Islands προκειμένου να μεταβούν σε καθαρές μορφές ενέργειας για να καλύψουν τις ενεργειακές ανάγκες τους.

---

¹³⁶ European Commission, Once Only Technical System (OOTS), “What is the Once Only Technical System?”, <https://ec.europa.eu/digital-building-blocks/wikis/display/DIGITAL/Once+Only+Principle>.

Επιπρόσθετα, ο ΣΠ2 θα συμβαδίζει με την Εθνική Στρατηγική Διαχείρισης Κινδύνων και την Εθνική Στρατηγική Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή προκειμένου να ληφθούν προληπτικά μέτρα, να καλυφθούν οι ανάγκες και να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα προβλήματα όλων των ελληνικών περιφερειών. Μέσα από τις δράσεις θα ενισχυθεί η ανθεκτικότητα των περιοχών στις καταστροφές και θα βελτιωθεί η ικανότητά τους να αντιδρούν άμεσα σε έκτακτες συνθήκες, καθώς η Ελλάδα είναι μία χώρα η οποία αντιμετωπίζει, τα τελευταία χρόνια, αυξημένους κινδύνους από τις μεταβολές που έχει επιφέρει η κλιματική αλλαγή (σεισμοί, πλημμύρες, δασικές πυρκαγιές κ.α.). Στο επίκεντρο των στρατηγικών, βέβαια, θα τίθενται, κυρίως, τα δάση και η βιοποικιλότητά τους, οι προστατευμένες περιοχές και οι ζώνες που εντάσσονται στο δίκτυο Natura 2000, το οποίο είναι ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα που εκτείνεται σε όλες τις ευρωπαϊκές περιφέρειες για την προστασία των απειλούμενων ειδών και των ενδιαιτημάτων τους¹³⁷.

Σχετικά, ακόμα, με τα απορρίμματα, θα αναβαθμιστούν οι μονάδες που τα συλλέγουν και τα επεξεργάζονται, καθώς, πλέον, θα γίνεται τόσο συλλογή των βιολογικών και ανακυκλώσιμων αποβλήτων όσο και κατάλληλη διαχείριση των επικίνδυνων. Επιπλέον, θα ενισχυθεί η ανακύκλωση όλων των προϊόντων και η κυκλική κατανάλωση, ενώ απώτερος στόχος είναι να μειωθούν συνολικά τα απόβλητα που οδηγούνται για υγειονομική ταφή, να περιοριστεί η χρήση πλαστικών, να προωθηθεί η επαναχρησιμοποίηση και να ευαισθητοποιηθούν οι πολίτες σε τέτοια ζητήματα.

Τέλος, ιδιαίτερη βάση θα δοθεί στη βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων και γενικότερα, στην εξασφάλιση της πρόσβασης σε καθαρό νερό, ώστε όλες οι περιοχές, ακόμα και οι πιο απομακρυσμένες και τα νησιά, να έχουν στη διάθεσή τους επαρκές και καλής ποιότητας νερό. Για το λόγο αυτό, θα αναβαθμιστούν και θα ενισχυθούν οι σχετικές υποδομές και παράλληλα, θα ενσωματωθούν νέες τεχνολογίες.

Γενικά, εντοπίζεται ότι οι παρεμβάσεις αποσκοπούν να προσελκύσουν ιδιωτικά κεφάλαια και επενδύσεις στους τομείς ενδιαφέροντος, να στηρίξουν τους κατοίκους στις μεταβολές που βιώνουν και να αναβαθμίσουν συνολικά τους μηχανισμούς της νέας πράσινης οικονομίας.

▪ ΣΠ3 – Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη

Ο στόχος πολιτικής 3 ακολουθεί την επιδίωξη της Ευρώπης για ενίσχυση της κινητικότητας και της διασύνδεσης μεταξύ των περιφερειών της. Προκειμένου να δημιουργηθούν και να ενισχυθούν οι προσβάσιμες, έξυπνες και βιώσιμες υποδομές και τα συστήματα μεταφορών θα αξιοποιηθεί το 8% των συνολικών πόρων, το οποίο θα προωθηθεί στα 13 Περιφερειακά προγράμματα και στο ΕΠ «Μεταφορές». Οι

---

¹³⁷ Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, Περιβάλλον, «Δίκτυο NATURA 2000», <https://ypen.gov.gr/perivallon/viopoikilotita/diktyo-natura-2000/>.

χρηματοδοτήσεις θα προέρχονται από το ΕΤΠΑ και το ΤΣ και οι τομείς που θα αφορούν είναι οι οδικές, οι σιδηροδρομικές και οι θαλάσσιες μεταφορές, καθώς και η εναέρια κυκλοφορία και η μετακίνηση των ατόμων με αναπηρία.

Αρχικά, οι δράσεις, οι οποίες αφορούν τις μεταφορές και την αναβάθμιση των σχετικών υποδομών και υπηρεσιών, συμβαδίζουν και με το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Μεταφορών (ΕΣΣΜ), που έχει στόχο να ενδυναμωθεί η περιφερειακή συνδεσιμότητα με όλα τα δυνατά μέσα. Στο πλαίσιο αυτό, λοιπόν, επιδιώκεται να ολοκληρωθούν οι υποδομές του βασικού (core) Διευρωπαϊκού Οδικού Δικτύου (ΔΟΔ) καθώς και του Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών (ΔΕΔ-Μ) για να διασυνδεθεί όλη η ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα και οι επιμέρους περιφέρειές της. Σημαντικές καθίστανται, όμως, και οι διασυνοριακές συνδέσεις, καθώς και οι συνδέσεις των μεγάλων περιφερειακών αστικών κέντρων με το ΔΟΔ. Παράλληλα, σε ότι αφορά το σιδηροδρομικό δίκτυο, στόχος είναι να εκσυγχρονιστεί προκειμένου να υπάρχουν αναβαθμισμένες συνδέσεις τόσο διασυνοριακές όσο και μεταξύ των σιδηροδρομικών κόμβων με τα δίκτυα μεταφορών και τα λιμάνια, ενώ για τις θαλάσσιες μεταφορές γίνονται προσπάθειες, προκειμένου να εξασφαλιστούν διαρκείς συνδέσεις για τις άγονες γραμμές – και γενικά για όλα τα νησιά με την ηπειρωτική χώρα – και τα λιμάνια να καταστούν πιο λειτουργικά ώστε να παρέχουν αποτελεσματικότερες υπηρεσίες. Επιπλέον, σχετικά με τις αστικές μεταφορές ενισχύονται τα έργα για να καταστούν οι αστικές συγκοινωνίες πιο φιλικές προς το περιβάλλον και πιο λειτουργικές, ενώ στην εναέρια κυκλοφορία προωθείται η εγκαθίδρυση ειδικών συστημάτων ώστε να διαχειρίζονται καλύτερα τα θέματα ασφάλειας.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλες τις παρεμβάσεις προωθείται η χρήση ΤΠΕ και των ευφών συστημάτων προκειμένου να διευκολυνθούν οι μεταφορές σε όλους τους τομείς, ενώ ακόμα μία από τις κυριότερες επιδιώξεις του ΣΠ3 είναι να εξασφαλιστεί η ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία καθώς και των ατόμων με μειωμένη κινητικότητα σε όλα τα μεταφορικά μέσα, ώστε να εξαλειφθούν όλες οι διακρίσεις και να ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή.

▪ ΣΠ4 – Μια πιο κοινωνική Ευρώπη

Ο στόχος πολιτικής για μια πιο κοινωνική Ευρώπη στηρίζει την υλοποίησή του στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, ο οποίος, με τις 20 βασικές αρχές που τον απαρτίζουν, επιδιώκει τη διαμόρφωση «μιας ισχυρής κοινωνικής Ευρώπης που είναι δίκαιη, χωρίς αποκλεισμούς και γεμάτη ευκαιρίες στον 21^ο αιώνα»¹³⁸. Στον στόχο αυτόν θα δαπανηθεί ένα αξιόλογο ποσό της τάξεως του 30% των συνολικών πόρων, προκειμένου το ανθρώπινο δυναμικό να αναπτυχθεί και να έχει τη

---

¹³⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Απασχόληση, ανάπτυξη και επενδύσεις, «Ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων – Ιστορικό», https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_el.

δυνατότητα «ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες και αγαθά»¹³⁹. Οι χρηματοδοτήσεις θα προέρχονται από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+, ενώ οι δράσεις που θα αναπτυχθούν κάτω από το ΣΠ4 θα εντάσσονται στα 13 Περιφερειακά προγράμματα και στα ΕΠ «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή», «Ανταγωνιστικότητα» και «Ψηφιακός Μετασχηματισμός». Οι τομείς προτεραιότητάς του θα είναι το ανθρώπινο δυναμικό, η εκπαίδευση, η κοινωνική αλληλεγγύη και η υγειονομική κάλυψη.

Δεδομένου ότι η χώρα έχει από τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας συγκριτικά με τα υπόλοιπα κράτη μέλη, οι δράσεις του στόχου αποσκοπούν, για την επόμενη επταετία, στη γενικότερη ενδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας ώστε να αυξηθεί η απασχόληση και να βελτιωθούν οι συνθήκες του εργασιακού περιβάλλοντος, το οποίο θα παρέχει, πλέον, θέσεις εργασίας σε όλες τις κοινωνικές ομάδες χωρίς διακρίσεις. Επιπλέον, προωθείται η εκπαίδευση όλων των ηλικιακών ομάδων, και ιδιαίτερα των ενηλίκων, η οποία, αναβαθμισμένη με σύγχρονες υποδομές και νέες τεχνολογίες, θα παρέχει ποιοτικά προγράμματα σπουδών και αξιόλογα μαθησιακά αποτελέσματα. Επιδιώκεται, παράλληλα, να συνδεθεί και η δια βίου μάθηση με την αγορά εργασίας ώστε να εξελίσσονται διαχρονικά οι δεξιότητες του εργατικού δυναμικού, καθώς η Ελλάδα είναι μία χώρα με ιδιαίτερα χαμηλή συμμετοχή του εργατικού δυναμικού της σε προγράμματα κατάρτισης.

Η αλληλεγγύη, ακόμα, στο κοινωνικό πλαίσιο αναδεικνύεται σημαντική παράμετρος, γι' αυτό επιδιώκεται να εκσυγχρονιστούν στο σύνολό τους οι θεσμοί που την προωθούν. Προάγεται, επίσης, η ισότητα και η κοινωνική ένταξη όλων των ομάδων και γίνονται προσπάθειες ώστε να μειωθούν τα ποσοστά της φτώχειας και να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες.

Τέλος, στον τομέα της υγείας πρόκειται να διαμορφωθούν υπηρεσίες τόσο για να υποστηρίζουν αποτελεσματικά τις ευπαθείς και ευάλωτες ομάδες όσο και για να βοηθούν τα άτομα σε θέματα ψυχικής υγείας. Προβλέπεται, γενικότερα, να ενισχυθεί το σύστημα υγείας και οι υποδομές του ώστε να είναι πιο ικανά να διαχειρίζονται καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Παράλληλα, θα αναπτυχθούν προγράμματα για να επιμορφωθούν οι εργαζόμενοι στον τομέα της υγείας, να αναβαθμιστούν οι γνώσεις και οι δεξιότητές τους και να ενημερωθούν για τις νέες εξελίξεις στον κλάδο τους.

▪ ΣΠ5 – Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της

Ο στόχος πολιτικής 5, αξιοποιώντας το 6% των συνολικών πόρων, προωθεί τόσο την βιώσιμη και ολοκληρωμένη παράλληλη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών, όσο και τις τοπικές πρωτοβουλίες, για τις οποίες αναπτύσσει μηχανισμούς και υπηρεσίες προκειμένου να στηριχθούν και να βοηθηθούν κατά την υλοποίησή τους. Οι χρηματοδοτήσεις θα προέρχονται από το ΕΤΠΑ, καθώς και από

---

¹³⁹ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων & ΕΣΠΑ, «Στόχοι της Πολιτική Συνοχής 2021-2027», https://www.espa.gr/el/pages/CohesionPolicy_21-27.aspx.

το ΕΓΤΑΑ και το ΕΤΘΑΥ, και θα διοχετεύονται στα 13 Περιφερειακά προγράμματα και στο Πρόγραμμα «Αλιεία, Υδατοκαλλιέργεια και Θάλασσα». Οι τομείς, ακόμα, στους οποίους θα επικεντρώνονται οι δράσεις είναι η βιώσιμη ανάπτυξη και η ανάπτυξη τόσο των αστικών όσο και των ορεινών, των αγροτικών, των παράκτιων και των νησιωτικών περιοχών.

Αρχικά, η βιώσιμη ανάπτυξη – όπως έχει ήδη αναφερθεί αρκετές φορές στην παρούσα εργασία – αποτελεί τον απώτερο στόχο του συνόλου των ευρωπαϊκών πολιτικών καθώς και του ΕΣΠΑ 2021-2027. Για τον σκοπό αυτό, γίνονται ολιστικές παρεμβάσεις προκειμένου να διασφαλιστεί ένα ποιοτικό επίπεδο διαβίωσης για όλους τους πολίτες όλων των περιοχών, ενώ ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί σε περιοχές που υστερούν αναπτυξιακά. Επιπλέον, αναπτυξιακές επενδύσεις θα λάβουν χώρα και σε περιοχές με αναπτυγμένο δίκτυο οικονομικών δραστηριοτήτων, με ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά, πολιτιστική παράδοση και πλούσιους φυσικούς πόρους, προκειμένου να προστεθεί αξία στις οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητές τους και να ενδυναμωθεί η πολιτισμική ταυτότητά τους. Για να καταστεί, βέβαια, επιλέξιμη μία περιοχή θα πρέπει να συμβαδίζει με τις κατευθύνσεις του χωροταξικού σχεδιασμού σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, να καλύπτει ορισμένες βασικές ανάγκες του πληθυσμού, να διαθέτει επαρκείς υποδομές και να μπορεί να διαχειριστεί τις περιβαλλοντικές προκλήσεις που προκύπτουν.

Τέλος, προωθείται η σύνδεση όλων των περιοχών (ορεινών, νησιωτικών, παράκτιων), ενώ ιδιαίτερα σημαντική είναι η υλοποίηση της πρωτοβουλίας «GR-eco Islands», η οποία προωθεί τη χρήση και αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε όλα τα ελληνικά νησιά¹⁴⁰ ώστε αυτά να καταστούν «πρότυπα πράσινης οικονομίας, ενεργειακής αυτονομίας, ψηφιακής καινοτομίας και οικολογικής κινητικότητας»¹⁴¹.

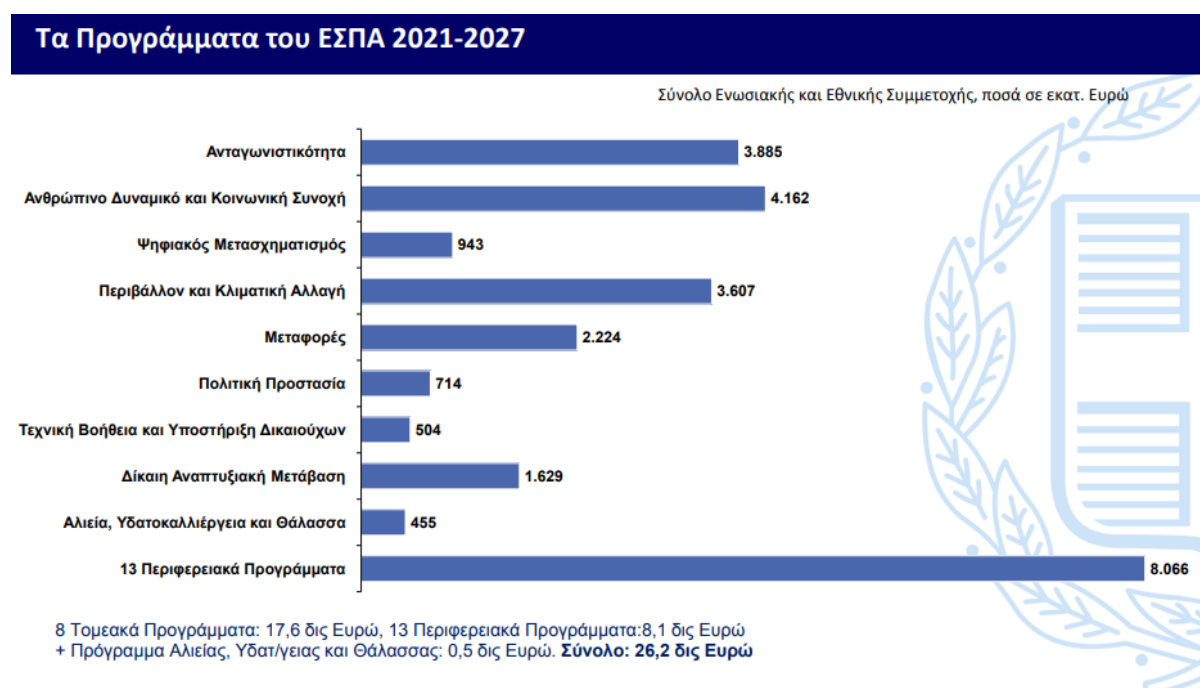
2.4.3. Τα Επιχειρησιακά Προγράμματα της Εθνικής Στρατηγικής

Τα επιχειρησιακά προγράμματα που θα υλοποιηθούν στα πλαίσια του αναπτυξιακού σχεδιασμού για το ΕΣΠΑ 2021-2027 στοχεύουν στην παροχή υποστήριξης στους παραγωγικούς, ανταγωνιστικούς και εξωστρεφείς τομείς της οικονομίας προκειμένου αυτοί να αναπτυχθούν σε αναπτυξιακά πρότυπα. Ειδικότερα, διακρίνονται σε τομεακά προγράμματα και σε περιφερειακά προγράμματα. Στα 8 Τομεακά Προγράμματα προβλέπεται να δαπανηθούν 17,6 δις. €, ενώ στα 13 Περιφερειακά 8,1 δις. €. Τα προγράμματα αυτά, μαζί με το Πρόγραμμα Αλιείας, Υδατοκαλλιέργειας και Θάλασσας (0,5 δις. €), θα αποτελέσουν τους τομείς στους οποίους θα διοχετευτεί

¹⁴⁰ Η Χάλκη, σύμφωνα με το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, είναι το πρώτο ελληνικό νησί στο οποίο έχει εφαρμοστεί το πρόγραμμα με την εγκατάσταση φωτοβολταϊκών συστημάτων για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών του μόνο μέσα από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την παροχή ηλεκτρικών οχημάτων και υποδομών επαναφόρτισης και με την εγκατάσταση «έξυπνων» συστημάτων δημόσιου φωτισμού.

¹⁴¹ European Commission, Clean energy for EU islands, «GR-eco Islands: Turning Greek Islands into models of green & sustainable development», 15-6-2022, <https://clean-energy-islands.ec.europa.eu/news/gr-eco-islands-turning-greek-islands-models-green-sustainable-development>.

το συνολικό πόσο των 26,2 δις. € του ΕΣΠΑ 2021-2027. Η έγκριση όλων των επιμέρους προγραμμάτων από τις αρμόδιες ευρωπαϊκές αρχές αναμένεται να ολοκληρωθεί το καλοκαίρι του 2022.

Πηγή: https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf

Τα προγράμματα, λοιπόν, διακρίνονται ως εξής:

-Τομεακά Προγράμματα

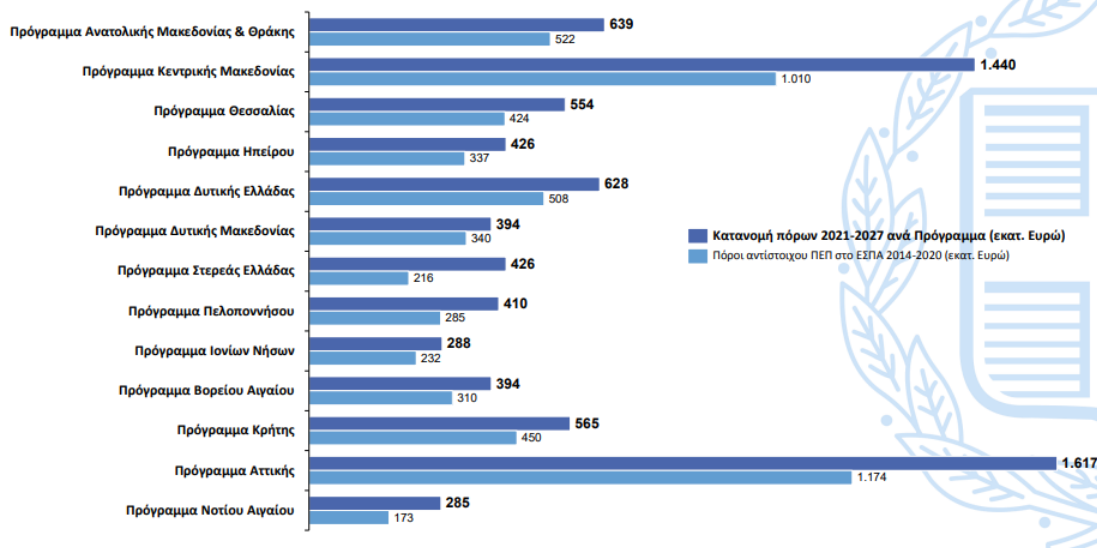
- ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία»
- ΕΠ «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»
- ΕΠ «Ψηφιακός Μετασχηματισμός»
- ΕΠ «Περιβάλλον, Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή»
- ΕΠ «Μεταφορές»
- ΕΠ «Πολιτική Προστασία»
- ΕΠ «Τεχνική Βοήθεια και Υποστήριξη Δικαιούχων»
- ΕΠ «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση»

-Περιφερειακά Προγράμματα

- ΕΠ Ηπείρου
- ΕΠ Δυτικής Ελλάδας
- ΕΠ Βορείου Αιγαίου
- ΕΠ Ιονίων Νήσων
- ΕΠ Πελοποννήσου
- ΕΠ Κρήτης
- ΕΠ Δυτικής Μακεδονίας
- ΕΠ Νοτίου Αιγαίου
- ΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

- ΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας
- ΕΠ Θεσσαλίας
- ΕΠ Στερεάς Ελλάδας
- ΕΠ Αττικής

Περιφερειακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2021-2027

Πηγή: https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf

Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) αποτελούν σημαντική βοήθεια στην υλοποίηση των εθνικών στρατηγικών στόχων, καθώς από τη μία αξιοποιούν παραγωγικά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιφέρειας και από την άλλη, γνωρίζοντας καλύτερα τις ανάγκες που υπάρχουν, προβαίνουν στη λήψη των κατάλληλων μέτρων για να τις ικανοποιήσουν. Για την περίοδο 2021-2027 ο προϋπολογισμός τους θα είναι 8.066 εκ. €, τα οποία θα διανεμηθούν ανάλογα με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό και τις ανάγκες σε κάθε ένα από τα 13 ΠΕΠ, τα οποία αφορούν και αναπτύσσονται στις αντίστοιχες ισάριθμες περιφέρειες του κράτους.

Κατανομή πόρων 2021-2027 ανά Περιφερειακό Πρόγραμμα (εκατ. Ευρώ)	
Πρόγραμμα Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης	639,1
Πρόγραμμα Κεντρικής Μακεδονίας	1.440,1
Πρόγραμμα Θεσσαλίας	553,9
Πρόγραμμα Ηπείρου	426,0
Πρόγραμμα Δυτικής Ελλάδας	628,4
Πρόγραμμα Δυτικής Μακεδονίας	394,1
Πρόγραμμα Στερεάς Ελλάδας	426,0
Πρόγραμμα Πελοποννήσου	410,1
Πρόγραμμα Ιονίων Νήσων	287,6
Πρόγραμμα Βορείου Αιγαίου	394,0
Πρόγραμμα Κρήτης	564,5
Πρόγραμμα Αττικής	1.617,0
Πρόγραμμα Νοτίου Αιγαίου	285,3

Πηγή: https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf

Τα προγράμματα αυτά θα ενισχύσουν τις περιφέρειες σε κλάδους, όπως οι κοινωνικές υποδομές, τα έργα σχετικά με το περιβάλλον και τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη κ.α. Συγκεκριμένα οι στρατηγικοί στόχοι¹⁴² των προγραμμάτων αυτών, όπως παρουσιάζονται στην επίσημη υποβολή του κειμένου του νέου ΕΣΠΑ 2021-2027, είναι:

1. Ενίσχυση και διαφοροποίηση της περιφερειακής οικονομίας μέσω της αξιοποίησης της έρευνας και της καινοτομίας.
2. Προώθηση της αειφορίας, της ορθολογικής και αποδοτικής διαχείρισης των φυσικών πόρων – Αντιμετώπιση της Κλιματικής Αλλαγής.
3. Ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και του ανθρώπινου δυναμικού.
4. Ενίσχυση της κινητικότητας.
5. Στήριξη της βιώσιμης και ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης.

Τέλος, στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί ότι η χώρα αναπτύσσει και προγράμματα εδαφικής συνεργασίας με τις γειτονικές της χώρες, και συγκεκριμένα

¹⁴² Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2021-2027)- Πόροι, Αρχιτεκτονική και Προγράμματα», 29 Ιουλίου 2021, σελ. 32, https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf.

με την Ιταλία, την Αλβανία, τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας και τη Βουλγαρία.

▪ Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία»

Για το πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» εγκρίθηκε το ποσό ύψους περίπου 3,9 δισ. €, το οποίο θα αξιοποιηθεί για την ενίσχυση των επιχειρήσεων και του εργατικού δυναμικού της χώρας. Οι προκλήσεις που δέχτηκαν οι τομείς αυτοί τα τελευταία χρόνια ήταν πολλές και κατέδειξαν τις αδυναμίες και ανάγκες που υπήρχαν σε επίπεδο πληροφόρησης, ενίσχυσης συνεργασιών, ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών προτύπων και εύρεσης τεχνολογικών, ανθρώπινων και επενδυτικών πόρων¹⁴³.

Το πρόγραμμα αυτό είναι το κύριο μέσο χρηματοδότησης των τομέων της έρευνας και της καινοτομίας καθώς βοηθάει στην υλοποίηση της στρατηγικής της Έξυπνης Εξειδίκευσης. Στόχος του προγράμματος είναι οι επιχειρήσεις να αναπτυχθούν στο σύγχρονο ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον και να προσαρμοστούν στο αναπτυξιακό πρότυπο που ορίζει η Οικονομία της Γνώσης. Παράλληλα, καταβάλλονται προσπάθειες, τόσο για να διευκολυνθούν οι επιχειρήσεις στις προσπάθειές τους να λάβουν χρηματοδότηση όσο και για να ενισχυθεί το ανθρώπινο κεφάλαιο στα πλαίσια του Αναπτυξιακού Μετασχηματισμού. Υπάρχουν, ακόμα, οι επιδιώξεις να επιτευχθεί μακροπρόθεσμα μια γενικευμένη εξωστρέφεια των ελληνικών επιχειρήσεων για να θεμελιωθεί πάνω τους η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Οι επενδύσεις του προγράμματος θα κατευθυνθούν, αρχικά, στη στήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας και όλων των τομέων που την πλαισιώνουν, με την παράλληλη ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στα πλαίσια του ψηφιακού μετασχηματισμού. Ακόμα, θα αφορούν την προστασία και ενδυνάμωση του ανθρώπινου κεφαλαίου στην προσπάθεια του αναπτυξιακού μετασχηματισμού που προωθείται, κυρίως, από χρηματοδοτήσεις του ΕΚΤ+. Για το σκοπό αυτό, επίσης, προωθείται, μεταξύ άλλων, η ανάπτυξη της αυτοαπασχόλησης και των νέων δεξιοτήτων στους εργαζόμενους – προκειμένου να εξασφαλιστεί η ικανότητα αναπροσαρμογής και ευελιξίας τους στον κόσμο των επιχειρήσεων –, των μηχανισμών στήριξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για να μπορέσουν να καλυφθούν οι ανάγκες τους, των εταιρικών σχέσεων μεταξύ αγοράς εργασίας και φορέων εκπαίδευσης-κατάρτισης, καθώς και η ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών και η δημιουργία δικτύων για εξειδικευμένες παροχές. Τέλος, για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας θα αξιοποιηθούν τα χρηματοδοτικά εργαλεία του ΕΤΠΑ και άλλα χρηματοοικονομικά μέτρα, όπως η χρηματοδότηση μετοχικού κεφαλαίου, οι

---

¹⁴³ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2021-2027)- Πόροι, Αρχιτεκτονική και Προγράμματα», 29 Ιουλίου 2021, σελ. 22, https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf.

φορολογικές επιστροφές σε περιπτώσεις επίτευξης των αποδοτικών στόχων, οι εγγυήσεις σε τράπεζες για δάνεια και η χρηματοδότηση συν-επένδυσης.

▪ Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»

Το επιχειρησιακό πρόγραμμα σχετικά με το ανθρώπινο δυναμικό και την κοινωνική συνοχή θα λάβει περίπου 4,1 δισ. €, γεγονός που καθιστά τον προϋπολογισμό του τον υψηλότερο μεταξύ των τομεακών προγραμμάτων. Το ποσό αυτό στοχεύει τόσο στην ανάπτυξη των κατάλληλων προϋποθέσεων προκειμένου όλα τα άτομα να έχουν πρόσβαση στην απασχόληση χωρίς να υφίστανται κοινωνικούς αποκλεισμούς, όσο και στη βελτίωση των συνθηκών απασχολησιμότητας του ανθρώπινου δυναμικού συνολικά. Στο επίκεντρο θα τεθούν, ακόμα, οι νέοι έως 29 ετών, οι οποίοι βρίσκονται εκτός Απασχόλησης, Εκπαίδευσης & Κατάρτισης (ΕΑΚ), καθώς και οι προσπάθειες για την ένταξη όλων των πολιτών στην εκπαίδευση, στη δια βίου μάθηση και στο κοινωνικό πλαίσιο ευρύτερα, σύμφωνα και με τον τέταρτο στόχο πολιτικής, ο οποίος αφορά μια πιο κοινωνική Ευρώπη. Επιπλέον, όμως θα γίνουν και δράσεις για να αντιμετωπιστεί το σοβαρό πρόβλημα της υλικής στέρησης που αντιμετωπίζουν ορισμένοι πολίτες και το οποίο τους εμποδίζει να ενσωματωθούν αρμονικά στο κοινωνικό σύνολο και να διάγουν έναν ποιοτικό βίο¹⁴⁴.

Το πρόγραμμα, σύμφωνα με στοιχεία από την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠ ΑΝΑΔΕΔΒΜ, θα αναλάβει τη συνολική κάλυψη των εθνικών στόχων του ΕΣΠΑ τόσο για τις δράσεις «στήριξης των Νέων έως 29 ετών που βρίσκονται Εκτός Απασχόλησης, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης» όσο και για τις δράσεις «Επισιτιστικής Βοήθειας και Υλικής Στέρησης». Παράλληλα, θα συμμετέχει με τον προϋπολογισμό του και στους στόχους του ΕΣΠΑ 2021-2027 για την κοινωνική ένταξη, για την καταπολέμηση της φτώχειας και για τη θεσμική ενδυνάμωση των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Σε όλους τους παραπάνω εθνικούς στόχους οι πόροι θα καταβληθούν από το ΕΚΤ+ και από τη χρηματοδοτική συνδρομή της χώρας.

Η διάρθρωση του προγράμματος θέτει έξι προτεραιότητες¹⁴⁵:

1. «Οριζόντιες – Συστημικές Παρεμβάσεις»: Στα πλαίσια της προτεραιότητας αυτής θα γίνουν προσπάθειες για να εκσυγχρονιστούν, να προσαρμοστούν και να ενισχυθούν οι θεσμοί και οι υπηρεσίες της αγοράς εργασίας, της κοινωνικής ένταξης και υγείας, αλλά και για να βοηθηθούν όλοι οι κοινωνικοί φορείς και εταίροι να συμμετέχουν πιο ενεργά σε κοινωνικές και επιχειρηματικές δράσεις.

¹⁴⁴ Ελληνική Δημοκρατία-Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης προγραμμάτων Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠ ΑΝΑΔΕΔΒΜ, «Πρόγραμμα Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή 2021-2027», Οκτώβριος 2021, [«Πρόγραμμα Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή 2021-2027»](#).

¹⁴⁵ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2021-2027)- Πόροι, Αρχιτεκτονική και Προγράμματα», 29 Ιουλίου 2021, σελ. 23, https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf.

2. «Απασχόληση και Αγορά Εργασίας»: Η προτεραιότητα αυτή προβάλλει έντονα την ανάγκη από τη μία να αντιμετωπιστούν η ανεργία, η άνιση αντιμετώπιση ορισμένων πληθυσμιακών ομάδων στην αγορά εργασίας και η αδυναμία ένταξής τους (κυρίως των μακροχρόνια ανέργων και των γυναικών), και από την άλλη να αυξηθούν οι δυνατότητες απασχόλησης και να αναμορφωθεί ο τρόπος οργάνωσης της αγοράς εργασίας ώστε να υπάρχει μια ισότιμη αντιμετώπιση των δύο φύλων και να καταλαμβάνουν αυτά ισόρροπα τις θέσεις εργασίας.
3. «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση»: Στόχος της προτεραιότητας είναι από τη μία να αναβαθμιστεί, εν γένει, η εκπαίδευση, η οποία με τη χρήση των νέων τεχνολογιών θα παρέχει ποιοτική γνώση και θα εξελίξει τις δεξιότητες των μαθητών, και από την άλλη να διασφαλιστεί τόσο η ισότιμη πρόσβαση όλων στην εκπαίδευση όσο και η διασύνδεση όλων των βαθμίδων της καθώς και της δια βίου μάθησης με την αγορά εργασίας.
4. «Δράσεις Κοινωνικής Καινοτομίας»: Στην προτεραιότητα αυτή χρηματοδοτούνται δράσεις οι οποίες, ενδεικτικά, σχετίζονται με την κοινωνική καινοτομία, τον κοινωνικό πειραματισμό και τα νέα πεδία της κοινωνικής οικονομίας.
5. «Επισιτιστική Βοήθεια και Αντιμετώπιση της υλικής στέρησης»: Θα χρηματοδοτηθούν οι δράσεις εκείνες, οι οποίες συγχρηματοδοτήθηκαν από το «Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους» κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο και βοήθησαν να στηριχτούν και να βοηθηθούν οι άποροι, και γενικά, τα άτομα που απειλούνται με τον κίνδυνο ακραίας φτώχειας. Επιπρόσθετα, θα υλοποιηθούν συγκεκριμένες δράσεις ώστε τα άτομα αυτά να μπορέσουν να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο και να κοινωνικοποιηθούν.
6. «Απασχόληση των Νέων»: Για την πρωτοβουλία αυτή καθίσταται σαφές πως κύρια μέριμνα είναι η παροχή βοήθειας στους νέους έως 29 ετών. Στο πλαίσιο αυτό, προωθείται και ενισχύεται η εκπαίδευση, η κατάρτιση και μαθητεία τους, η ενημέρωση και ευαισθητοποίησή τους σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα, η ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων, καθώς και η κατάλληλη προετοιμασία τους για την αγορά εργασίας.

Αξίζει να σημειωθεί πως τμήμα των χρηματοδοτήσεων και των δράσεων θα διοχετεύεται και θα αφορά και την παροχή τεχνικής βοήθειας στο σύνολο των τομέων και των προτεραιοτήτων που αναλύθηκαν παραπάνω.

- Πρόγραμμα «Ψηφιακός Μετασχηματισμός»

Η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας και η επικράτηση του ψηφιακού κόσμου κατέστησαν σαφή την ανάγκη η χώρα να μετασχηματιστεί προκειμένου να μεταβεί σε μια ψηφιακή οικονομία και κοινωνία. Το νέο πρόγραμμα «Ψηφιακός Μετασχηματισμός» διαμορφώθηκε κατά τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθεί ο οικονομικός μετασχηματισμός της Ελλάδας. Ο προϋπολογισμός του χρηματοδοτείται

από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+ και ξεπερνά τα 940 δις. €, ένα από τα μεγαλύτερα ποσά που θα δοθούν σε πρόγραμμα, αποδεικνύοντας την προτεραιότητα που δίνεται στον απαραίτητο ψηφιακό μετασχηματισμό προκειμένου να επιτευχθούν όλες οι αναγκαίες, μαζικές αλλαγές σε βασικούς τομείς.

Το πρόγραμμα αποτελεί μέρος του προγράμματος «Ψηφιακή Ελλάδα» και θέτει ως στόχο την εξασφάλιση της παροχής εύχρηστων, νέων και αναβαθμισμένων ψηφιακών υπηρεσιών ώστε να καλυφθούν όλες οι ανάγκες των πολιτών και των επιχειρήσεων στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή. Προσπαθεί, ακόμα, να καταπολεμήσει τη δυσλειτουργία και τις ελλείψεις του συγκεκριμένου τομέα διασφαλίζοντας τη διαλειτουργικότητα των ψηφιακών συστημάτων και προωθώντας την ανάπτυξη υποστηρικτικών ψηφιακών πλατφορμών, νέων ψηφιακών δεξιοτήτων και προγραμμάτων ψηφιακής κατάρτισης.

Βασικές προτεραιότητές¹⁴⁶ του είναι, πρώτον, ο ψηφιακός μετασχηματισμός του Δημόσιου Τομέα, ο οποίος θα αφορά:

- i) τον ψηφιακό μετασχηματισμό της Οικονομίας και της Κοινωνίας και θα υλοποιείται με δράσεις που υποστηρίζουν και διευκολύνουν την επιχειρηματικότητα και ορισμένους τομείς με ειδικό ενδιαφέρον, όπως ο Τουρισμός, ο Πολιτισμός και η Ναυτιλία, καθώς και με την ανάπτυξη τόσο εφαρμογών ΤΠΕ σε Τομείς της Δημόσιας Διοίκησης για την ψηφιακή εξυπηρέτηση των πολιτών, όσο και εφαρμογών και εργαλείων που ενισχύουν τις ψηφιακές δεξιότητες,
- ii) τον ψηφιακό μετασχηματισμό της Υγείας και την Υποστήριξη Ειδικών Ομάδων Πληθυσμού με την παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών στον τομέα της υγείας – πάντα με γνώμονα την προστασία της ιδιωτικότητας και των δεδομένων υγείας – για τη διευκόλυνση των πολιτών, αλλά και με την ενίσχυση των ψηφιακών υπηρεσιών και εφαρμογών για να διασφαλιστεί η υποστήριξη και η κοινωνική ένταξη συγκεκριμένων ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων,
- iii) την ψηφιοποίηση και αξιοποίηση δεδομένων με τη χρήση καινοτόμων τεχνολογιών πληροφορικής και θα πραγματοποιείται με την ενσωμάτωση καινοτόμων τεχνολογιών στη διαδικασία επεξεργασίας και διαχείρισης των δεδομένων που συγκεντρώνονται από τη Δημόσια Διοίκηση, με την ψηφιοποίηση αρχείων διαφόρων τομέων και με τη δημιουργία Κέντρων Καινοτομίας για ΤΠΕ.

Δεύτερη προτεραιότητα του προγράμματος είναι η ενίσχυση της συνδεσιμότητας με ευρυζωνική πρόσβαση υψηλών ταχυτήτων, η οποία θα εφαρμοστεί με την ανάπτυξη:

- υποδομών υπερυψηλής ευρυζωνικότητας (Ultra-Fast Broadband – UFBB και UFBB II σε περιοχές που δεν θα έχουν κάλυψη τύπου VHCN) καθώς και

---

¹⁴⁶ Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, ΕΥΔΕ-ΤΠΕ, Πρόγραμμα «Ψηφιακός Μετασχηματισμός» 2021-2027 – Τελικό Σχέδιο Υποβολής (Έκδοση 0.17), Οκτώβριος 2021, σελ. 20-50, <https://www.digitalplan.gov.gr/file/programma-psifiakos-metaschimatismos-2021-2027-ekd-0-17.pdf>.

- δράσεων που θα υποστηρίζουν, διαχειρίζονται και παρακολουθούν τα ευρυζωνικά δίκτυα πολύ υψηλής χωρητικότητας,
- τόσο υποδομών Cloud, για να μπορούν να φιλοξενούν φορείς της Δημόσιας Διοίκησης, όσο και υπηρεσιών IaaS-PaaS-SaaS,
- δημοσίων σημείων ασύρματης ευρυζωνικής πρόσβασης στο Διαδίκτυο και άλλων υποδομών ΤΠΕ, όπως ο εξοπλισμός πληροφορικής μεγάλης κλίμακας, τα κέντρα δεδομένων, αισθητήρες κ.α.,
- του Δικτύου Δημόσιου Τομέα (ΣΥΖΕΥΞΙΣ II) - Β' Φάση.

Τέλος, τρίτη προτεραιότητα είναι η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων προκειμένου να προσαρμοστεί το ανθρώπινο δυναμικό στις σύγχρονες ψηφιακές απαιτήσεις και να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία της κοινωνίας και του κράτους. Στα πλαίσια της προτεραιότητας αυτής θα υλοποιηθούν προγράμματα, τα οποία από τη μία στοχεύουν στην επανακατάρτιση και αναβάθμιση των ψηφιακών δεξιοτήτων, τόσο των υπαλλήλων της Γενικής Κυβέρνησης όσο και του γενικού πληθυσμού, και από την άλλη παρέχουν τις κατάλληλες κατευθυντήριες γραμμές και δεξιότητες για τη σωστή αξιοποίηση και διαχείριση των καινοτόμων ψηφιακών τεχνολογιών. Επιπλέον, θα συσταθεί τόσο ένας διυπουργικός κλάδος προσωπικού, που ανάμεσά του θα συγκαταλέγεται και ο Αναλυτής Ψηφιακής Πολιτικής¹⁴⁷, για να υποστηριχθούν οι ειδικές λειτουργίες, όσο και ένας μηχανισμός που θα υποστηρίζει το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του να παρακολουθεί την ανάπτυξη των ψηφιακών δεξιοτήτων. Στήριξη, ακόμα, θα παρασχεθεί στην Εθνική Συμμαχία για τις Ψηφιακές Δεξιότητες και την Απασχόληση και στην Εθνική Ακαδημία Ψηφιακών Ικανοτήτων.

▪ Πρόγραμμα «Περιβάλλον, Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή»

Το πρόγραμμα «Περιβάλλον, Ενέργεια και Κλιματική Αλλαγή», με προϋπολογισμό 3.607 εκ. €, εξυπηρετεί, κυρίως, την αναπτυξιακή εθνική στρατηγική και τον Στόχο Πολιτικής 2 για την προγραμματική περίοδο 2021-2027, ο οποίος επιδιώκει να επιτευχθεί «μια πιο πράσινη Ευρώπη με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μέσω της προώθησης της δίκαιης μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της κυκλικής οικονομίας, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης των κινδύνων»¹⁴⁸.

Οι τομείς¹⁴⁹ που θα στηρίξει χρηματοδοτικά το πρόγραμμα είναι:

¹⁴⁷ Ο Αναλυτής Ψηφιακής Πολιτικής είναι μία ειδικότητα των Επιτελικών Στελεχών της Διοίκησης με αντικείμενο εργασίας «την παροχή υποστήριξης στην πολιτική και διοικητική ηγεσία του φορέα στον οποίο υπηρετούν κατά τον σχεδιασμό, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση πολιτικών, προγραμμάτων και δράσεων ψηφιακού μετασχηματισμού του ελληνικού Κράτους και, εν γένει, της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας» (Άρθρο 104 – Νόμος 4622/2019 – Σύσταση κλάδου).

¹⁴⁸ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Πρόγραμμα «Περιβάλλον & Κλιματική Αλλαγή», 27

Οκτωβρίου 2021, <https://ymeperaa.gr/2-uncategorised/1189-ep-perivallon-energeia-klimatiki-allagi>.

¹⁴⁹ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων – Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Προγραμμάτων ΕΤΠΑ & ΤΣ, Ομάδα Σχεδιασμού Προγράμματος, ΕΠ «Περιβάλλον – Ενέργεια – Κλιματική Αλλαγή 2021-

- i) **Ενέργεια:** Οι δράσεις στον τομέα αυτό θα επιδιώξουν, μεταξύ άλλων, τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων και των κατοικιών, την επίτευξη ενεργειακής αυτονομίας με τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και, γενικά, τη μετάβαση σε «καθαρές» μορφές ενέργειας, την ανάπτυξη έξυπνων συστημάτων για την προστασία του περιβάλλοντος, τη μείωση της χρήσης του πετρελαίου και την προσαρμογή των επιχειρήσεων στον πράσινο μετασχηματισμό που επιτάσσει η εποχή.
- ii) **Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή:** Αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς τομείς, ειδικά σε αυτήν τη μεταβατική περίοδο, γι' αυτό και προωθούνται ιδιαίτερα οι δράσεις στα πλαίσιά του και λαμβάνονται μέτρα για να εκσυγχρονιστούν οι σχετικοί θεσμοί και για να εκπονηθούν σωστές μελέτες διαχείρισης κινδύνου. Μεταξύ άλλων, καταβάλλονται προσπάθειες για να βελτιωθεί τόσο η ενημέρωση των πολιτών πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα όσο και η ικανότητα παρακολούθησης των κλιματικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων, για να αυξηθεί η ανθεκτικότητα των υποδομών και για να μπορέσει να προστατευτεί αποτελεσματικά ο πληθυσμός και το περιβάλλον.
- iii) **Κυκλική Οικονομία – Διαχείριση Αποβλήτων:** Ο τομέας αυτός προωθεί, κυρίως, την κυκλική κατανάλωση, την ανακύκλωση, την επαναχρησιμοποίηση και τον εκσυγχρονισμό των σχετικών υποδομών σε επίπεδο διαλογής, μεταφοράς και επεξεργασίας των αποβλήτων με τη χρήση έξυπνων τεχνολογιών.
- iv) **Διαχείριση Υδάτων – Λυμάτων:** Τόσο η ορθή διαχείριση των υδάτινων πόρων όσο και των λυμάτων αποτελούν κρίσιμους τομείς, καθώς μόνο έτσι μπορεί να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε καλής ποιότητας νερό. Στο πλαίσιο αυτό, θα παρακολουθούνται με τους κατάλληλους μηχανισμούς τα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα και θα αναπτυχθούν μηχανισμοί προκειμένου να αξιοποιηθούν τα επιφανειακά νερά και οι θαλάσσιοι υδάτινοι πόροι στην κάλυψη των αναγκών όλων των ελληνικών περιφερειών.
- v) **Αστικό Περιβάλλον:** Ο τομέας αυτός αφορά την ανάπτυξη ενός αστικού περιβάλλοντος σύμφωνα με τα πρότυπα της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης, με την παράλληλη δημιουργία χώρων πρασίνου, τη μείωση των περιβαλλοντικών ρύπων καθώς και της ηχορύπανσης.
- vi) **Προστασία της βιοποικιλότητας:** Η προστασία όλων των έμβιων όντων καθώς και του περιβάλλοντος, στο οποίο διαβιώνουν, είναι καταλυτικής σημασίας, γι' αυτό και γίνονται ενέργειες τόσο για τη βελτίωση των υπηρεσιών, που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος και των δασών, όσο και για την καλύτερη παρακολούθηση, διαχείριση και καταγραφή των ζητημάτων, που προκύπτουν, και των απειλών.

Οι άξονες προτεραιότητας, λοιπόν, των παρεμβάσεων του προγράμματος, όπως προκύπτουν από τους τομείς που θα χρηματοδοτηθούν, θα είναι:

1. «Ενεργειακή απόδοση – Προώθηση ΑΠΕ – Ενεργειακές Υποδομές»
2. «Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή»
3. «Αστική Αναζωογόνηση»
4. «Ολοκληρωμένη Διαχείριση Αποβλήτων – Μετάβαση στην Κυκλική Οικονομία»
5. «Διαχείριση Αστικών Λυμάτων και Υδάτινων Πόρων»
6. «Προστασία της Βιοποικιλότητας»

▪ Πρόγραμμα «Μεταφορές»

Κύριος στόχος του προγράμματος που αφορά τον τομέα των μεταφορών είναι να διασφαλιστεί η ασφαλής, ομαλή και οικονομικά αποτελεσματική λειτουργία των μεταφορών και των υποδομών τους, καθώς και η ανάπτυξη σύγχρονων, βιώσιμων υποδομών και μέσων που θα ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της κλιματικής αλλαγής και της πράσινης οικονομίας. Με τις πρωτοβουλίες του, επομένως, καλύπτονται οι Στόχοι Πολιτικής 2 και 3.

Σύμφωνα με τη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Σ.Μ.Π.Ε.) για το πρόγραμμα από την Ειδική Υπηρεσία διαχείρισης του ΕΠ-ΥΜΕΠΕΡΑΑ¹⁵⁰, προκειμένου να σχεδιαστούν οι δράσεις στα πλαίσια του προγράμματος λήφθηκαν υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και εδαφικές ανισότητες, οι ανεπάρκειες και οι προκλήσεις της αγοράς καθώς και οι επενδυτικές ανάγκες κάθε περιοχής. Με τις δράσεις του επιδιώκεται, μεταξύ άλλων, να αναβαθμιστούν τα αστικά μέσα μεταφοράς, να ολοκληρωθούν ορισμένες υποδομές και άλλες να αναβαθμιστούν, να υπάρχει σύνδεση μεταξύ των μέσων μεταφορών, να διασφαλιστεί η προσβασιμότητα και συνδεσιμότητα των νησιωτικών περιφερειών και να βελτιωθούν τα συστήματα ασφαλείας στα διάφορα μέσα.

Ορίζονται 10 στρατηγικοί στόχοι¹⁵¹ ως βασικές προτεραιότητες του προγράμματος οι οποίοι, σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του προγράμματος, είναι οι εξής (εκτός από τους δύο που αφορούν την τεχνική βοήθεια):

1. Η προώθηση τόσο της ολοκλήρωσης όσο και της περαιτέρω ανάπτυξης ορισμένων υποδομών του βασικού Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών με την εγκατάσταση σύγχρονων συστημάτων, τη διασύνδεση του Διευρωπαϊκού Οδικού Δικτύου στην ηπειρωτική Ελλάδα και τη διαμόρφωση συνθηκών για να βελτιωθεί η συνδεσιμότητα των Περιφερειών, την αναβάθμιση του

¹⁵⁰ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη».

¹⁵¹ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, «Στρατηγικοί Στόχοι και Βασικές Προτεραιότητες του Ε.Π.-Υ.ΜΕ.ΠΕΡ.ΑΑ., Τομέας Μεταφορών», <https://ymeperaa.gr/epixeirisiako-programma/stoxoi-programmatos>.

- σιδηροδρομικού άξονα στην Περιφέρεια Αττικής, την εποικοδομητική παρέμβαση σε λιμενικές εγκαταστάσεις και αεροδρόμια κ.α.
2. Η προώθηση των συνδυασμένων μεταφορών και ο εκσυγχρονισμός του συστήματος μεταφορών με την επέκταση, κυρίως, του βασικού σιδηροδρομικού άξονα και των σιδηροδρομικών συνδέσεων, καθώς και των οδικών συνδέσεων με λιμάνια, αεροδρόμια και βιομηχανικές περιοχές, όπως για παράδειγμα η κατασκευή του βόρειου οδικού άξονα Κρήτης στο τμήμα Χανιά-Χερσόνησος και της Γραμμής 4 του Μετρό της Αθήνας.
  3. Η βελτίωση της ασφάλειας των μεταφορών με εστιασμένες παρεμβάσεις, ανάλογα με τις ανάγκες και τους διαθέσιμους πόρους, στην οδική ασφάλεια και στην ασφάλεια της ναυσιπλοΐας και αεροναυτιλίας.
  4. Η ανάπτυξη και επέκταση βιώσιμων και οικολογικών αστικών μεταφορών για να χρησιμοποιούνται σταδιακά μόνο φιλικά προς το περιβάλλον Μέσα Μεταφοράς, και ειδικά στη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα να αντικατασταθούν με ηλεκτρικά.
  5. Η ικανοποίηση των απαιτήσεων που προκύπτουν από τη συμμόρφωση με το Ευρωπαϊκό Περιβαλλοντικό Κεκτημένο (ΕΠεΚ)¹⁵² στους τομείς των Αποβλήτων και των Υδάτων με τη διασφάλιση της αειφόρου διαχείρισής τους και με την προστασία, από τη μία, των υδάτινων πόρων και της κατάλληλης, από την άλλη, επεξεργασίας των αποβλήτων.
  6. Η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή τόσο με τη λήψη των κατάλληλων προληπτικών μέτρων όσο και με την προώθηση απόκτησης δεξιοτήτων και γνώσεων για την αποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων.
  7. Η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας, η οποία θα επιτευχθεί βελτιώνοντας τις δομές επιτήρησης και προστασίας των τομέων αυτών.
  8. Η Αστική Αναζωογόνηση, η οποία θα υλοποιηθεί αναβαθμίζοντας την πολιτική της Χωρικής Ανάπτυξης, την αστική κινητικότητα, τις υποβαθμισμένες περιοχές, κυρίως της Περιφέρειας της Αττικής, και εξοικονομώντας ενέργεια.

---

¹⁵² Το Ευρωπαϊκό Περιβαλλοντικό Κεκτημένο, το οποίο έχει διαμορφωθεί μέσα από τις διεκδικήσεις των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, καθώς και από ορισμένες τολμηρές πολιτικές επιλογές, νομοθετικές πρωτοβουλίες και αποφάσεις δικαστηρίων, θεμελιώνεται σε ένα σύνολο ευρωπαϊκών αρχών, νομοθεσιών και πολιτικών οι οποίες διασφαλίζουν την προστασία και ποιότητα του περιβάλλοντος και κατ' επέκταση την ποιότητα της ίδιας της ανθρώπινης ζωής. Όπως αναφέρεται σε ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας τον Νοέμβριο του 2008 (COM(2008) 773 τελικό), το περιβαλλοντικό κεκτημένο «καλύπτει θέματα όπως η κλιματική αλλαγή, η ποιότητα της ατμόσφαιρας, η διαχείριση των αποβλήτων, η προστασία των υδάτινων πόρων και της βιοποικιλότητας, οι έλεγχοι των χημικών ουσιών και η εκτίμηση του περιβαλλοντικού αντίκτυπου» και μεταξύ άλλων «αναπτύσσει ένα ευρύ φάσμα τεχνικών, όπως είναι τα πρότυπα προϊόντων, οι σχετικοί με την κατάσταση του περιβάλλοντος στόχοι, οι απαγορεύσεις και περιορισμοί, τα οικονομικά μέσα, οι χαρακτηρισμοί ευαίσθητων περιοχών, τα σχέδια και προγράμματα καθώς και οι διατάξεις για τη συμμετοχή και την ενημέρωση του κοινού» (2.1. Γενικά προβλήματα).

▪ Πρόγραμμα «Πολιτική Προστασία»

Αποτελεί μία καινοτομία του ΕΣΠΑ 2021-2027, καθώς είναι η πρώτη φορά που θα καταβληθεί ένα τέτοιο οργανωμένο σχέδιο, το οποίο θα ενεργοποιήσει τον Εθνικό Μηχανισμό Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων και θα υποστηρίξει συνολικά τον Μηχανισμό Πολιτικής Προστασίας. Ο προϋπολογισμός του θα είναι περίπου 714 εκ. € και θα αφορά, κατεξοχήν, την ανάπτυξη και ενίσχυση των μηχανισμών και υπηρεσιών που προλαμβάνουν και επεμβαίνουν για να προστατεύσουν τη ζωή και την περιουσία των πολιτών, το περιβάλλον, τις υποδομές και τις πλουτοπαραγωγικές πηγές από καταστροφές και απειλές που μπορούν να δημιουργήσουν καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης¹⁵³.

Το πρόγραμμα θα αναπτύσσεται με βάση τις εξής Προτεραιότητες¹⁵⁴:

1. Εθνική Βάση Δεδομένων Κινδύνων, Απειλών και Απωλειών Καταστροφών (ΣΠ1).
2. Εξοπλισμός και συνοδευτικές ενέργειες πρόληψης και αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών (ΣΠ2).
3. Αντιμετώπιση επιπτώσεων ανθρωπογενών κινδύνων – Προστασία Δημόσιας Υγείας (ΣΠ2).
4. Αναβάθμιση δεξιοτήτων ανθρώπινου δυναμικού (ΣΠ2).

Με τις δράσεις στα πλαίσια του προγράμματος θα προωθείται η ανάπτυξη ευφών συστημάτων πρόληψης καθώς και η ενίσχυση του εξοπλισμού που χρησιμοποιούν σχετικά οι αρμόδιες υπηρεσίες προκειμένου να αντιμετωπιστούν έγκαιρα και αποτελεσματικά οι φυσικές καταστροφές και η κλιματική αλλαγή, η αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού αυτών των τομέων, η προστασία της δημόσιας υγείας και η παροχή τεχνικής βοήθειας¹⁵⁵.

Επιπλέον, σύμφωνα με το Κείμενο Διαβούλευσης της Ειδικής Υπηρεσίας Επιτελικής Δομής ΕΣΠΑ για το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτική Προστασία», προτείνεται, μεταξύ άλλων, η δημιουργία αυτόματων συστημάτων πυρανίχνευσης και πυρόσβεσης, καθώς και καταγραφής και μετάδοσης των μετεωρολογικών δεδομένων, η ανάπτυξη συστημάτων για την έγκαιρη προειδοποίηση και ενημέρωση των πολιτών, η χρήση εναέριων οχημάτων για εναέρια επιτήρηση, η ενίσχυση των πυροσβεστικών οχημάτων και των μέσων δασοπυρόσβεσης, η προμήθεια εξοπλισμών κατάλληλων να αντιμετωπίσουν έκτακτες καιρικές συνθήκες και φυσικές

---

¹⁵³ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2021-2027)- Πόροι, Αρχιτεκτονική και Προγράμματα», 29 Ιουλίου 2021, σελ. 27, https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf.

¹⁵⁴ Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, ΕΣΠΑ-Επιτελική Δομή, «Έγκριση τομεακού προγράμματος Πολιτική Προστασία 2021-2027», <https://www.civilprotection.gr/el/espa-epiteliki>.

¹⁵⁵ Ειδική Υπηρεσία Επιτελικής Δομής ΕΣΠΑ Πολιτικής Προστασίας, «ΕΣΠΑ 2021-2027 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πολιτική Προστασία Concept Paper (Κείμενο διαβούλευσης)», Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας, σελ. 8, https://www.civilprotection.gr/sites/default/gscp_uploads/concept_paper.pdf.

καταστροφές, η ενίσχυση των νοσοκομείων και των παρεχόμενων υπηρεσιών τους και, τέλος, η εκπαίδευση τόσο του ανθρώπινου δυναμικού των αρμόδιων υπηρεσιών όσο και των εθελοντών και του πληθυσμού για να μπορούν να αντιδρούν συνετά και να γνωρίζουν πώς να δράσουν αποτελεσματικά κάτω από έκτακτες συνθήκες¹⁵⁶.

Το πρόγραμμα σαφώς διεγείρει ερωτήσεις σχετικά με την έκταση των παρεμβάσεων του στην καθημερινότητα των πολιτών αλλά και για τον τρόπο με τον οποίο θα επιτυγχάνεται η λειτουργία του, δεδομένου ότι συνιστά μία από τις μεγαλύτερες καινοτομίες για την επόμενη επταετία και δεν έχει υπάρξει κάποιο αντίστοιχα οργανωμένο πρόγραμμα κατά το παρελθόν. Αυτό ακριβώς το γεγονός καθιστά ίσως την εφαρμογή του δυσκολότερη συγκριτικά με τα υπόλοιπα προγράμματα, αλλά παράλληλα καταδεικνύει και το πόσο σημαντική είναι τόσο η λήψη προληπτικών μέτρων για την προστασία των πολιτών όσο και η καλύτερη οργάνωση των αρμόδιων φορέων. Ειδικότερα, όλες οι σύγχρονες οικονομικοκοινωνικές και περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν υπογραμμίζουν την ανάγκη για την ύπαρξη ενός τέτοιου προγράμματος που πρέπει να επιλαμβάνεται τόσο της επίλυσης των σχετικών ζητημάτων που ανακύπτουν όσο και της αποτελεσματικής αντιμετώπισης πρωτόγνωρων – και συχνά απρόβλεπτων – καταστάσεων, απειλητικών και για τους πολίτες μεμονωμένα, αλλά και για την πολιτεία συνολικά. Φυσικά η κριτική για την οργάνωση και την εφαρμογή του προγράμματος, ακόμα και στο αρχικό στάδιό του, δεν εκλείπει, υποδεικνύοντας από τη μία αλλαγές που πρέπει να γίνουν για την αποτελεσματική υλοποίησή του, αλλά και φανερώνοντας από την άλλη το έντονο πνεύμα δυσαρέσκειας, απαισιοδοξίας και διχασμού που χαρακτηρίζει τη στάση των Ελλήνων τα τελευταία χρόνια.

▪ Πρόγραμμα «Τεχνική Βοήθεια και Υποστήριξη Δικαιούχων»

Ο στόχος του προγράμματος σχετικά με την παροχή τεχνικής βοήθειας και υποστήριξης στους δικαιούχους είναι ουσιαστικά η διασφάλιση της ορθής υλοποίησης του ΕΣΠΑ 2021-2027 μέσα από τη διαμόρφωση και παροχή των κατάλληλων οργανωτικών και λειτουργικών συνθηκών και μέσων.

Κατά την υλοποίηση του ΕΣΠΑ 2014-2020 διαφάνηκαν ορισμένες αδυναμίες στην εφαρμογή και διεκπεραίωση των προγραμμάτων. Για το λόγο αυτό, με το νέο ΕΣΠΑ 2021-2027 καταβάλλονται προσπάθειες ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες που υπάρχουν στην οργάνωση και τον μηχανισμό υλοποίησης του ΕΣΠΑ, στην τεχνική υποστήριξη όλων των φορέων σε όλα τα στάδια εφαρμογής των προγραμμάτων και στη Διοικητική Ικανότητα και τη Διαχειριστική Επάρκεια όλων των δικαιούχων.

Ακόμα, στα πλαίσια του προγράμματος προωθούνται δράσεις για να υποστηρίξουν τόσο τη λειτουργία της διαχειριστικής αρχής και των επιμέρους φορέων και τον

---

¹⁵⁶ Περισσότερες πληροφορίες για τη διαμόρφωση του προγράμματος και τις δράσεις του μπορούν να αντληθούν από το αρχείο του Υπουργείου με το αναλυτικό Πρόγραμμα «Πολιτική Προστασία» 2021-2027 https://www.civilprotection.gr/sites/default/gscp_uploads/sfc2021_program.pdf.

σχεδιασμό και την υλοποίηση πράξεων, όσο και την παρακολούθηση της απόδοσης και των αποτελεσμάτων του Προγράμματος, αλλά και για να παρέχουν, από την άλλη, εξειδικευμένες υποστηρικτικές μελέτες, υπηρεσίες και έργα.

Ως ειδικοί στόχοι¹⁵⁷ ορίζονται:

- η ενίσχυση των συστημάτων και των διαδικασιών διοίκησης και εφαρμογής των Αξόνων Προτεραιότητας του Προγράμματος,
- η ενίσχυση της διαχειριστικής επάρκειας των δικαιούχων του Προγράμματος με την ανάπτυξη των διοικητικών ικανοτήτων τους,
- η ενίσχυση της στελέχωσης, της διοικητικής οργάνωσης και λειτουργίας των υποστηρικτικών δομών και των δομών του Υπουργείου, καθώς και του συντονισμού κατά την εφαρμογή των ΕΠ.

▪ Πρόγραμμα «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση»

Το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση» συμβαδίζει με τον ευρωπαϊκό στόχο για την ανάπτυξη μίας οικονομίας κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Στόχος του είναι να βοηθήσει περιοχές, οι οποίες εξαρτώνται για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από τα ορυκτά καύσιμα, και κυρίως από τον λιγνίτη, να μεταβούν σε καθαρές μορφές ενέργειας και να αναπτύξουν πράσινες οικονομίες. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τα τρία Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΙΜ): της Δυτικής Μακεδονίας, του Δήμου Μεγαλόπολης και των Νησιών Βορείου & Νοτίου Αιγαίου και Κρήτης, καθώς οι περιοχές αυτές θα επηρεαστούν στο μεγαλύτερο βαθμό από την επιδιωκόμενη μετάβαση. Ο προϋπολογισμός του θα ξεπερνά τα 1,6 δισ. € και οι πόροι θα προέρχονται από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και συμπληρωματικά από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ+, αλλά και από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Με τις δράσεις του θα βοηθήσει ώστε να αμβλυνθούν οι επιπτώσεις της μετάβασης, να διασφαλιστούν θέσεις εργασίας για τους κατοίκους των περιοχών και να αποκατασταθεί το περιβάλλον και η οικονομία στις περιοχές μετάβασης. Μεριμνεί, ακόμα, για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, τη στήριξη της απασχόλησης και για την προετοιμασία βασικών υποδομών προκειμένου να υλοποιηθεί ομαλά και εποικοδομητικά η μετάβαση.

Η αρχιτεκτονική διάρθρωση του προγράμματος θα αφορά τις εξής έξι προτεραιότητες¹⁵⁸:

¹⁵⁷ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2021-2027)- Πόροι, Αρχιτεκτονική και Προγράμματα», 29 Ιουλίου 2021, σελ. 29, https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf.

¹⁵⁸ Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, Υποβολή Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης και Συνοδευτικά ΕΣΔΙΜ, «SFC2021 Programme supported from the ERDF (Investment for jobs and growth goal), ESF+, the Cohesion Fund, the JTF and the EMFAF – Article 21(3)»,

1. Ενίσχυση και προώθηση επιχειρηματικότητας: Θα αφορά, κυρίως, «τον οικονομικό εκσυγχρονισμό και μετασχηματισμό των επηρεαζόμενων περιοχών και την πολιτική ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους». Για το σκοπό αυτό, θα γίνουν προσπάθειες για νέες επενδύσεις, καινοτόμους μετασχηματισμούς, προώθηση των τοπικών προϊόντων και για τον ψηφιακό μετασχηματισμό των τοπικών συστημάτων. Ειδικότερα, θα προωθηθούν: i) η έρευνα, η καινοτομία και οι προηγμένες τεχνολογίες, ii) η ανταγωνιστικότητα των πολύ μικρών επιχειρήσεων καθώς και των μικρομεσαίων και ο ψηφιακός μετασχηματισμός τους, iii) οι υποδομές επιχειρηματικότητας και iv) οι επενδύσεις σημαντικής κλίμακας, κυρίως στις νέες και νεοφυείς επιχειρήσεις, στη σύμπραξη των επιχειρήσεων με ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια και στους φορείς ανάπτυξης που στηρίζουν την επιχειρηματικότητα.

2. Ενεργειακή μετάβαση – κλιματική ουδετερότητα: Η προτεραιότητα αυτή συμβαδίζει τόσο με το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, το οποίο επιδιώκει την επίτευξη ορισμένων ενεργειακών και κλιματικών στόχων μέχρι το 2030, όσο και με τη Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για κλιματική ουδετερότητα μέχρι το 2050. Ανάμεσα στις δράσεις της συμπεριλαμβάνεται η υποστήριξη των περιοχών σε μετάβαση και των επενδύσεων καθαρής παραγωγής και χρήσης ενέργειας. Οι τομείς στους οποίους θα δοθεί βάση είναι: i) η ενεργειακή αποδοτικότητα, κυρίως του κτιριακού δυναμικού των περιοχών, δηλαδή των νοικοκυριών, των δημόσιων κτιρίων, των υποδομών και των επιχειρήσεων, ii) η καθαρή ενέργεια ώστε να μειωθεί το ανθρακικό αποτύπωμα στο περιβάλλον και iii) η εφαρμογή έξυπνων ενεργειακών συστημάτων και δικτύων για την διαχείριση και αποθήκευση ενέργειας.

3. Αναπροσαρμογή χρήσεων γης – κυκλική οικονομία: Στόχος της προτεραιότητας είναι να αναβαθμιστούν και να αποκατασταθούν οι υποβαθμισμένες περιοχές, αλλά και να εγκατασταθούν οι κατάλληλες υποδομές που θα στηρίξουν την ενεργειακή μετάβαση των περιοχών. Ακόμα, θα ενισχυθεί η κυκλική οικονομία ώστε να παράγονται, με βιώσιμο τρόπο, προϊόντα και υπηρεσίες με λιγότερους και πιο «πράσινους» πόρους και να ελαχιστοποιηθούν τα απόβλητα σε όλα τα στάδια παραγωγής, αλλά και μετά το τέλος του κύκλου ζωής των προϊόντων¹⁵⁹. Οι δράσεις της, λοιπόν, θα προσανατολιστούν: i) στην αναπροσαρμογή των εδαφών και των εγκαταστάσεων στα λιγνιτικά πεδία, ii) στην κυκλική οικονομία και iii) στην ορθολογική χρήση φυσικών πόρων.

4. Δίκαιη εργασιακή μετάβαση και ενδυνάμωση ανθρωπίνου κεφαλαίου: Η μετάβαση των περιοχών θα επιφέρει σημαντικές κοινωνικοοικονομικές συνέπειες, γι' αυτό και η προτεραιότητα αυτή θέτει ως στόχο την ανάπτυξη δράσεων για την αντιμετώπισή τους, αλλά και για τη στήριξη του ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο ωθείται σε νέες παραγωγικές δραστηριότητες και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για να ενσωματωθεί στους νέους επαγγελματικούς τομείς. Ιδιαίτερα, οι δράσεις θα στοχεύουν: i) στην

Οκτώβριος 2021, σελ. 14-54, [«SFC2021 Programme supported from the ERDF \(Investment for jobs and growth goal\), ESF+, the Cohesion Fund, the JTF and the EMFAF – Article 21\(3\)»](#).

¹⁵⁹ Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, «Κυκλική Οικονομία», <https://ypen.gov.gr/perivallon/kykliki-oikonomia/>.

ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στις μεταβατικές περιοχές ώστε να στηριχθούν οι πολίτες και να ανασχεθεί η ανεργία, ii) στην προώθηση της απασχόλησης και ιδιαίτερα, στην ενίσχυση των ανέργων, των μακροχρόνια ανέργων και των αυτοαπασχολούμενων, iii) στην αναβάθμιση δεξιοτήτων και στην επανακατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, ειδικά στα πλαίσια των νέων «πράσινων» υποδομών και του ψηφιακού μετασχηματισμού των επιχειρήσεων, iv) στη διασφάλιση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και των επιχειρήσεων στα νέα εργασιακά και κοινωνικά δεδομένα, v) στην κοινωνικοοικονομική ένταξη όλων των πολιτών, χωρίς διακρίσεις, vi) στην ανάπτυξη υποδομών επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης¹⁶⁰, καθώς και νέων προγραμμάτων σπουδών που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των νέων επαγγελμάτων και των νέων δεδομένων, vii) στις υποδομές κοινωνικής φροντίδας και πρόνοιας προκειμένου να στηριχθούν και να βοηθηθούν οι ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες, και κυρίως τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι και viii) στην εξοικείωση και ευαισθητοποίηση του συνόλου της κοινωνίας και των οικονομικών δραστηριοτήτων, για τη διαμόρφωση μίας φιλικής προς το περιβάλλον συνείδησης με τη βοήθεια προγραμμάτων εκπαίδευσης και ενημέρωσης.

5. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις μικρής κλίμακας – Ευφυείς κοινότητες: Η μετάβαση σε μία πράσινη οικονομία θα επιφέρει και αρκετές θετικές συνέπειες, γι' αυτό και η προτεραιότητα αυτή στοχεύει: i) να αναδειξεί την ποιότητα ζωής στις αστικές περιοχές, ii) να υλοποιήσει ολοκληρωμένες αναπτυξιακές παρεμβάσεις στις αγροτικές και νησιωτικές περιοχές και iii) να αναπτύξει ευφυείς κοινότητες ιδιαίτερα με την ενσωμάτωση ΤΠΕ στην κοινωνία και την επιχειρηματικότητα.

6. Τεχνική Βοήθεια: Η προτεραιότητα αυτή αποσκοπεί με τις δράσεις της: i) να υποστηρίξει όλα τα στάδια του Προγράμματος, από την προετοιμασία και τον σχεδιασμό μέχρι τον έλεγχο και την προβολή του, και ii) να ενισχύσει τις ικανότητες των αρμόδιων διοικητικών οργάνων του συστήματος διακυβέρνησης της Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης καθώς και των Δικαιούχων προκειμένου να τους βοηθήσει στην ανάληψη και υλοποίηση έργων.

---

¹⁶⁰ Αξιοσημείωτο είναι το έργο “Green Schools” από τον ΟΑΕΔ, το οποίο εφαρμόζεται στις περιοχές που πρόκειται να αντικαταστήσουν τον λιγνίτη με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, και προσπαθεί με τις δράσεις του να αναβαθμίσει τις κτιριακές εγκαταστάσεις, να εκσυγχρονίσει τον εργαστηριακό εξοπλισμό, να αναπτύξει νέα προγράμματα σπουδών και να επιμορφώσει τους εκπαιδευτές.

Επίλογος

Γίνεται κατανοητό, από όσα αναλύθηκαν παραπάνω, πως η Ελλάδα έχει επωφεληθεί τόσο οικονομικά όσο και γεωστρατηγικά από την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι σημερινές εξελίξεις στο διεθνές γίνεσθαι και οι απειλητικές εντάσεις που τις συνοδεύουν καταδεικνύουν πόσο άμεσα εξαρτώνται τα εθνικά συμφέροντα της χώρας από τις διεθνείς σχέσεις που αυτή αναπτύσσει και από την ένταξή της σε διεθνείς οργανισμούς και συμπράξεις.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, συγκεκριμένα, «ένα μοναδικό πείραμα, το οποίο σχεδιάστηκε για να φέρει ακόμα πιο κοντά τις χώρες μεταξύ τους»¹⁶¹, παρέχει υποστήριξη και ενίσχυση σε όλα τα κράτη μέλη της, ανάμεσά τους και στην Ελλάδα, σε όλα τα επίπεδα, προκειμένου αυτά να αναπτυχθούν και να μπορούν να ανταποκριθούν στο σύγχρονο, οικονομικά απαιτητικό διεθνές σύστημα. Στην ανάπτυξη αυτή συμβάλλει καθοριστικά η Πολιτική Συνοχής και ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνει η Ένωση τις περιφερειακές αναπτυξιακές πολιτικές της, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και το Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης που συντάσσει η Ένωση με τα κράτη.

Ειδικά στην Ελλάδα, η εφαρμογή κατά το παρελθόν των προηγούμενων ΕΣΠΑ απέδειξε πόσο σημαντική είναι η συμβολή τους στην πρόοδο της χώρας, στην προσαρμογή της σε βιώσιμα αναπτυξιακά πρότυπα και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής της. Η συμβολή αυτή αναμένεται να συνεχιστεί σήμερα και με το νέο ΕΣΠΑ 2021-2027, ιδίως εξαιτίας των καινοτομιών που το διακατέχουν, οι οποίες προβλέπεται να ενισχύσουν κατά την επόμενη επταετία την αποδοτικότητα των δράσεων.

Συνοπτικά, θα μπορούσε να ειπωθεί για το νέο ΕΣΠΑ ότι οι διαδικασίες, πλέον, πρόσκλησης, αξιολόγησης και εκταμίευσης ενισχύσεων προς τις επιχειρήσεις απλουστεύονται, οι χρηματοδοτήσεις για την ενίσχυση της διοικητικής και διαχειριστικής ικανότητας των φορέων σχεδιασμού και υλοποίησης των έργων και των προγραμμάτων διευκολύνονται, αναδεικνύεται η σημασία της πολιτικής προστασίας στα πλαίσια αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης με τη θέσπιση διακριτού προγράμματος, προωθείται ο ψηφιακός μετασχηματισμός προκειμένου να εξυπηρετηθεί η μετάβαση σε μια νέα ψηφιακή εποχή με μικρότερη περιβαλλοντική επιβάρυνση και συνεχίζεται η ευρωπαϊκή προσπάθεια ετών για μια ίση ανάπτυξη όλων των περιφερειών. Για την επίτευξη των ανωτέρω προβλέφθηκε η ενίσχυση των διαθέσιμων για τα περιφερειακά προγράμματα πόρων ώστε να μετασχηματιστεί παραγωγικά η οικονομία και να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα, να προωθηθεί η κοινωνική συνοχή, η οποία είναι απαραίτητη συνθήκη για τη συλλογική ανάπτυξη, και να αμβλυνθούν οι περιφερειακές ανισότητες, οι οποίες, παρά τις προσπάθειες χρόνων, παραμένουν ανασταλτικός παράγοντας της ανάπτυξης.

---

¹⁶¹ Ελληνική Δημοκρατία – Πρωθυπουργός, «Ομιλία του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη στην κοινή Σύνοδο της Γερουσίας και της Βουλής των Αντιπροσώπων των ΗΠΑ», 17 Μαΐου 2022, <https://primeminister.gr/2022/05/17/29332>.

Με βλέμμα αισιοδοξίας, λοιπόν, παρατηρείται ήδη η έγκριση πληθώρας προγραμμάτων, τα οποία, έχοντας ενισχυμένους πόρους και νέα μέσα, επιδιώκουν να ικανοποιήσουν όλους αυτούς τους στόχους. Όλα τα προγράμματα, που έλαβαν και θα λάβουν χώρα, συνέβαλαν και θα συμβάλλουν σταδιακά και με σταθερό ρυθμό στην προώθηση της επιχειρηματικότητας, στην αναβάθμιση των υποδομών μεταφορών, στη σωστή διαχείριση των φυσικών πόρων, στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας, στην αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής, στην εξέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού και της ποιοτικής εκπαίδευσης και στην προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και της υγείας. Τα ορατά αποτελέσματα των προηγούμενων σχετικών προγραμμάτων και των επιμέρους δράσεών τους αποτελούν απόδειξη ότι η συλλογιστική των προγραμμάτων ΕΣΠΑ όλα αυτά τα χρόνια, κατ' αρχήν, αποδίδει και είναι καταλυτικής σημασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική ζωή των ευρωπαϊκών περιφερειών.

Από την άλλη, βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι, αν και οι στόχοι πολιτικής μειώθηκαν και αρκετές διαδικασίες απλοποιήθηκαν, εντούτοις, επειδή ακριβώς το ΕΣΠΑ απευθύνεται σε ένα πλήθος προγραμμάτων με διευρυμένα κριτήρια ένταξης, συνεχίζει να αποτελεί δύσκολο εγχείρημα ο ορισμός με σαφήνεια και σιγουριά της επιτυχίας στα προγράμματα δράσης του. Επίκριση, επίσης, θα μπορούσε να ασκηθεί στον πολύ αργό ρυθμό με τον οποίον συμβάλλουν οι δράσεις των προγραμμάτων στην οριστική – όπου και εφόσον είναι δυνατόν – επίλυση των προβλημάτων που απασχολούν τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, εξαιτίας του μακροπρόθεσμου προσανατολισμού των προγραμμάτων αυτών και, κατ' επέκταση, της απουσίας άμεσων ορατών αποτελεσμάτων.

Εν κατακλείδι, η νέα κατεύθυνση του ελληνικού ΕΣΠΑ 2021-2027 απαιτεί τη σύνθετη και ολοκληρωμένη δράση όλων των αρμόδιων φορέων τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο προκειμένου οι δράσεις να έχουν ακόμα πιο αποτελεσματικό και εποικοδομητικό αντίκτυπο στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας. Στα πλαίσια αυτής της δράσης γίνεται, επίσης, αντιληπτό ότι καταλυτικό παράγοντα για την αποδοτικότητα των προγραμμάτων και, κατ' επέκταση, για την αναπτυξιακή πρόοδο στην Ελλάδα και στις επιμέρους περιφέρειές της αποτελεί η άμεση και επί της ουσίας αντιμετώπιση όλων των δυσλειτουργιών και των παθογενειών που διαφάνηκαν στη διαδικασία διαμόρφωσης και εκτέλεσης των προγραμμάτων ΕΣΠΑ κατά τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους προκειμένου να διασφαλιστεί μια ριζική λύση στο ζήτημα της αναπτυξιακής αναπροσαρμογής και σύγκλισης της χώρας με τα αναπτυγμένα ευρωπαϊκά πρότυπα χωρών. Στόχο, λοιπόν, για τη νέα προγραμματική περίοδο συνιστά η επίτευξη μιας γρήγορης, ασφαλούς και αποτελεσματικής διάχυσης των ενωσιακών πόρων στα επιμέρους εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα και τις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις, ώστε να μην δημιουργηθεί χρηματοδοτικό κενό με την προηγούμενη προγραμματική περίοδο και να αξιοποιηθούν οι πόροι αυτοί στο έπακρο επιφέροντας τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Τέλος, αν και όλες οι μελέτες, συζητήσεις και προγραμματικές δεσμεύσεις προμηνύονται ικανές να καλύψουν τα ελλείμματα των προηγούμενων ΕΣΠΑ, εντούτοις χρειάζεται συγκρατημένη αισιοδοξία, καθώς απομένει να αποδειχθεί στην πράξη η ορθή εκτέλεση των νέων προγραμμάτων ΕΣΠΑ και η αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα της συνεργασίας των διαχειριστικών αρχών του με τους αρμόδιους δημόσιους φορείς της χώρας.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ΕΕ = Ευρωπαϊκή Ένωση
- ΠΔΠ = Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο
- ΕΤΠΑ = Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
- ΕΚΤ = Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
- ΤΣ = Ταμείο Συνοχής
- ΕΓΤΑΑ = Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης
- ΕΤΘΑΥ = Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας
- ΕΣΠΑ = Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
- ΑΕΠ = Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
- ΑΕΘΠ = Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
- ΣΠ = Στόχος Πολιτικής
- ΚΓΠ = Κοινή Γεωργική Πολιτική
- ΕΠ = Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Εθνική Νομοθεσία

- Νόμος 3852/2010,
<https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/132966/nomos-3852-2010>
- Άρθρο 104 - Νόμος 4622/2019 – Σύσταση κλάδου,
<https://www.lawspot.gr/nomikes-pliروفories/nomothesia/n-4622-2019/arthro-104-nomos-4622-2019-systasi-kladou>

Ευρωπαϊκές Συνθήκες, Κανονισμοί και Αποφάσεις

- Επίσημο κείμενο της Συνθήκης του Μάαστριχτ, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>
- Επίσημο κείμενο της Συνθήκης του Άμστερνταμ, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>
- Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (92/C 191/01), Αριθ. C 191/1, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 29.7.92,
<https://www.bankofgreece.gr/RelatedDocuments/%ce%a3%cf%85%ce%bd%c>

[e%b8%ce%ae%ce%ba%ce%b7%20%ce%b3%ce%b9%ce%b1%20%cf%84%ce%b7%ce%bd%20%ce%95%cf%85%cf%81%cf%89%cf%80%ce%b1%cf%8a%ce%ba%ce%ae%20%ce%88%ce%bd%cf%89%cf%83%ce%b7%2092-C191-01.pdf](https://eur-lex.europa.eu/lexUriServ/lexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:298:0001:0096:EL:PDF)

- Κανονισμός (ΕΕ, ΕΥΡΑΤΟΜ) αριθ. 966/2012 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L298/1, 26 Οκτωβρίου 2012, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:298:0001:0096:EL:PDF>
- Κανονισμός (ΕΕ, ΕΥΡΑΤΟΜ) 2020/2093 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 17ης Δεκεμβρίου 2020 για τον καθορισμό του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου για τα έτη 2021 έως 2027, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης LI433/11, 22 Δεκεμβρίου 2020, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020R2093&from=EL>
- Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1300/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2013 σχετικά με το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1084/2006, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L347/281, 20 Δεκεμβρίου 2013, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1300&from=EL>
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την επανεξέταση της στρατηγικής για την αειφόρο ανάπτυξη - Πλαίσιο δράσης, COM(2005) 658 Τελικό, Βρυξέλλες, 13 Δεκεμβρίου 2005, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0658&from=EN>
- Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2020/2092 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2020 περί γενικού καθεστώτος αιρεσιμότητας για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης LI 433/1, 22 Δεκεμβρίου 2020, Ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32020R2092&lang1=EL&from=EN&lang3=choose&lang2=choose&_csrf=f38ef180-d2b4-4abf-90c9-001084e49f68
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρόταση, Κανονισμός του Συμβουλίου για τον καθορισμό του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου για την περίοδο 2021-2027, COM(2018) 322 final, Βρυξέλλες, 2 Μαΐου 2018, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018PC0322&from=FI>
- Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1058 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το Ταμείο Συνοχής, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής

- Ένωσης L231/60, 30 Ιουνίου 2021, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32021R1058>
- Εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2021/1131 της Επιτροπής της 5ης Ιουλίου 2021 κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό C(2021) 5003, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 244/21, 9 Ιουλίου 2021, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:32021D1131>
  - Εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2021/1129 της Επιτροπής της 5ης Ιουλίου 2021 για τον καθορισμό της ετήσιας κατανομής, ανά κράτος μέλος, των διαθέσιμων κονδυλίων από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης κοινοποιηθείσα υπό τον αριθμό C(2021) 4872, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 244/4, 9 Ιουλίου 2021, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32021D1129>
  - Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1059/2003 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Μαΐου 2003 για τη θέσπιση μιας κοινής ονοματολογίας των εδαφικών στατιστικών μονάδων (NUTS), ΕΕ L 154, 21 Ιουνίου 2003, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2003/1059/2008-03-06/ell/pdf>
  - Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1056 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, I Νομοθετικές πράξεις – Κανονισμοί, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 231/1, 30 Ιουνίου 2021, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1056&from=EN>
  - Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Χρηματοδοτική Στήριξη της Διαχείρισης των Συνόρων και την Πολιτική των Θεωρήσεων, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 231/159, 30 Ιουνίου 2021, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32021R1060>
  - Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων Αριθ. L 169/9, 29 Ιουνίου 1987, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:11986U/TXT&from=EL>
  - Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2052/88 ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 24ης Ιουνίου 1988 για την αποστολή των διαρθρωτικών ταμείων, την αποτελεσματικότητά τους και το συντονισμό των παρεμβάσεών τους μεταξύ τους καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των άλλων υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αριθ. L185/9, 15 Ιουλίου 1988, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1056&from=EN>

lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31988R2052&qid=1668505008273&from=EL

Έντυπη Βιβλιογραφία

- Εμμανουέλα Δ. Δούση, «Η κοινοτική πολιτική περιβάλλοντος και η επίδραση της στην περίπτωση της Ελλάδας», Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Τομέας Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα: Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Σπουδές, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001
- Χρίστος Απ. Λαδιάς, «Το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης στην Ελλάδα», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2013
- Ναπολέων Μαραβέγιας και Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος (επιμέλεια), «Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση: Η ιστορία μιας πολυκύμαντης σχέσης 1962-2018», Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα 2018
- Ροίδη Μητούλα, «Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση & Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος», Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα 2006
- Βασιλική Δ. Δεληθέου, «Θεσμικό πλαίσιο Περιφερειακής Ανάπτυξης», Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ, Αθήνα 2018
- Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, «Εισαγωγή στη διεθνή οργάνωση», Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1984
- Νικ. Ι. Κόνσολας, «Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», Ι. Γενική Θεώρηση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985
- Αθανάσιος Δ. Παπαδασκαλόπουλος, Μανώλης Σ. Χριστοφάκης, «Περιφερειακός Προγραμματισμός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2016
- Γιώργος Ανδρέου, «Συνοχή και Διαρθρωτική Πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Τομέας Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Μεταπτυχιακό πρόγραμμα: Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Σπουδές, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, https://european-union.europa.eu/index_el
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Επίσημος ιστότοπος, <https://www.europarl.europa.eu/>
- European Investment Bank, <https://www.eib.org/en/index.htm>

- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Επικαιρότητα, Τελευταίες ειδήσεις, Θέματα ΕΕ, «Διαδικασία απαλλαγής: ο προϋπολογισμός της ΕΕ και πώς εγκρίνεται», 26 Απριλίου 2016, Ανακτήθηκε από: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/eu-affairs/20160425STO24558/diakikasia-apallagis-o-proupologismos-tis-ee-kai-pos-egkrinetai>
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Λειτουργία της ΕΕ, Andras Schwarcz, «Τα έσοδα της Ένωσης», 03-2022, Ανακτήθηκε από: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/27/%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CF%83%CE%BF%CE%B4%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82>
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Λειτουργία της ΕΕ, Andras Schwarcz, «Οι δαπάνες της Ένωσης», 03-2022, Ανακτήθηκε από: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/28/%CE%BF%CE%B9-%CE%B4%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_el#
- Eurostat – Statistics Explained, «Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, κατά κεφαλήν κατανάλωση και δείκτες επιπέδου τιμών», 7 Φεβρουαρίου 2013, Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices/el&oldid=120247
- Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής Πολιτικής και Αστικής Ανάπτυξης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή), «Στην υπηρεσία των περιφερειών», Υπηρεσία εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 9 Σεπτεμβρίου 2004, Ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/aa68e359-4c8a-4a98-9df0-143569f1b655/language-el/format-PDF/source-258308254>
- Συμβούλιο της ΕΕ, Συνεδριάσεις, «Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων, 18 Ιουνίου 2019», Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/gac/2019/06/18/>
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συνεδριάσεις, «Έκτακτο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 17-21 Ιουλίου 2020», Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2020/07/17-21/>
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Όργανο της ΕΕ, «Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ)», Ανακτήθηκε από: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/eib_el

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών, Επίσημος ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Σχετικά», Ανακτήθηκε από: <https://cor.europa.eu/el/about>
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Πολιτικές, «Πολιτική διεύρυνση της ΕΕ», Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/enlargement/>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας 23 και 24 Μαρτίου 2000», 28 Μαρτίου 2000, Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/PRES_00_900
- Συμβούλιο της ΕΕ, «Επόμενο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο και δέσμη μέτρων για την ανάκαμψη: Η Προεδρία του Συμβουλίου καταλήγει σε πολιτική συμφωνία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο», Δελτίο Τύπου, 10 Νοεμβρίου 2020, Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/11/10/next-multiannual-financial-framework-and-recovery-package-council-presidency-reaches-political-agreement-with-the-european-parliament/>
- Συμβούλιο της ΕΕ, Δελτίο Τύπου, «Έγκριση πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου για την περίοδο 2021-2027», 17 Δεκεμβρίου 2020, Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/12/17/multiannual-financial-framework-for-2021-2027-adopted/>
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, «Πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο», Ανακτήθηκε από: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/29/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CF%85%CE%B5%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%BF-%CF%80%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CF%83%CE%B9%CE%BF>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Προϋπολογισμός της ΕΕ, «Κανονισμός για την αιρεσιμότητα όσον αφορά το κράτος δικαίου», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/protection-eu-budget/rule-law-conditionality-regulation_el
- Ευρετήριο οικονομικών όρων, «Παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος (Zero-sum game)», Ανακτήθηκε από: <https://euretirio.com/paixnidi-midenikou-athroismatos/>
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την οικονομία της ευημερίας, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C400/9, 26.11.2019, Ανακτήθηκε από: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1126\(06\)&from=CS](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1126(06)&from=CS)
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Θέματα, «Χρηματοδότηση για τις πόλεις», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/funding-cities_el
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Περιφερειακή Πολιτική, «Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/erdf/?etrans=el
- European Commission, «European Social Fund», Ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/european-social-fund-plus/en>

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κοινή γεωργική πολιτική, «Αγροτική Ανάπτυξη», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/rural-development_el
- European Commission, EU funding programs, «European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/european-maritime-fisheries-and-aquaculture-fund_en
- European Commission, Oceans and fisheries, «European maritime, Fisheries and Aquaculture Fund (EMFAF)», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/funding/emfaf_en
- European Commission, Regional Policy, «Priorities for 2021-2027», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/how/priorities
- European Commission, Regional Policy, «Cohesion Fund», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/cohesion-fund/
- European Commission, European Structural and Investment Funds – DATA, «2021-2027 Cohesion policy EU budget allocations», Ανακτήθηκε από: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-available-for-programming/2w8s-ci3y/>
- Άρθρο «Εγκρίθηκε από την Κομισιόν το ελληνικό ΕΣΠΑ 2021-2027» στη naftemporiki.gr, 29 Ιουλίου 2021, Ανακτήθηκε στις 19/6/2022 από: <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1755316/egkrithike-apo-tin-komision-to-elliniko-espa-2021-2027>
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο-Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Προϋπολογισμός της ΕΕ, «Μακροπρόθεσμος προϋπολογισμός 2021-2027 της ΕΕ και δέσμη μέτρων για την ανάκαμψη», Τελευταία ενημέρωση στις 13 Απριλίου 2022, Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/the-eu-budget/long-term-eu-budget-2021-2027/>
- European Commission, Regional Policy, «Interreg : European Territorial Co-operation», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/
- European Commission, Regional Policy, «EU & outermost regions», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/themes/outermost-regions/
- European Commission, Glossary, «Technical assistance», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/t/technical-assistance
- European Commission, EU funding programs, «Technical Support Instrument (TSI)», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_en

- European Commission, EU funding programs, «Just Transition Fund», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/just-transition-fund_en
- EU Monitor, Committee on Regional Development (REGI), Ανακτήθηκε από: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vh7ykb5y2tym>
- Ελληνική Δημοκρατία-Η κυβέρνηση, «Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία – Έκθεση Επιτροπής Πισσαρίδη», 24 Νοεμβρίου 2020, Ανακτήθηκε από: <https://government.gov.gr/schedio-anaptixis-gia-tin-elliniki-ikonomia/>
- European Commission, Clean energy for EU islands, «GR-eco Islands: Turning Greek Islands into models of green & sustainable development», 15-6-2022, Ανακτήθηκε από: <https://clean-energy-islands.ec.europa.eu/news/gr-eco-islands-turning-greek-islands-models-green-sustainable-development>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, Ανακοινώσεις Τύπου, «Η Χάλκη γίνεται το πρώτο GR-eco island», 2 Ιουλίου 2021, Ανακτήθηκε από: <https://ypen.gov.gr/i-chalki-ginetai-to-protogr-eco-island/>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής, «Ένας σύγχρονος προϋπολογισμός για μια Ένωση που προστατεύει, ενδυναμώνει και υπερασπίζεται τους πολίτες της – Πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027», {SWD(2018) 171 final}, COM(2018) 321 final, Βρυξέλλες, 2.5.2018, σελ. 7-23, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0321>
- European Commission, «Overview of Investment Guidance on the Just Transition Fund 2021-2027 per Member State (Annex D)», European Semester 2020 – 2020 Country Reports, σελ. 18-19, Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/annex_d_crs_2020_en.pdf
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Δελτία Τύπου, «Άρθρο του Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, κ. Δ. Σκάλκου στον Οικονομικό Ταχυδρόμο (30.5.2022)», 31 Μαΐου 2022, Ανακτήθηκε από: <https://www.mindev.gov.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B F-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE %AD%CE%B1-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CE%AF%CF%89%CE %BD-2/>
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης προγραμμάτων Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΠ ΑΝΑΔΕΔΒΜ, «Πρόγραμμα Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή 2021-2027», Οκτώβριος 2021, Ανακτήθηκε από: <https://empedu.gov.gr/wp-content/uploads/2021/11/%CE%A3%CF%8D%CE%BD%CE%BF%CF%88 %CE%B7-%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE>

[%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%91%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%BF-%CE%94%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CF%87%CE%AE-2021-2027-clean.pdf](#)

- Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, ΕΥΔΕ-ΤΠΕ, Πρόγραμμα «Ψηφιακός Μετασχηματισμός» 2021-2027 – Τελικό Σχέδιο Υποβολής (Έκδοση 0.17), Οκτώβριος 2021, σελ. 20- 50, Ανακτήθηκε από: <https://www.digitalplan.gov.gr/file/programma-psifiakos-metaschimatismos-2021-2027-ekd-0-17.pdf>
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Πρόγραμμα «Περιβάλλον & Κλιματική Αλλαγή», 27 Οκτωβρίου 2021, Ανακτήθηκε από: <https://ymeperaa.gr/2-uncategorised/1189-ep-perivallon-energeia-klimatiki-allagi>
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων – Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Προγραμμάτων ΕΤΠΑ & ΤΣ, Ομάδα Σχεδιασμού Προγράμματος, ΕΠ «Περιβάλλον – Ενέργεια – Κλιματική Αλλαγή 2021-2027», Concept Paper, Δεκέμβριος 2020, σελ. 4-5, Ανακτήθηκε από: https://ymeperaa.gr/images/Concept_Paper_-OP_Env_Energy_CC_2021-2027_n.pdf
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων – Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Προγραμμάτων ΕΤΠΑ & ΤΑ, Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη», «Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Σ.Μ.Π.Ε.) για το Πρόγραμμα ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ 2021-2027», Μάρτιος 2022, σελ. 18-22, Ανακτήθηκε από: https://ymeperaa.gr/images/diavouleysi_metafores_2021-2027/SMPE_Metafores_2021-2027.pdf
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, «Στρατηγικοί Στόχοι και Βασικές Προτεραιότητες του Ε.Π.-Υ.ΜΕ.ΠΕΡ.ΑΑ., Τομέας Μεταφορών», Ανακτήθηκε από: <https://ymeperaa.gr/epixeirisiako-programma/stoxoi-programmatos>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Περιφερειακή Πολιτική, «Πολιτική συνοχής της ΕΕ: Η Επιτροπή εγκρίνει την ελληνική συμφωνία εταιρικής σχέσης ύψους 21δισ. ευρώ για την περίοδο 2021-2027», 29/07/2021, Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/regional_policy/el/newsroom/news/2021/07/29-07-2021-eu-cohesion-policy-commission-adopts-eur21-billion-greek-partnership-agreement-for-2021-2027
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ, «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2021-2027)- Πόροι, Αρχιτεκτονική και Προγράμματα», 29 Ιουλίου

- 2021, Ανακτήθηκε από: https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Parousiasi_neou_ESPA_21-27.pdf
- Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, Σημαντικά Θέματα, «Επίσημη υποβολή του Προγράμματος «Πολιτική Προστασία» στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2021-2027 στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή», 18 Μαΐου 2022, Ανακτήθηκε από: <https://www.civilprotection.gr/el/simantika-themata/episimi-ygovoli-toy-programmatos-politiki-prostasia-sto-plaisio-toy-espa-2021-2027>
  - Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, ΕΣΠΑ-Επιτελική Δομή, «Έγκριση τομεακού προγράμματος Πολιτική Προστασία 2021-2027», Ανακτήθηκε από: <https://www.civilprotection.gr/el/espa-epiteliki>
  - Ειδική Υπηρεσία Επιτελικής Δομής ΕΣΠΑ Πολιτικής Προστασίας, «ΕΣΠΑ 2021-2027 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πολιτική Προστασία Concept Paper (Κείμενο διαβούλευσης)», Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας, Ανακτήθηκε από: https://www.civilprotection.gr/sites/default/gscp_uploads/concept_paper.pdf
  - Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, «Κυκλική Οικονομία», Ανακτήθηκε από: <https://ypen.gov.gr/perivallon/kykliki-oikonomia/>
  - Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, Υποβολή Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης και Συνοδευτικά ΕΣΔΙΜ, «SFC2021 Programme supported from the ERDF (Investment for jobs and growth goal), ESF+, the Cohesion Fund, the JTF and the EMFAF – Article 21(3)», Οκτώβριος 2021, σελ. 14-54, Ανακτήθηκε από: [«SFC2021 Programme supported from the ERDF \(Investment for jobs and growth goal\), ESF+, the Cohesion Fund, the JTF and the EMFAF – Article 21\(3\)»](https://www.espa.gr/el/Documents/2127/SFC2021_Programme_supported_from_the_ERDF_(Investment_for_jobs_and_growth_goal)_ESF%2C_the_Cohesion_Fund_the_JTF_and_the_EMFAF_-_Article_21(3).pdf)
  - Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ΓΓΕΚ, «Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης 2021-2027», Ανακτήθηκε από: <https://gsri.gov.gr/ethniki-stratigiki-exyprnis-exeidikefsis-2021-2027/>
  - European Commission, Once Only Technical System (OOTS), “What is the Once Only Technical System?”, Ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/digital-building-blocks/wikis/display/DIGITAL/Once+Only+Principle>
  - Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, Περιβάλλον, «Δίκτυο NATURA 2000», Ανακτήθηκε από: <https://ypen.gov.gr/perivallon/viopoikilotita/diktyo-natura-2000/>
  - Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων & ΕΣΠΑ, «Στόχοι της Πολιτική Συνοχής 2021-2027», Ανακτήθηκε από: https://www.espa.gr/el/pages/CohesionPolicy_21-27.aspx
  - Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Απασχόληση, ανάπτυξη και επενδύσεις, «Ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων – Ιστορικό», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_el
  - Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων –Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων & ΕΣΠΑ, «Σχεδιασμός ΕΣΠΑ και Επιχειρησιακών

- Προγραμμάτων 2021-2027», 2η Εγκύκλιος (Νοέμβριος 2020), Ανακτήθηκε από: <https://www.espa.gr/el/Pages/Sxediasmos21-27.aspx>
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων –Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων & ΕΣΠΑ, «Σχεδιασμός ΕΣΠΑ και Επιχειρησιακών Προγραμμάτων 2021-2027», Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027 (Partnership Agreement-Article 10(6)/ Συμφωνία εταιρικής σχέσης – Ελληνική Δημοκρατία), Ανακτήθηκε από: https://www.espa.gr/el/Documents/2127/Etairiko_Symfwno_Perifereiakis_Anaptixis_ESPA_2021-2027_29-08-2021.pdf
  - Ελληνική Δημοκρατία – Πρωθυπουργός, «Ομιλία του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη στην κοινή Σύνοδο της Γερουσίας και της Βουλής των Αντιπροσώπων των ΗΠΑ», 17 Μαΐου 2022, Ανακτήθηκε από: <https://primeminister.gr/2022/05/17/29332>
  - Θωμαή Αντωνίου, «Περιβάλλον και Βιώσιμη ανάπτυξη», Επιβλέπων καθηγητής Δ. Θωμάκος, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στην Οργάνωση και Διοίκηση δημόσιων υπηρεσιών, οργανισμών και επιχειρήσεων, Τρίπολη, Φεβρουάριος 2013, Ανακτήθηκε από: https://amitos.library.uop.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/908/361_000061.pdf?sequence=1&isAllowed=y
  - Δρ. Βασιλική Δεληθέου και Δρ. Μαρία Βινιεράτου, Εκπαιδευτικό υλικό «Αποκέντρωση αυτοδιοίκηση και έλεγχος διοικητικής δράσης ΟΤΑ», Εγχειρίδιο για τις ανάγκες της ΚΔ' Εκπαιδευτικής Σειράς της Ε.Σ.Δ.Δ.Α. κατά το έτος 2017, επικαιροποιημένο από τους Αθανασία Τριανταφυλλοπούλου και Κίμων Σιδηρόπουλο για τις ανάγκες της ΚΕ' Εκπαιδευτικής Σειράς κατά το έτος 2018, Αθήνα 2018, Ανακτήθηκε από: [«Αποκέντρωση αυτοδιοίκηση και έλεγχος διοικητικής δράσης ΟΤΑ»](#)
  - Βασιλική Δεληθέου, Αλεξάνδρα Παππά, «Επιχειρησιακός Προγραμματισμός της Αυτοδιοίκησης», Παρουσίαση, Ανακτήθηκε από: [«Επιχειρησιακός Προγραμματισμός της Αυτοδιοίκησης»](#)
  - Γιάνης Βαρουφάκης, Τάσος Πατωκός, Λευτέρης Τσερκέζης και Χρήστος Κουτσοπέτρος, Μελέτες (Studies)/17 «Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011», Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Ερευνητική μονάδα οικονομικής κρίσης, Δεκέμβριος 2011, Ανακτήθηκε από: <https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/study-17.pdf>
  - Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Ένα συνοπτικό εγχειρίδιο από φοιτητές για φοιτητές, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος, 2015, Ανακτήθηκε από: <https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/eisagogi-sti-viosimi-anaptyxi.pdf>
  - Ειρήνη Γιαβρίμη, «Η αειφόρος, η βιώσιμη ανάπτυξη. Νομική θεώρηση. Κριτική.», Επιβλέπων καθηγητής Δρ. Νικολόπουλος Τάκης, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Τμήμα Στελεχών συνεταιριστικών οργανώσεων και εκμεταλλεύσεων, Αθήνα 1998, Ανακτήθηκε από:

http://repository.library.teimes.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1552/dikseo_0463.pdf?sequence=1

- Αχιλλέας Μητσός, «Πολιτική Συνοχής: Σκεπτικό, κίνητρα, αρχές και στόχοι», Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Policy Paper #32/2020, Ιούνιος 2020, Ανακτήθηκε από: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2020/06/Policy-paper-32-%CE%91%CF%87%CE%B9%CE%BB%CE%BB%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%9C%CE%B7%CF%84%CF%83%CF%8C%CF%82.pdf>
- «Μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης – Εμβάθυνση της Δημοκρατίας – Ενίσχυση της Συμμετοχής – Βελτίωση της οικονομικής και αναπτυξιακής λειτουργίας των ΟΤΑ» [Πρόγραμμα «Κλεισθένης Ι»], Αιτιολογική Έκθεση, Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/10787219.pdf>
- Αχιλλέας Μητσός σε συνεργασία με τον Δημήτρη Κατσίκια, «Από την ακινησία στο άλμα προς τη δημοσιονομική Ένωση – Στόχοι, Λειτουργία, Όρια και Φιλοδοξία του προϋπολογισμού της ΕΕ», ΕΛΙΑΜΕΠ, Ιανουάριος 2021, Ανακτήθηκε από: <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2021/02/%CE%9C%CE%97%CE%A4%CE%A3%CE%9F%CE%A3-%CE%A4%CE%A1.%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%9F%CE%A3-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F.pdf>
- Εύα Κυριακίδου, «Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Έδρα Jean Monnet “Δημοσιονομική Διακυβέρνηση της ΕΕ & Έλεγχος”, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2020, Ανακτήθηκε από: <http://jeanmonnetchair.eubga.uom.gr/wp-content/uploads/2020/03/NOTEBOOK-EU-Multiannual-Financial-Framework.pdf>
- Εμμανουήλ Χριστοφάκης, «Ενδογενής ανάπτυξη: σχεδιασμός και πολιτική σε τοπικό επίπεδο», Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2000, Ανακτήθηκε από: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/11975?lang=el%23page/36/mode/2up%20%20%20#page/1/mode/2up>
- Φιλипπούλα Γιαλαντζή, «Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Η πορεία της μέσα στο χρόνο και η εφαρμογή της στην Ελλάδα», Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Π.Μ.Σ. στις Ευρωπαϊκές πολιτικές νεολαίας, Θεσσαλονίκη 2011, Ανακτήθηκε από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14374/1/GialantziFilippoulaMsc2011.pdf>
- Φώτιος Αθανάσιος Τριανταφύλλου, «Οικονομικές κρίσεις και Περιφερειακή ανάπτυξη: Η περίπτωση της Ελλάδας», Επιβλέπων καθηγητής Καλογερέσης Αθανάσιος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή,

- Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 2016, σελ. 34-38, Ανακτήθηκε από: http://ikee.lib.auth.gr/record/285055/files/TRIANDAFYLLOY_EE.pdf?version=1
- Γιώργος Ανδρέου, «Η πολιτική συνοχής της Ε.Ε. μετά το 2020: περισσότεροι στόχοι, λιγότεροι πόροι», Περιφέρεια Τεύχος 2019 (8) 49-76, σελ. 63-70, Ανακτήθηκε από: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/periphery/article/view/21153/18163>
  - Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας {SEC(2008) 2851}{SEC(2008) 2852}{SEC(2008) 2876}, 18 Νοεμβρίου 2008 (COM(2008) 773 τελικό, Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008DC0773&from=es>
  - Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Προγράμματα χρηματοδότησης της ΕΕ, «Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/just-transition-fund_el
  - Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πηγές χρηματοδότησης για τη δίκαιη μετάβαση, «Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism/just-transition-funding-sources_el#
  - Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης, «Πηγές χρηματοδότησης για τη δίκαιη μετάβαση», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism/just-transition-funding-sources_el#
  - European Commission, Commission Staff Working Document on performance, monitoring and evaluation of the European Regional Development Fund, the Cohesion Fund and the Just Transition Fund in 2021-2027, SWD(2021) 198 final, Brussels, 8.7.2021, Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/performance2127/performance2127_swd.pdf
  - Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Το Κοινοβούλιο, Το ΕΚ και οι Συνθήκες της ΕΕ, «Συνθήκη του Άμστερνταμ», Ανακτήθηκε από: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-amsterdam>
  - Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Το Κοινοβούλιο, Το ΕΚ και οι Συνθήκες της ΕΕ, «Συνθήκη της Νίκαιας», Ανακτήθηκε από: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-nice>

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Περιφερειακή Πολιτική, «Ιστορία της πολιτικής», Ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/what/history/